

De Stemming 2021

Onderzoek in opdracht van VRT en De Standaard

Stefaan Walgrave (UA)

Jonas Lefevere (VUB)

0. Methode

Onderzoeksopzet

- Tweevoudig opzet
  - Cross-sectionele online bevraging bij nieuwe steekproef stemgerechtigde inwoners Vlaams gewest (N=2,082).
  - Online *her*bevraging van de respondenten die deelnamen aan De Stemming van vorig jaar (N=768). Dit zijn de **PANEL**respondenten
- Kantar TNS stond in voor het rekruteren van respondenten, UA/VUB stonden in voor ontwerp vragenlijst, kwaliteitscontrole van de data, cleaning van de data, analyse en rapportering. Beide partners volgden samen veldwerk op.
- Representativiteit
  - Geen willekeurige (random) steekproef (onmogelijk online). Respondenten uit bestaand panel van Kantar TNS (*Topix*) en andere panels (Dynata) werden aangeschreven met de vraag om deel te nemen.
  - Quota steekproef, waarbij beoogd wordt een steekproef te bekomen die gelijkaardig is aan de Vlaamse stemgerechtigde bevolking voor wat betreft leeftijd (vier categorieën), opleiding en geslacht (gekruist, zes categorieën), en provincie.
  - Responsgraad: eerste mailing ongeveer 30% respons (maar zegt niet veel in vergelijking met willekeurige steekproef, want gerekruteerd uit panel), volledig sample niet te bepalen want externe panels geven geen informatie over respons.

Veldwerk (1)

- Veldwerk: 29 maart 2021 tot en met 19 april 2020
  - Van één week voor de paasvakantie 2021 tot iets na de paasvakantie.
- Net zoals vorig jaar, belangrijk om context in rekening te brengen
  - Corona-crisis: derde golf en verstrengde maatregelen tijdens de bevragsingsperiode;
  - Schandaal rond Sihame El Kaouakibi.
- In vergelijking met vorig jaar moeilijker om trends *tijdens* de bevragsingsperiode te onderscheiden
  - Vorig jaar: volledige lockdown, die ervoor zorgde dat de respons (en het 'type' respondent) vrij constant bleef doorheen de bevragsingsperiode.
  - Dit jaar: geen lockdown, waardoor we zien dat (1) respons meer geclusterd is in het begin van de bevragsingsperiode (69% van de respondenten van de cross-sectie namen deel in de eerste week van het veldwerk), en (2) de respondenten die later deelnemen systematisch verschillen qua leeftijd en opleidingsniveau.

Veldwerk (2)

- Kwaliteit antwoorden werd gemonitord op verschillende manieren:
  - Respondenten met invultijd van minder dan 5 minuten werden geweerd uit de steekproef
  - Antwoorden van respondenten werden nagekeken op *straightlining* (in vragenbatterij telkens identiek antwoord geven of oplopend/aflopend patroon)
  - Respondenten die nonsensicale antwoorden gaven op open vragen werden verwijderd

Steekproef cross-sectie

- Steekproef cross-sectionele bevraging: N=2,082 vulden volledige vragenlijst in, N=1,908 gebruikt in analyse wegens non-respons op vraag over stemgedrag 2019, die wordt gebruikt om te herwegen
- Noteer dat we vaak zullen vergelijken met de cross-sectie van De Stemming in 2020 en dat die bestond uit N=1.857 respondenten

Geslacht en opleiding	Populatie	Steekproef
Vrouw Lager opgeleid	13.6%	8.2%
Vrouw Middelbaar	21.0%	22.3%
Vrouw Hoger opgeleid	15.9%	18.1%
Man Lager opgeleid	13.4%	10.2%
Man Middelbaar	20.6%	22.4%
Man Hoger opgeleid	15.5%	18.8%

Leeftijd	Populatie	Steekproef
18-29	17.7%	18%
30-44	24.2%	18%
45-64	34.5%	40%
65+	23.6%	24%

Steekproef panel

- Steekproef panel: lagere respons dan verwacht. Slechts N=768 respondenten vulden volledige vragenlijst in, N=707 gebruikt in analyse wegens non-respons op vraag over stemgedrag 2019, die wordt gebruikt om te herwegen
- Uitval disproportioneel groter bij lager opgeleiden en jongere leeftijdsgroep
- Dus: opletten bij interpretatie! Panel alleen om individuele *wijzigingen* te bestuderen, maar niet om absolute verschillen te bestuderen. Slides op basis van panel onderscheiden zich door hun blauwe achtergrond

Geslacht en opleiding		Steekproef 2020	Steekproef 2021
Vrouw	Lager opgeleid	9.1%	6.3%
Vrouw	Middelbaar	23.9%	14.7%
Vrouw	Hoger opgeleid	16.6%	21.4%
Man	Lager opgeleid	8.9%	7.4%
Man	Middelbaar	23.9%	26.5%
Man	Hoger opgeleid	17.6%	23.7%

Leeftijd	Steekproef 2020	Steekproef 2021
18-29	18.2%	3.7%
30-44	20.2%	15.9%
45-64	36.6%	43.1%
65+	25.0%	37.4%

Invultijd en weging

- *Mediane invultijd van de cross-sectie was 19 minuten, voor het panel 11 minuten. De vragenlijst voor het panel was korter gehouden, om respons te maximaliseren.*
- In alle analyses gebruiken we gebruiken proportioneel gewicht (*iterative proportional fitting*) dat de verdeling van de steekproef corrigeert zodat de verdeling in de steekproef gelijk wordt gesteld aan de verdeling in de populatie voor wat betreft leeftijd, opleiding, geslacht, provincie en stemgedrag 2019.
- Bij de cross-sectie is het maximale gewicht 9,3, bij de panelbevraging 11,8. In de cross-sectie zijn deze hoge herwegingsfactoren enkel van toepassing op respondenten die niet waren gaan stemmen in 2019. Deze groep wordt in de analyses vaak buiten beschouwing gelaten omdat de focus vaak ligt op de partij-electoraten. Bij de andere respondenten is de maximale herwegingsfactor in de cross-sectie 4,2.
- Bij de panelbevraging zijn de herwegingsfactoren systematisch hoger in vergelijking met de cross sectie, omdat de uitval bij met name N-VA en CD&V kiezers hoger ligt, en de kleinere groep respondenten zorgt voor grotere vertekeningen. Dat betekent dat de resultaten van de panelbevraging minder betrouwbaar zijn.

Structuur rapport

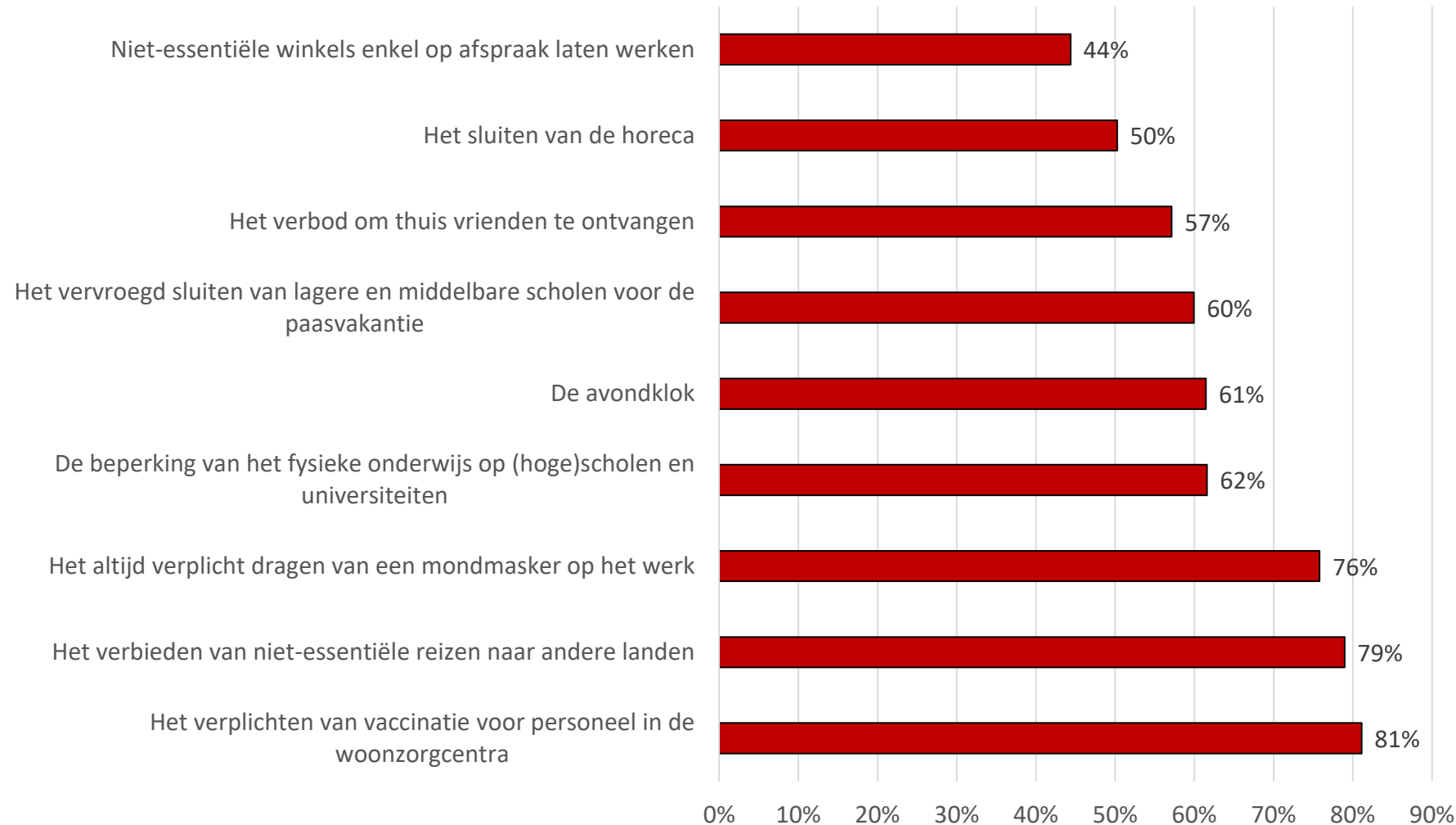
- De uitgebreide vragenlijst bevatte vragen over uiteenlopende thema's
- In dit rapport gaan we in op:
  1. Corona
  2. Houding tegenover van politiek
  3. Belang van politieke thema's
  4. Ideologie, breuklijnen en beleidsvoorkeuren
  5. Partijen en politici in de media
  6. Populariteit politici
  7. Fake nieuws
  8. Polarisatie
  9. Stemgedrag en kiesintenties
  10. Profielen van electoraten

1. Corona

Tweede coronabevraging op rij

- In 2020 werd De Stemming gedaan op het hoogtepunt van de eerste coronagolf, maar ook in 2021 was tijdens de bevraging in april corona nog steeds het dominante thema en waren tijdens de bevraging een aantal ingrijpende maatregelen van kracht (vb. geen buitenlandse reizen, scholen gedeeltelijk dicht, sociale bubbel, winkelen op afspraak, horeca helemaal dicht...). En dat alles tegen de achtergrond van een trage vaccinatie
- We namen een groot aantal coronavragen in De Stemming 2021 op. Vragen over: (1) de steun voor coronamaatregelen, (2) de vaccinatiestrategie, (3) de economische relance, (4) de 'schuld' voor de derde golf, (5) het coronabeleid van de regeringen, (6) de vergelijking met het coronabeleid in de buurlanden, (7) het coronabeleid van individuele ministers

Steun voor maatregelen anno 2021

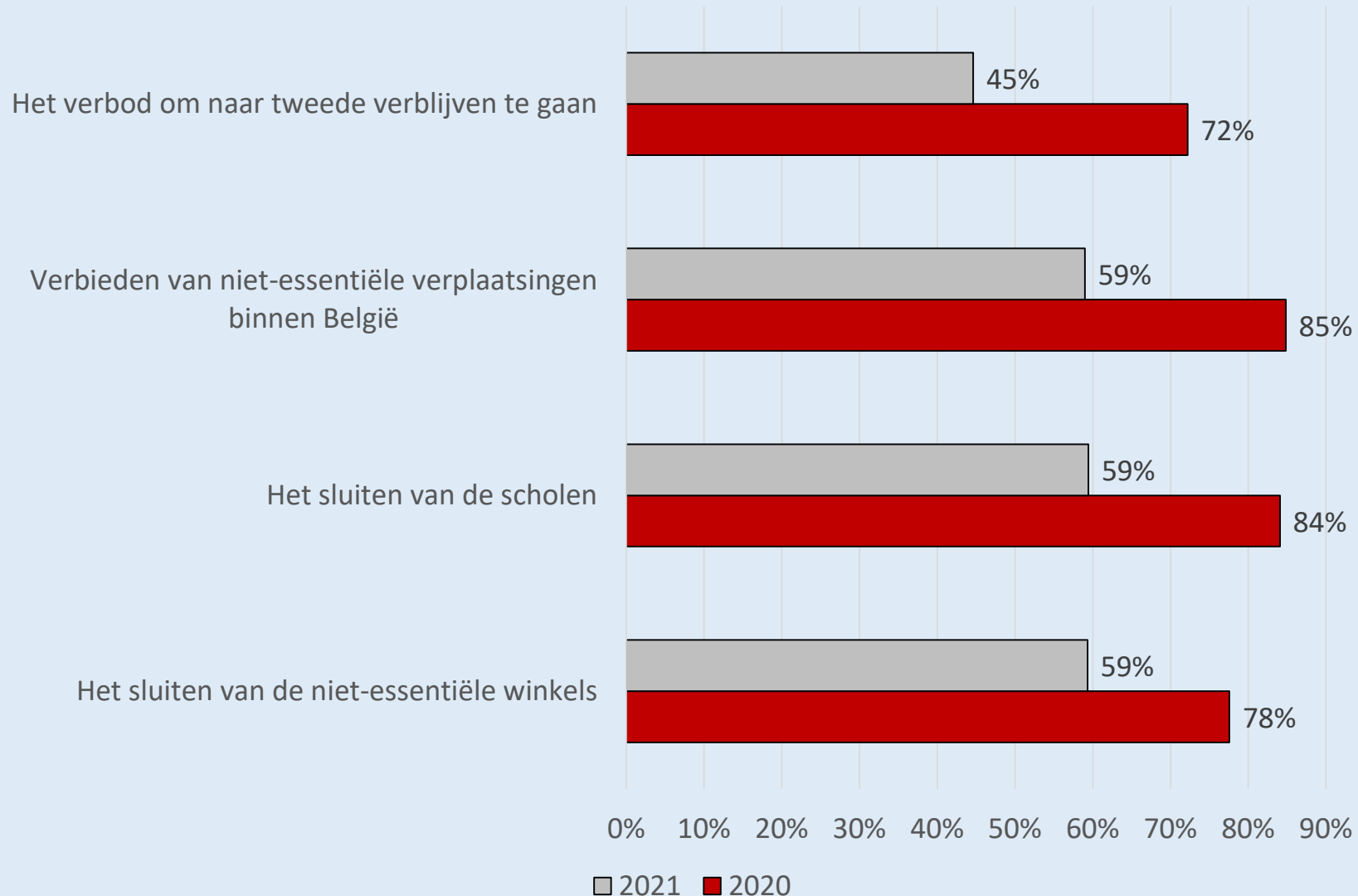

- In de strijd tegen het coronavirus kunnen landen een heel aantal maatregelen nemen. In België zijn sommige van deze maatregelen op dit moment van kracht, andere maatregelen zijn nu niet van kracht maar waren dat wel in het verleden of worden op dit moment overwogen. In welke mate bent u het eens of oneens met deze maatregelen?*
- In grafiek: % dat het (helemaal) eens is met de maatregel
- Bijna elke maatregel kan (nog steeds) op steun meerderheid rekenen
- Horeca- en winkelmaatregelen krijgen minste steun
- Zéér grote meerderheid (81%) voor verplichte vaccinatie van zorgpersoneel (terwijl die maatregel één van de enige is in de lijst die niet bestond op het moment van de bevraging)

Wie steunt de maatregelen

- Steun of niet-steun voor de maatregelen kun je samen voegen tot één schaal (goede samenhang tussen de items, $\alpha=0,85$)
- Regressie-analyse die steun verklaart, geeft volgende resultaten:
  - Meer steun bij ouderen (voorbeeld: slechts 42% van 18-19-jarigen steunt avondklok, bij de 50+ers is dat 68%)
  - Meer steun bij mensen die gezondheid belangrijk thema vinden
  - Meer steun bij mensen die democratie goed vinden werken in ons land (voorbeeld: 35% steun avondklok bij meest ontevredenen, 69% bij meest tevredenen)
  - Minder steun bij mensen die niet zouden gaan stemmen
  - Opvallend: als mensen voor de tweede keer gevaccineerd zijn, steunen ze de maatregelen meer. Dus als ze de helpende kant van het overheidsbeleid tegen corona voelen, zijn ze meer tevreden over het overheidsbeleid in het algemeen (voorbeeld: 49% steun voor de avondklok bij niet-gevaccineerden, 62% bij twee keer gevaccineerden; noteer: dit controleert voor leeftijd en is dus geen leeftijdseffect)
  - Opleiding, geslacht, links-rechts, politieke interesse etc. maakt geen verschil

Minder steun voor maatregelen sinds 2020

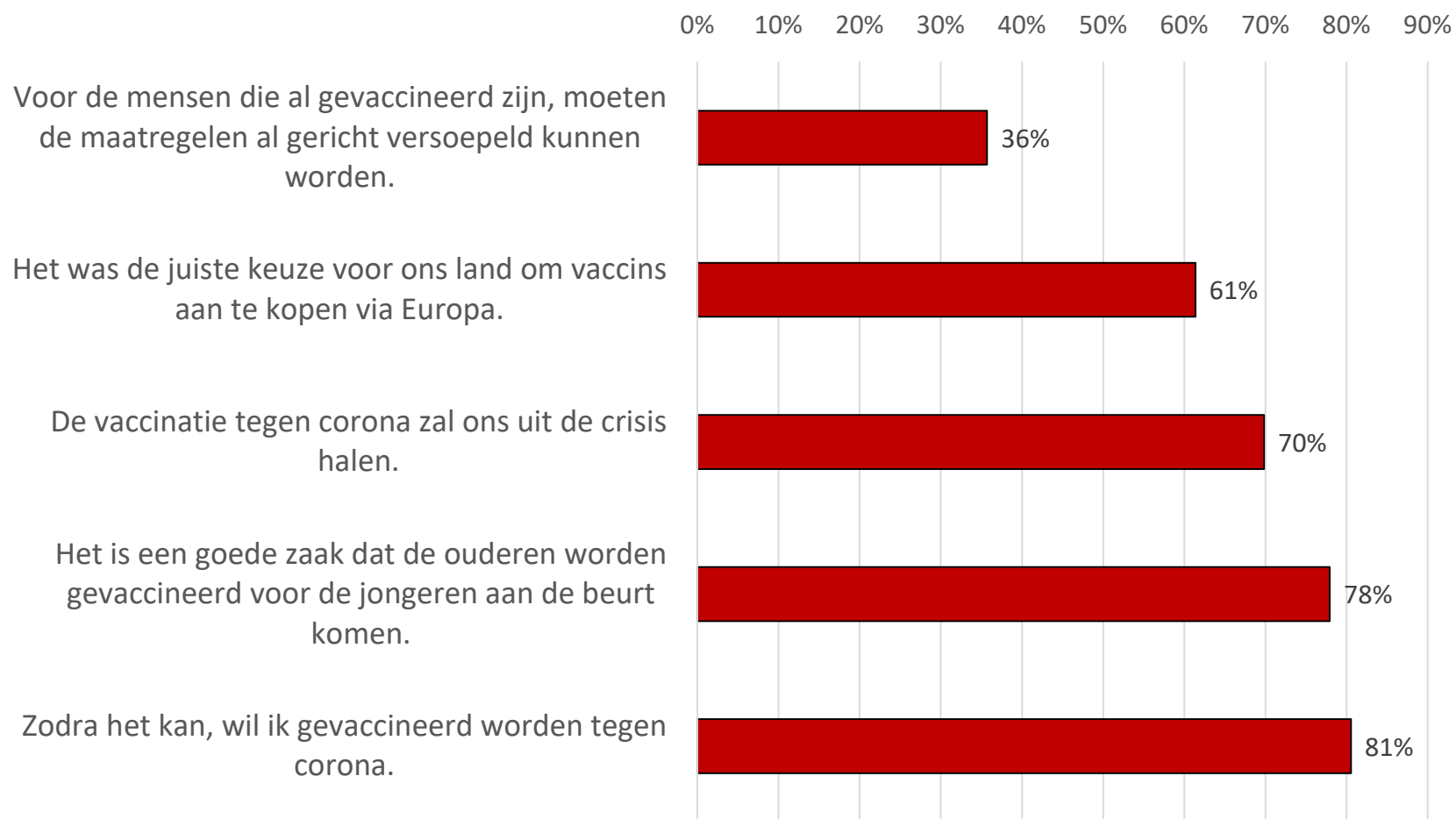

- 707 mensen (gewogen steekproef) die in 2020 aan De Stemming meededen *opnieuw* bevestigd in 2021. Dit zijn de **PANEL**respondenten
- *In de strijd tegen het coronavirus kunnen landen een heel aantal maatregelen nemen. In België zijn sommige van deze maatregelen op dit moment van kracht, andere maatregelen niet. In welke mate bent u het eens of oneens met deze maatregelen?*
- Vier maatregelen in grafiek waren op moment van bevestiging *niet* van toepassing, maar golden wel tijdens eerste bevestiging van De Stemming 2020. We vroegen ze opnieuw om evolutie in steun te meten
- In grafiek: % dat het (helemaal) eens is met de maatregel
- Bijzonder forse daling voor steun alle 'oude' maatregelen (met $\pm 20\%$)
- Maar voor de meeste strikte oude maatregelen is nog steeds een meerderheid te vinden! Meerderheid van de bevolking blijft nog steeds achter zeer strikte maatregelen van toentertijd staan

Bij wie kalft steun voor maatregelen meest af?

- In een regressie (multinomiaal, multi-level) op de **PANEL**respondenten vergelijken we de respondenten die de maatregelen bleven steunen met de respondenten die hun steun voor de maatregelen opzegden (noteer: er zijn ook mensen die de maatregelen meer zijn gaan steunen of mensen die ze toen en ook nu niet steun(d)en)
- Twee factoren verklaren wie zijn steun voor de maatregelen opgaf:
  1. *Links-rechts plaatsing*. Vooral rechtse mensen gaven hun steun voor de maatregelen op (de kans dat een volledig rechtse respondent in die groep zitten tegenover de groep van de blijvende steun is 42%, bij een volledig linkse respondent is dat maar 18%)
  2. *Evaluatie van het federale coronabeleid in 2020*. Mensen die het beleid al in 2020 negatief evalueerden, hebben grotere kans om steun te hebben opgegeven (38% tegenover 22%). Ze waren sceptisch maar steunden de maatregelen nog in 2020, maar verlieten het schip daarna

Vaccinatiestrategie

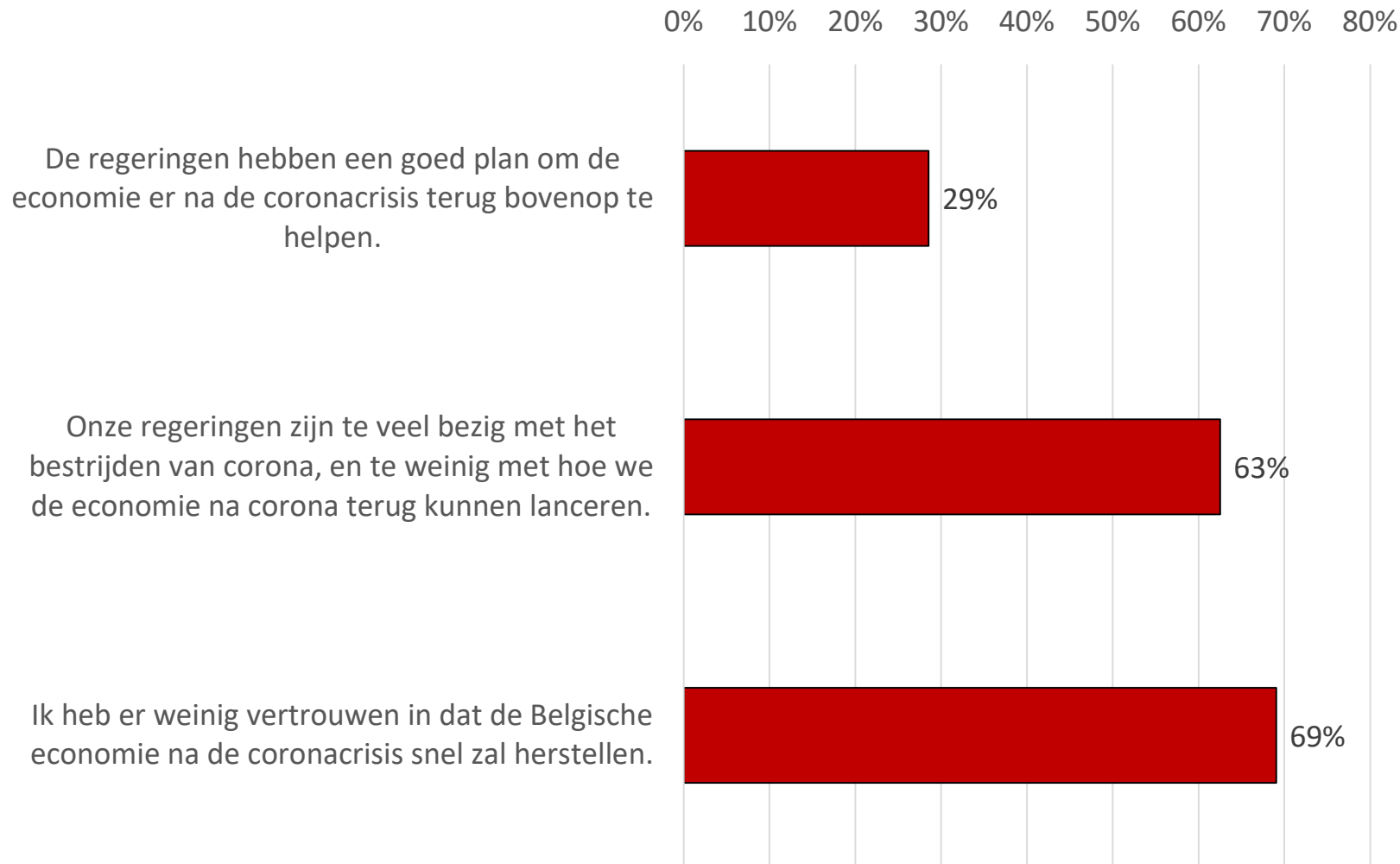
- In grafiek: % dat het (helemaal) eens is met de maatregel
- In het algemeen, grote steun voor huidig beleid (gemiddeld: 72%)
- Minder steun bij kiezers radicale partijen: gemiddeld 59% bij VB en 68% bij PVDA; hoogste steun bij Open Vld (87%)
- Helemaal géén steun voor eventueel gericht versoepelen voor gevaccineerden (36%) (geen verschil qua leeftijd)
- Zeer hoge vaccinatiebereidheid (maar opvallend lager bij jongeren (18-29) met 66% tegenover ouderen (+50) met 89%)
- EU route voor aankoop vaccins ondanks problemen met de leveringen toch nog nipt gesteund (61%)

Vaccinatiebereidheid

- *Zodra het kan, wil ik gevaccineerd worden tegen corona*
- Wie zijn de mensen die het daarmee eens zijn?
- Heel wat factoren hebben invloed daarop (voorspelde kans op vaccinatiebereidheid van een respondent op basis van regressieanalyse)
  1. Leeftijd (18-jarigen 65% vaccinatiebereidheid, 75-jarigen 92%)
  2. Opleidingsniveau (lager opgeleid 78%, hoger opgeleid 84%)
  3. Links-rechtsplaatsing (extreem links 73% en extreem rechts 70%, centrum 80%)
  4. Stemvoorkeur (Blanco/niet gaan stemmen 72%, Vooruit-kiezers 91%)
  5. Tevredenheid democratie (heel ontevreden 72%, heel tevreden 89%)
  6. Geloof in fake nieuws (zie verder) (van diegenen die alle 7 fake nieuws items geloven wil 61% zich laten vaccineren, van diegenen die geen enkel van de fake nieuw items geloven is dat 86%)
- Dus ook politieke factoren verklaren de vaccinatiebereidheid!
  - Zich laten vaccineren hangt samen met politieke voorkeuren en attitudes
  - Niet-vaccinatie is uiting van wantrouwen in politiek beleid. Het is misschien geen expliciet politieke daad (we kennen de motieven niet) maar het is wel het gevolg van politiek wantrouwen

De economische relance

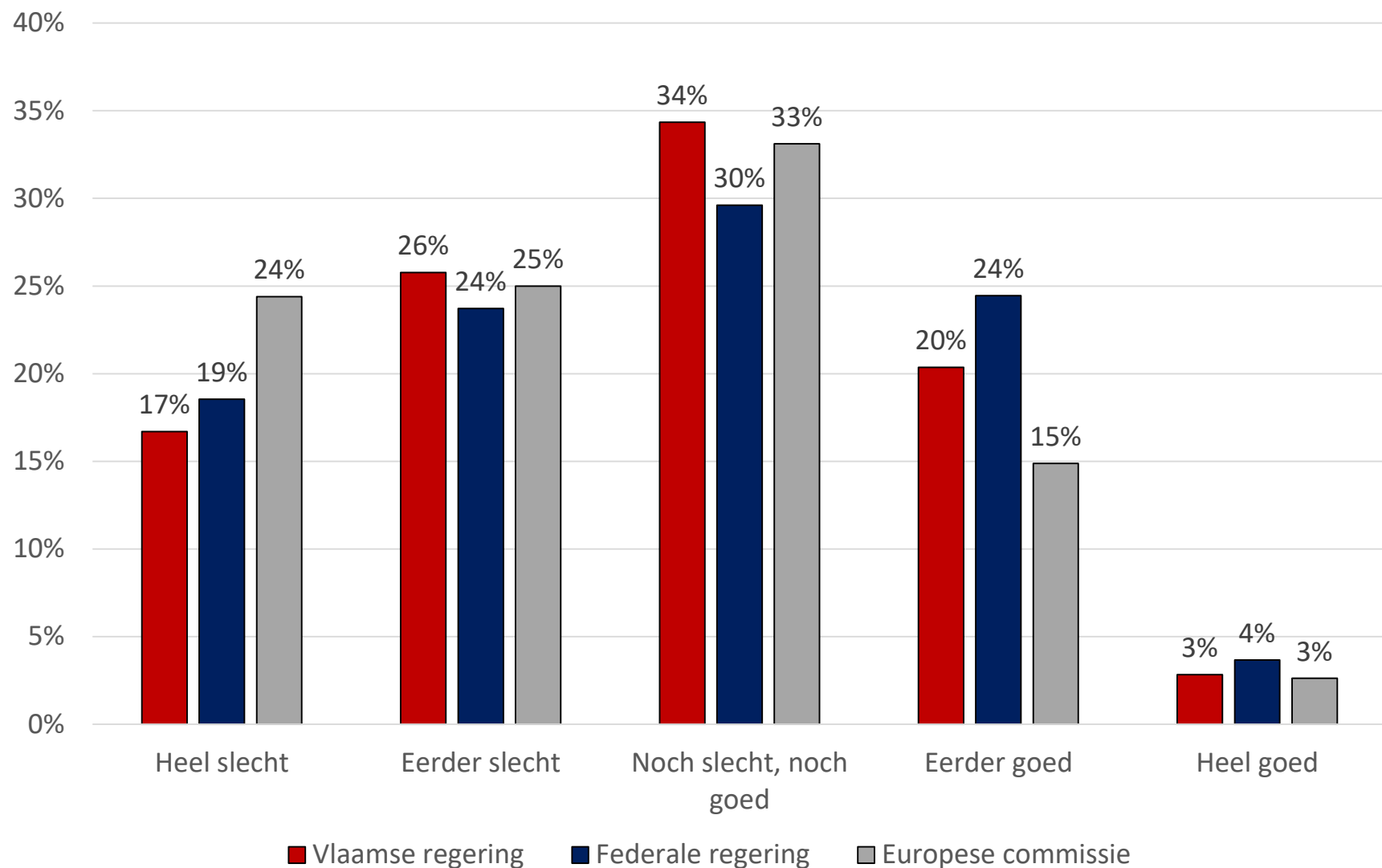
- In grafiek: % steekproef dat het (helemaal) eens is met de stelling
- Hoog scepticisme en pessimisme over de relance
- Groot verschil in geloof relance tussen electoraten maar zelfs de electoraten van regeringspartijen zijn niet overtuigd (niet in grafiek)
- Bij alle electoraten op de drie stellingen zit de meerderheid aan de pessimistische kant (uitzondering is Open Vld-kiezers en regeringsplan (eerste item))(niet in grafiek)

‘Schuld’ derde golf

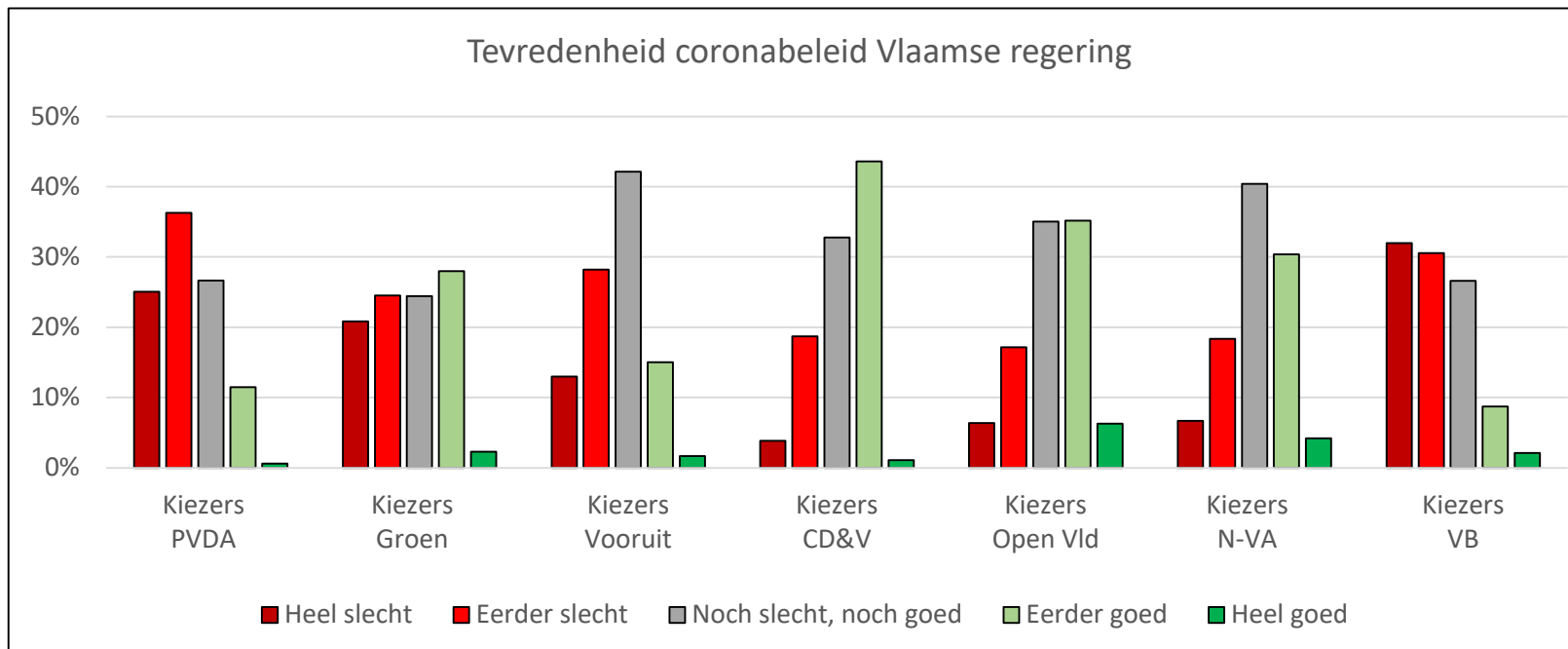
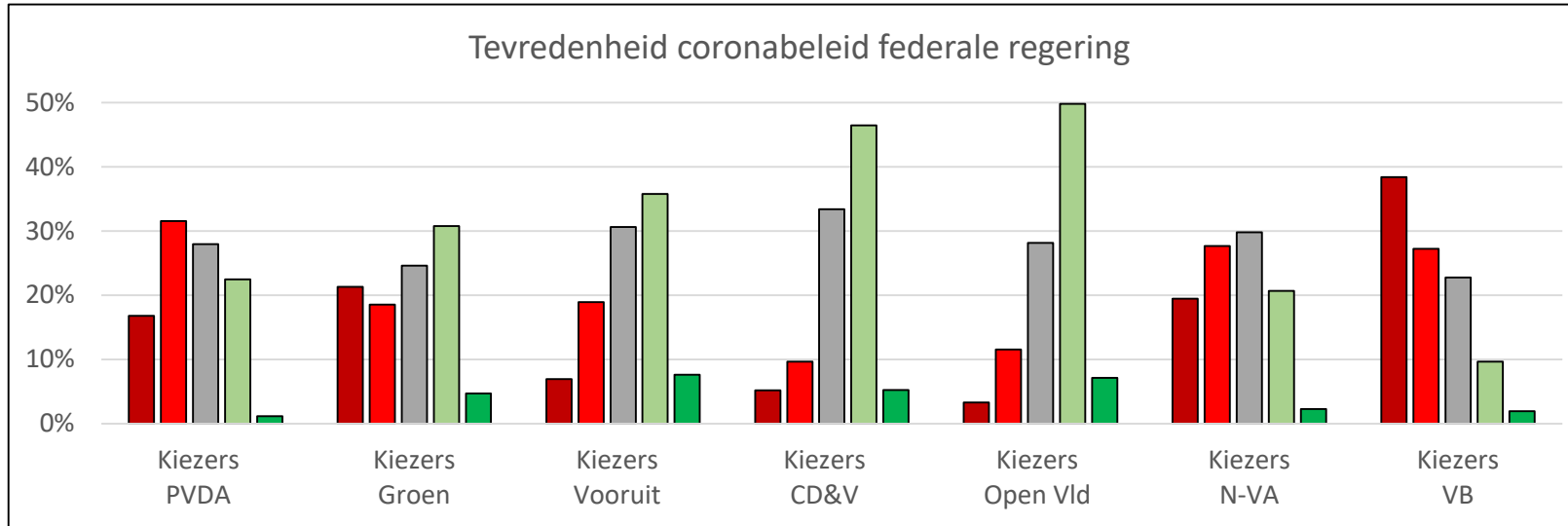
- *Op 24 maart beslisten onze regeringen (overlegcomité) om de coronamaatregelen opnieuw te verstrengen. In welke mate denkt u dat volgende mogelijke oorzaken hebben bijgedragen tot de stijgende cijfers die tot deze maatregelen hebben geleid? (0 = Helemaal niet bijgedragen tot 10 = Heel sterk bijgedragen)*
- In grafiek: gemiddelde score op 0-10 schaal
- Alle vijf ‘schuldigen’ worden mee verantwoordelijk geacht (scoren boven 5) (zelfs de virologen)
- Twee belangrijkste ‘schuldigen’ zijn niet politiek: (varianten van) het virus zelf (7,1) en het gedrag van burgers (7,3)
- Dat laatste verklaart de intolerantie en spanningen rond het volgen van de regels. Voor veel Vlamingen zijn die individuele ‘zondaars’ de oorzaak van het blijven aanslepen van de crisis (vooral +50ers vinden dat (7,6) meer dan 18-29-jarigen (6,7); vooral Open Vld (7,8) en CD&V kiezers (7,8) wijzen naar burgers als oorzaak, VB-kiezers het minst (6,8))
- Het overlegcomité wordt het *minst* bekritiseerd door VB-kiezers (5,7) wat opvallend is want VB is een radicale oppositiepartij; het comité wordt het *meest* bekritiseerd door N-VA-kiezers (6,6) wat wellicht te verklaren is door het feit dat Jan Jambon er schijnbaar verschillende keren zijn slag niet heeft kunnen thuis halen (misschien ook door de onderwijsdiscussie met Ben Weyts)

Corona-aanpak regeringen

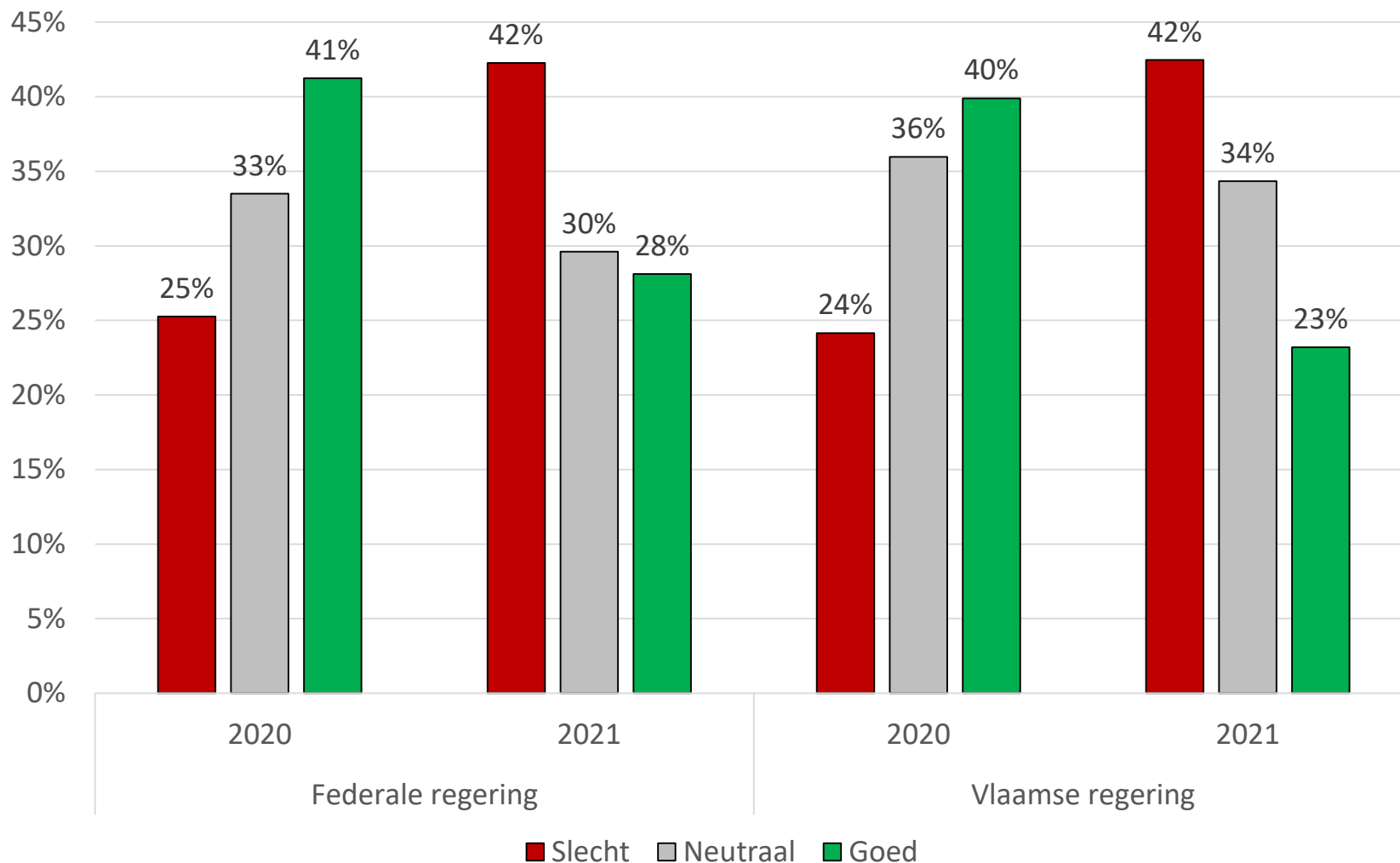
- Steun voor maatregelen is iets anders dan steun voor de regering die ze uitvaardigen
- *Algemeen bekeken, in hoeverre vindt u dat de coronacrisis eerder slecht of goed wordt aangepakt door de huidige federale regering, de Vlaamse regering en de Europese Commissie?*
- Van een 'rally around the flag'-effect is anno 2021 geen sprake: duidelijk meer ontevredenheid dan tevredenheid over elk bestuursniveau
- Meest ontevredenheid over EU commissie, wellicht door de trage vaccinleveringen? Maar EU scoort altijd lager op dit soort evaluaties
- Weinig verschil tussen Federale en Vlaamse regering (normaal scoort Vlaamse regering wat hoger qua tevredenheid maar nu eerder omgekeerd)

Corona-aanpak is gepolitiseerd

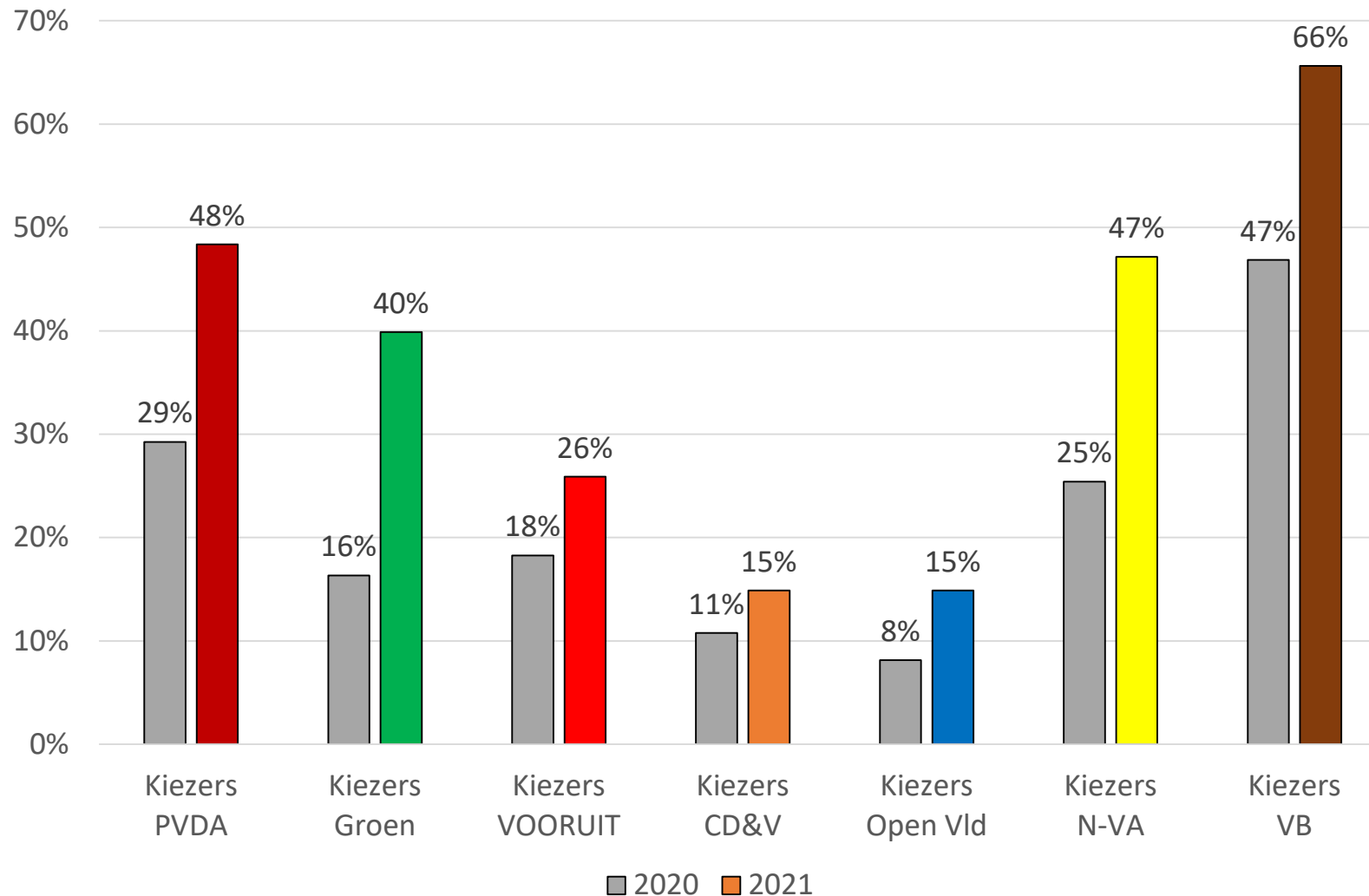
- *Algemeen bekeken, in hoeverre vindt u dat de coronacrisis eerder slecht of goed wordt aangepakt door de huidige federale regering en de Vlaamse regering*
- Meer ontevredenheid bij kiezers radicale partijen (VB en PVDA)
- Meest tevredenheid bij kiezers drie traditionele partijen (CD&V, Open Vld, en Vooruit)
- N-VA en Groen-kiezers zitten daar tussenin
- De partij voor wie mensen stemmen, bepaalt hun tevredenheid over het beleid van een regering: als hun partij in de regering zit, zijn mensen (veel) meer tevreden
- Voorbeeld: N-VA-kiezer heeft veel meer steun voor Vlaams dan voor federaal beleid en Vooruit-kiezer heeft meer steun voor federaal dan voor Vlaams beleid
- EU commissie (niet getoond in grafiek) scoort vooral bij electoraten van radicale partijen nog slechter (67% (heel) slecht bij VB; 52% (heel) slecht bij PVDA). Ook N-VA-kiezer lust coronabeleid EU commissie niet (55% (heel) slecht)

Sterk verminderde tevredenheid corona-aanpak

- *Algemeen bekeken, in hoeverre vindt u dat de coronacrisis eerder slecht of goed wordt aangepakt door de huidige federale regering en de Vlaamse regering?*
- Vergelijking De Stemming 2020 en De Stemming 2021
- ‘Stemming’ over beide regeringen is helemaal omgedraaid. Er was véél meer steun in 2020 dan in 2021. In 2020 ‘rally around the flag’-effect wellicht?
- Verlies is even groot bij Vlaamse als bij federale regering
- Ironie: het coronabeleid van de federale noodregering Wilmes in 2020 werd--ondanks de soms slechte communicatie (zie persconferenties)--veel meer geapprecieerd dan het coronabeleid van de huidige federale regering met meerderheid en volle bevoegdheden.

Tevredenheid corona-aanpak daalde bij alle electoraten

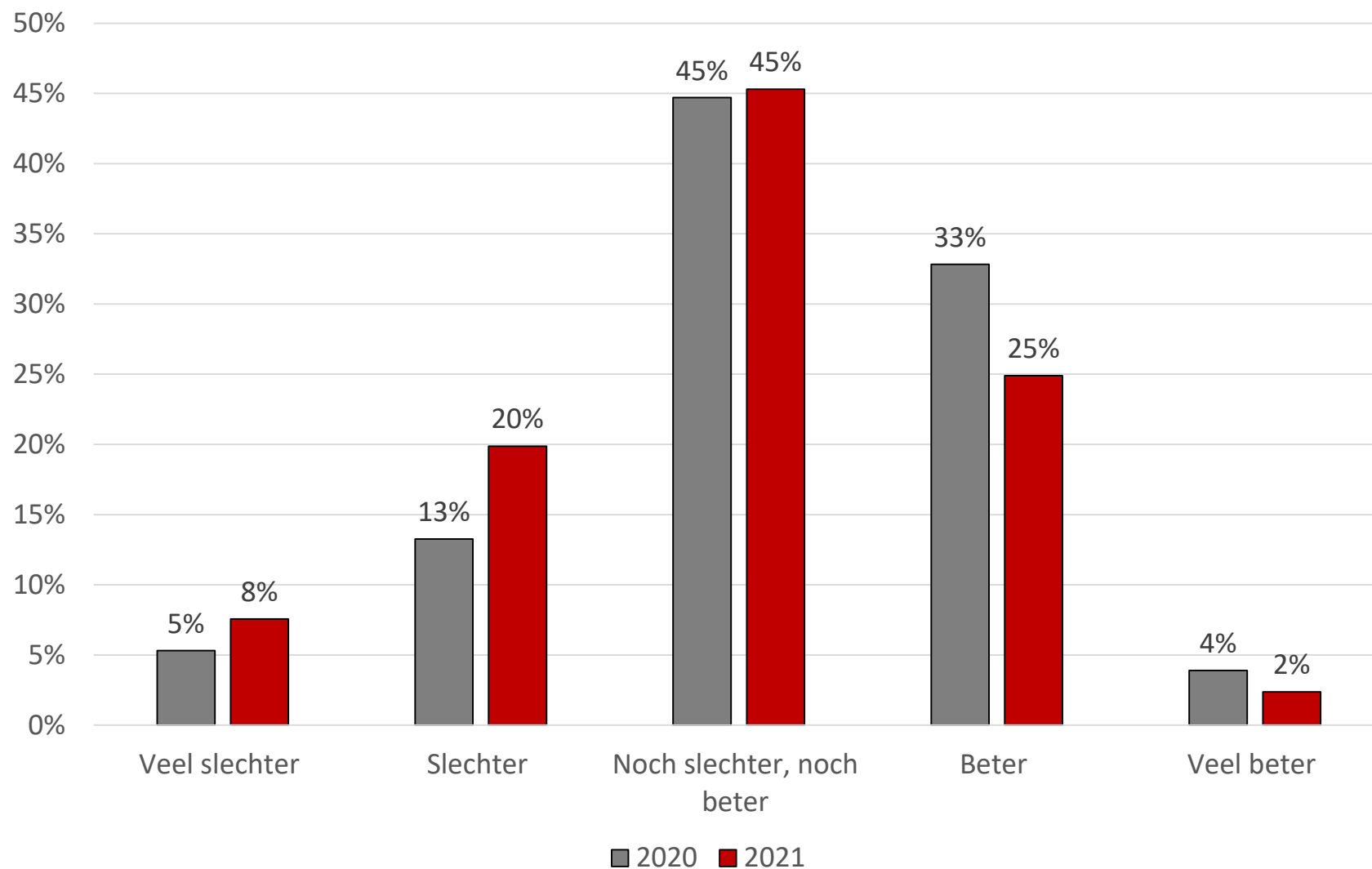
- In grafiek: % die federaal coronabeleid (heel) slecht vinden
- Vergelijking De Stemming 2020 en 2021
- In *elk* electoraat steeg de ontevredenheid
- Relatief grootste groei ontevredenheid bij Groen-kiezers (meer dan een verdubbeling van % ontevredenen)
- Ook sterke groei bij N-VA- en PVDA-kiezers
- Stijging ontevredenheid bij electoraten drie traditionele partijen is beperkt

Wie werd minder tevreden over corona-aanpak

- Evolutie tevredenheid corona-aanpak van regeringen onder de **PANEL**respondenten (N=707) gaat duidelijk in minder tevreden richting
  - Federale regering: 54% behield zijn evaluatie, van de 46% die wijzigden, zijn er 10% positiever geworden en 37% negatiever
  - Vlaamse regering: 51% hield zijn evaluatie, van de 49% die wijzigden, zijn er 11% positiever geworden en 39% negatiever
  - De evoluties in evaluaties van beide regering zijn héél gelijkaardig
- Evolutie van tevredenheid over federale regering wordt verklaard (in regressie) door...
  1. Veel grotere daling in tevredenheid bij jongeren dan bij ouderen
  2. Grootste daling in tevredenheid bij VB-kiezers en blanco/niet-kiezers, ook bij N-VA-kiezers en CD&V-kiezers significante daling. Bij andere electoraten daling noch stijging

Vergelijking coronabeleid buurlanden

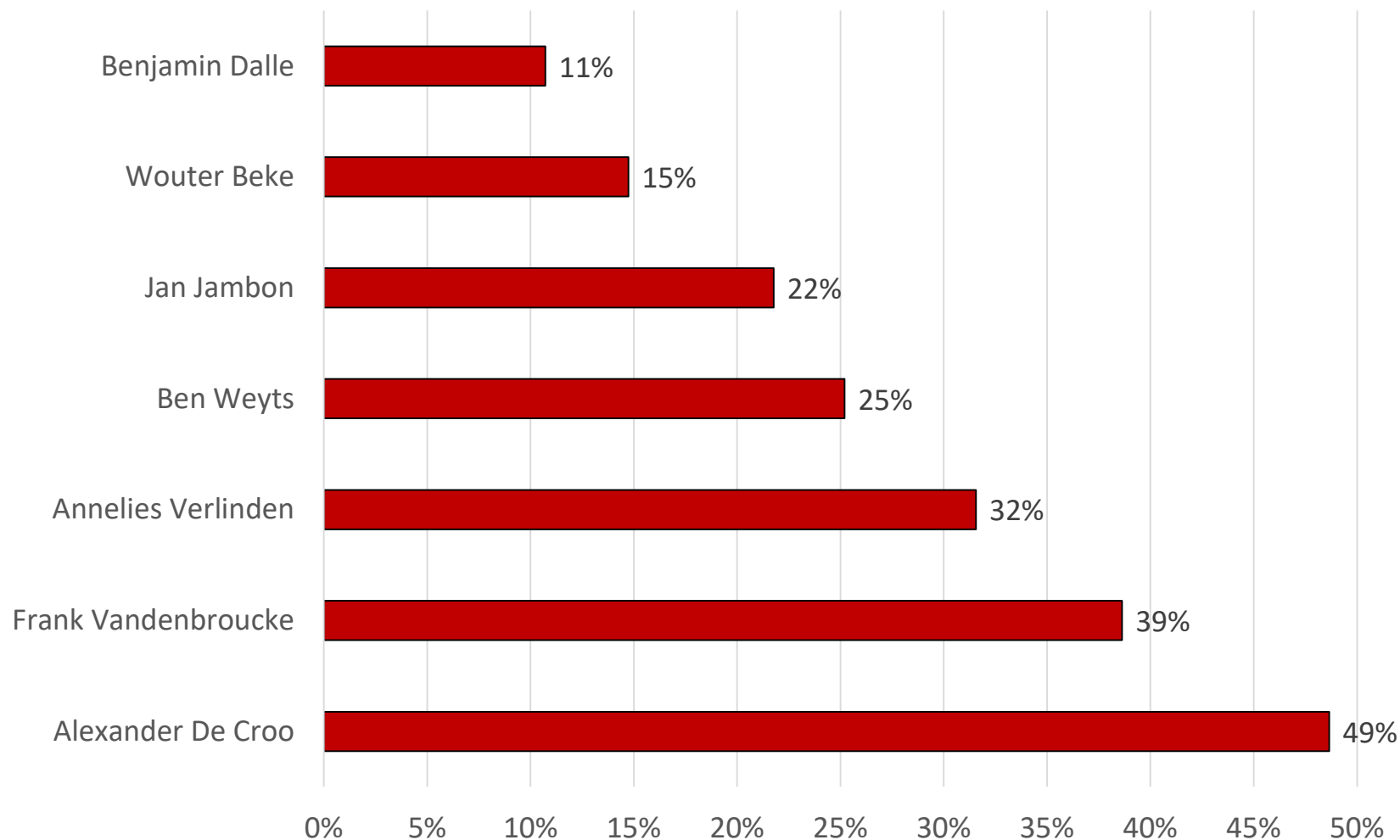

- *Als u het Belgische beleid voor de bestrijding van het Coronavirus vergelijkt met het beleid in de buurlanden, denk u dan dat onze regering het dan beter of slechter heeft gedaan dan de regeringen in die landen?*
- Vergelijking De Stemming 2020 en 2021
- Ook hier duidelijk toenemend pessimisme. In 2020 dacht de meerderheid dat we het beter deden (37% beter vs. 18% slechter), in 2021 is dat gewijzigd (27% beter vs. 28% slechter)

Wie werd meer negatief in vergelijking buurlanden

- Evolutie vergelijking coronabeleid met onze buurlanden onder de **PANEL**respondenten (N=707)
- In een regressie-analyse komen volgende twee factoren naar boven:
  - Vrouwen zijn meer ontevreden geworden dan mannen, ze werden minder overtuigd dat België het niet slecht deed in vergelijking met andere landen en haakten dus meer af
  - Het sterkste effect komt van de (zelf)links-rechtsplaatsing van de respondent. We zien duidelijk dat vooral bij de rechtste burgers het oordeel over het Belgische coronabeleid negatiever wordt. Op de negenpuntenschaal (-4 tot +4) dalen de meest rechtse met gemiddeld 0,6 punt. Bij de meest linkse is er geen evolutie, die blijven even hoog (of laag) qua oordeel. Dus vooral bij rechtse kiezers zie we erosie in de beleidsappreciatie

Coronabeleid van individuele ministers

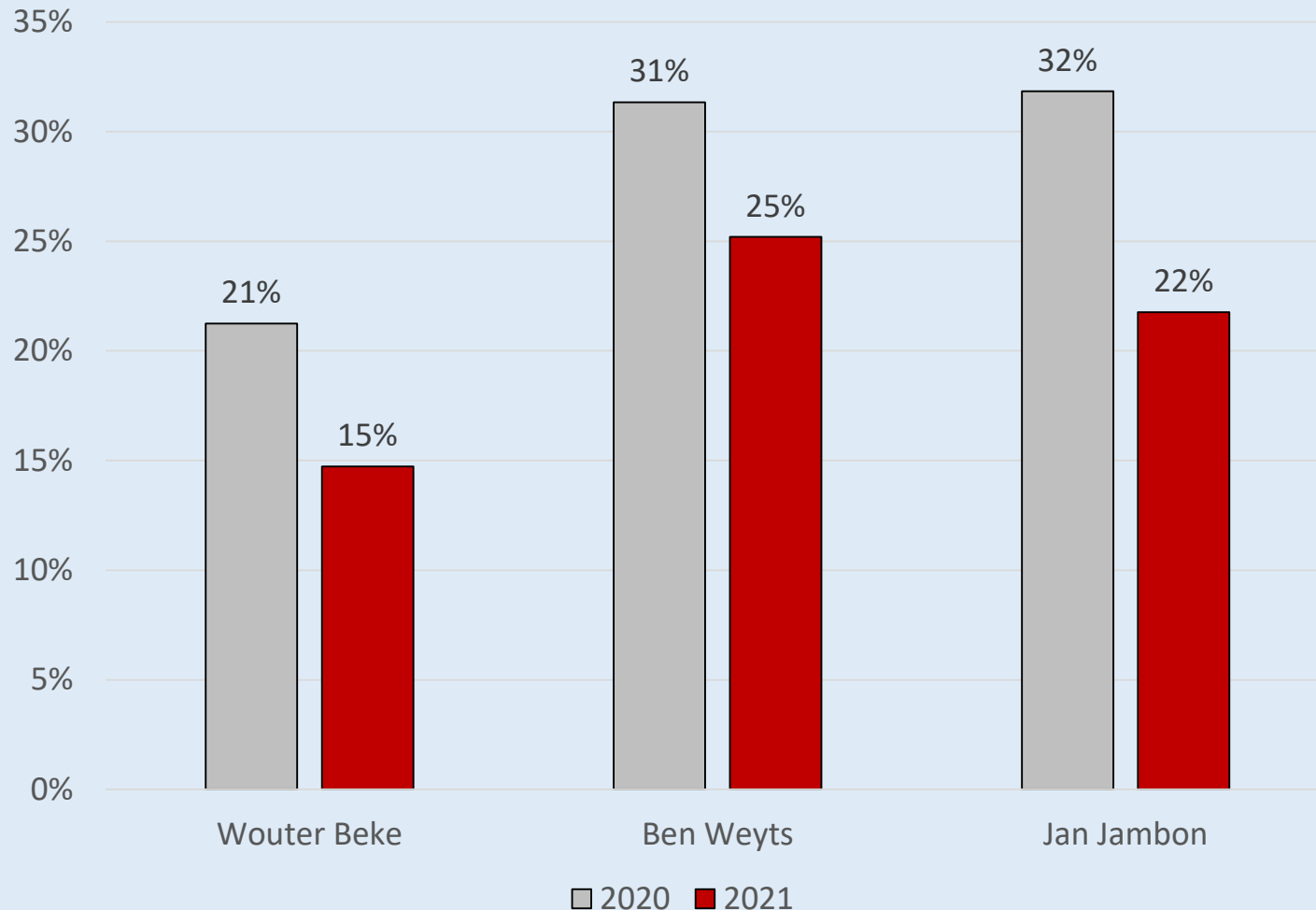

- *Er zijn verschillende ministers van de Belgische of Vlaamse regering die een rol spelen in het bestrijden van de coronacrisis. Kunt u voor onderstaande politici aangeven of u vindt dat ze daarbij een goede of slechte indruk op u hebben gemaakt?*
- Grafiek: % dat vindt dat minister (heel) goede indruk maakte
- Noot: voor sommige ministers zegt een meerderheid 'noch goed, noch slecht', wellicht omdat die ministers meer onbekend zijn (vb. Dalle met 58%)
- Kopstukken van de drie traditionele partijen in *federale* regering scoren (erg) goed, leden van de *Vlaamse* regering scoren allemaal lager
- Score De Croo is bijzonder hoog (49%) (ter vergelijking: Wilmes scoorde 41% in 2020 en was toen nummer één)
- Vandenbroucke (39%) scoort als minister van volksgezondheid iets hoger dan Maggie De Block in 2020 (32%)

	Alle respondenten	Kiezers van...						
		CD&V	Groen	N-VA	Open VLD	PVDA	Vooruit	VB
Alexander De Croo	49%	71%	59%	43%	83%	51%	68%	25%
Frank Vandenbroucke	39%	57%	37%	35%	62%	50%	66%	21%
Annelies Verlinden	32%	59%	32%	32%	55%	30%	44%	15%
Ben Weyts	25%	36%	20%	50%	29%	9%	13%	20%
Jan Jambon	22%	26%	22%	41%	31%	11%	9%	17%
Wouter Beke	15%	46%	22%	14%	24%	8%	13%	6%
Benjamin Dalle	11%	22%	13%	11%	23%	4%	12%	6%

- *Er zijn verschillende ministers van de Belgische of Vlaamse regering die een rol spelen in het bestrijden van de coronacrisis. Kunt u voor onderstaande politici aangeven of u vindt dat ze daarbij een goede of slechte indruk op u hebben gemaakt?*
- In tabel: % dat vindt dat minister (heel) goede indruk maakte
- Alle ministers scoren best bij eigen achterban, maar sommigen kunnen niet de helft van de eigen achterban overtuigen (Jambon, Beke, Dalle)
- De Croo overtuigt bijna alle electoraten, ook de linkse (maar niet: N-VA en VB). Opvallend: in alle leeftijdscategorieën scoort De Croo goed (niet in grafiek)
- Vandenbroucke meer omstreden, ook aan de linkerkant (zie Groen). Groot verschil in steun naargelang leeftijd, heel laag bij 18-29 jarigen (23%) en hoog bij +50ers (48%)
- Weyts scoort slechter bij de jeugd (21%) dan bij de ouderen (29%), bij Dalle is het omgekeerd (15% en 9%)

Evolutie individuele ministers

- *Er zijn verschillende ministers van de Belgische of Vlaamse regering die een rol spelen in het bestrijden van de coronacrisis. Kunt u voor onderstaande politici aangeven of u vindt dat ze daarbij een goede of slechte indruk op u hebben gemaakt?*
- Grafiek: % dat vindt dat minister (heel) goede indruk maakte
- Dit zijn de **PANEL**respondenten die zowel in 2020 als in 2021 aan het onderzoek deelnamen
- Alleen deze ministers van de Vlaamse regering bleven hetzelfde van 2020 tot 2021
- Alle drie de Vlaamse ministers verloren pluimen, ongeveer in dezelfde mate
- Geeft wellicht aan dat de Vlaamse regering wordt overvleugeld door de federale qua coronabeleid

Besluit coronacrisis

- Uitzonderlijk grote steun voor straffe coronamaatregelen in 2020 is op een jaar tijd stevig afgekalfd, maar er is nog steeds relatief veel steun voor de geldende maatregelen
  - Jongeren en rechtse kiezers (en Groen-kiezers) zijn vaker afgehaakt, kiezers traditionele partijen blijven steunen
  - Effectief beleid helpt: gevaccineerd zijn, leidt tot meer steun maatregelen
- Corona-aanpak van regeringen en ministers geniet veel minder steun anno 2021, bij alle electoraten
  - Ook hier jongeren en rechtsen die steun terugtrekken
  - Beter *track record* van federale dan van Vlaamse regering (zie ministers)
  - Alexander De Croo wekt als persoon vertrouwen maar er was meer vertrouwen in onzeker beleid en regering van Wilmès in 2020 dan in steviger beleid van regering De Croo in 2021
  - Geen verwachting dat het na corona economisch goed komt
- Corona is in veel hogere mate dan in 2021 gepolitiseerd tussen links en rechts, en tussen de electoraten; zelfs de vaccinatiebereidheid hangt samen met partijvoorkeur en politiek wantrouwen

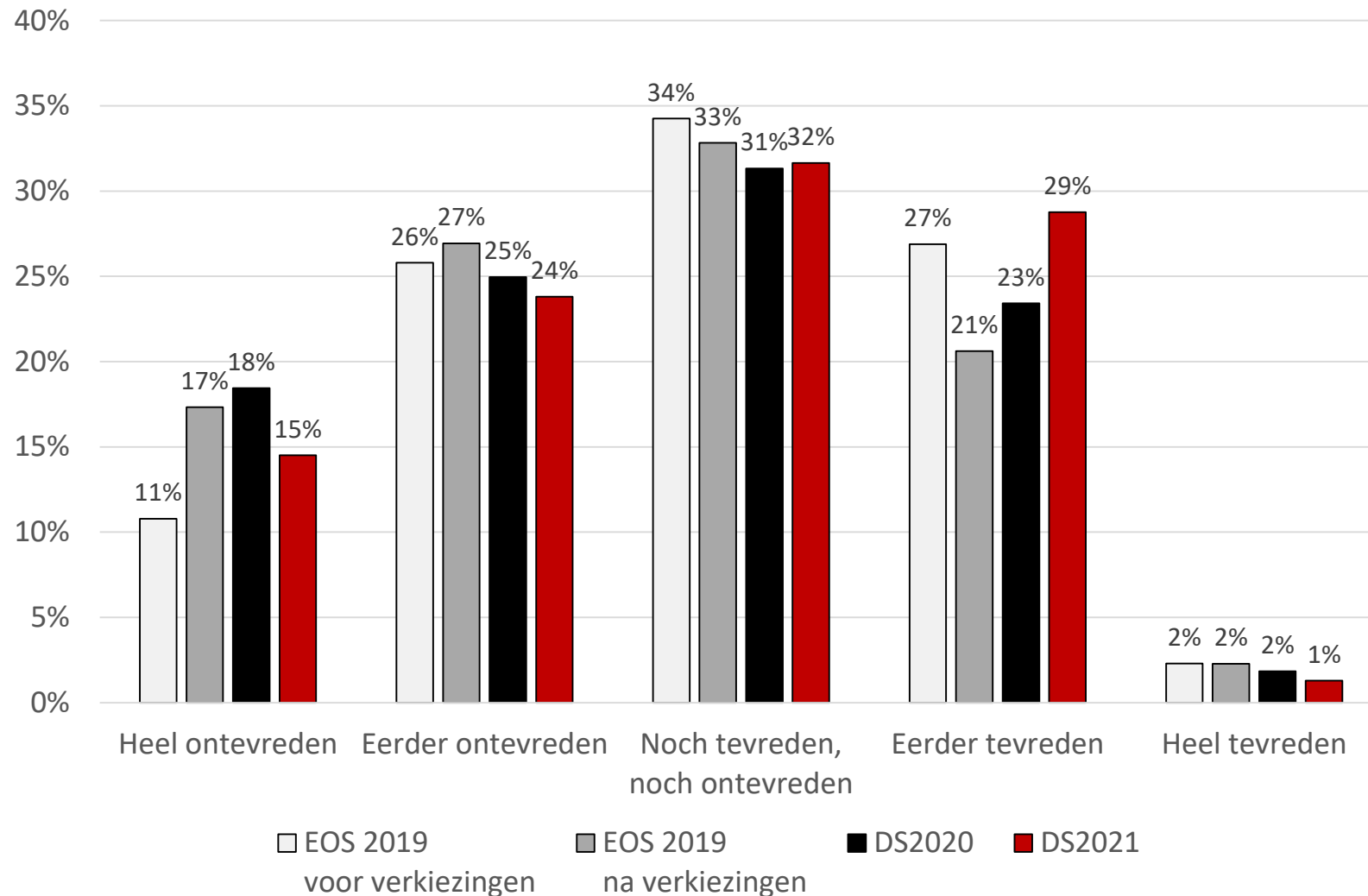
2. Houding tegenover politiek

Houdingen tegenover politiek

- Eén van de belangrijke bevindingen van De Stemming 2020 was de diepe politieke ontevredenheid bij veel Vlamingen
- In april 2021 was de grootste accuutheid van de coronacrisis misschien wat weggeëbd en was er een werkende federale regering met een normale meerderheid. Dus dat zou wel wijzigingen kunnen geven
- Voor De Stemming 2021 presenteren we analyses over:
  - (1) Tevredenheid over werking democratie
  - (2) Vertrouwen in regeringen
  - (3) Legitimiteit van de federale regering
  - (4) Tevredenheid regeringsbeleid

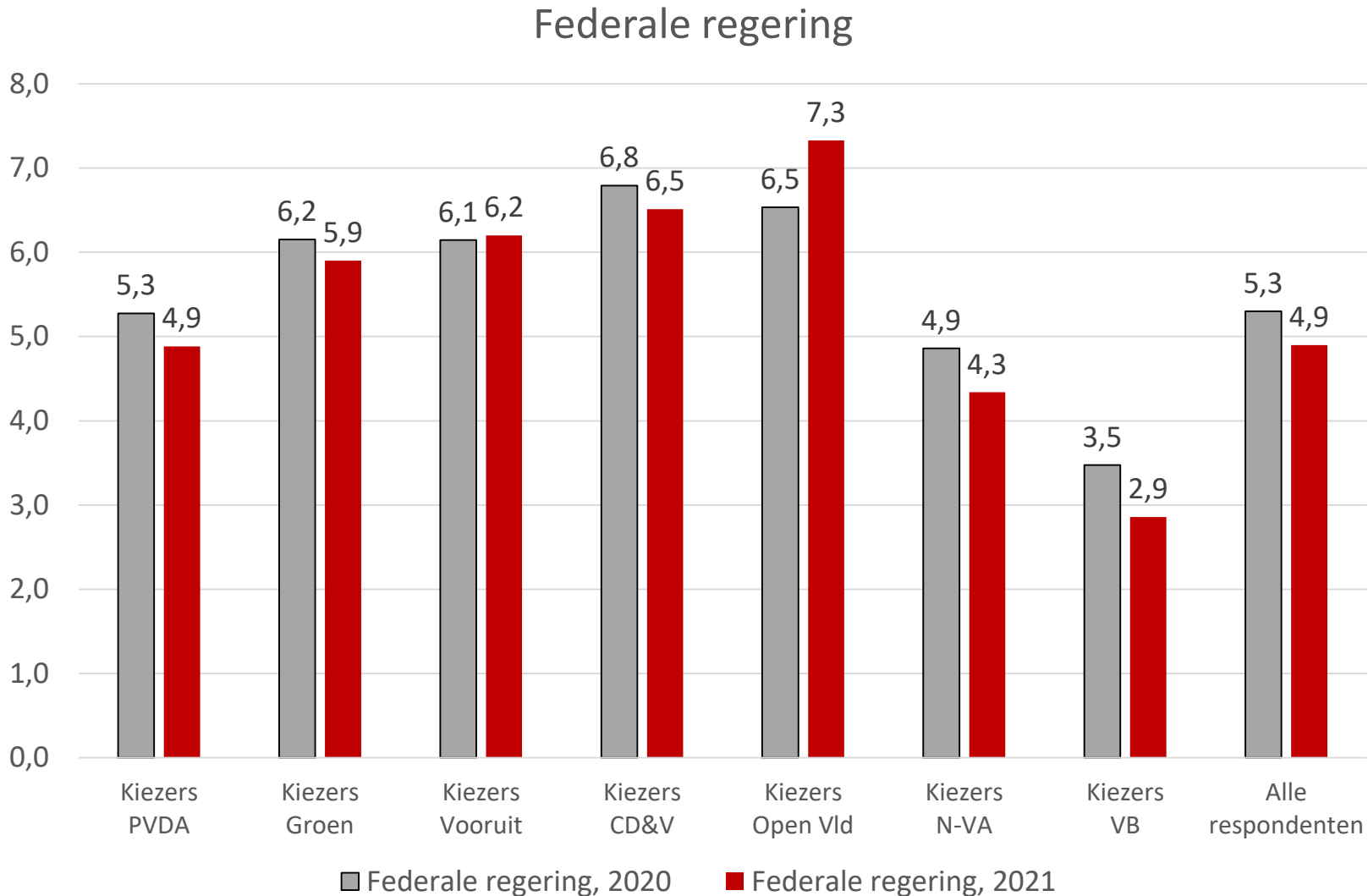

Tevredenheid democratie

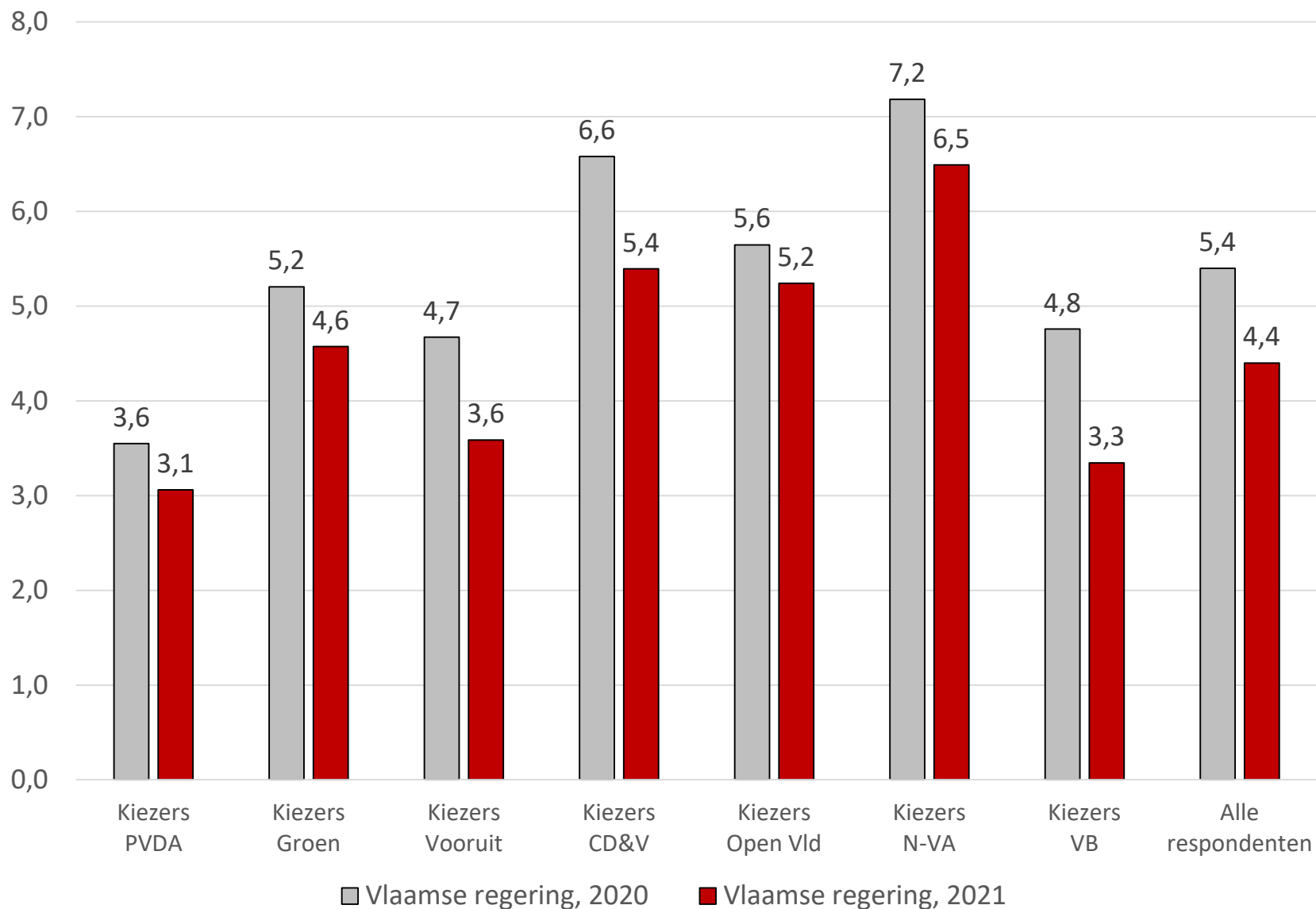
- *In het algemeen, bent u eerder tevreden of eerder ontevreden over de manier waarop de democratie in België werkt?*
- Standaardvraag die internationaal en longitudinaal veel gebruikt wordt, is normaal gezien vrij stabiel doorheen de tijd
- We vergelijken De Stemming 2021 en 2020 met gelijkaardige bevragingen door het EOS-netwerk RepResent net voor (N=1,973) en net na de verkiezingen van 2019 (N=1,972).
- De grootste groep Vlamingen is anno 2021 *ontevreden* over Belgische democratie (39% vs. 30% tevreden)
- Opvallend: de tevredenheid met de democratie in ons land is *toegenomen* sinds 2020; het verschil tussen 2021 en 2020 is statistisch significant. Er zijn minder mensen heel ontevreden en meer mensen eerder tevreden. Corona heeft wat dit betreft geen diepe(re) wonden geslagen
- Heeft de stijging te maken met het feit dat er terug een normaal-werkende federale regering is?

Vertrouwen in regeringen

- *Hebt u in het algemeen vertrouwen in de Belgische regering onder leiding van Sophie Wilmés/Alexander De Croo? En in de Vlaamse regering onder leiding van Jan Jambon?*
- Vergelijking De Stemming 2020 en 2021
- In grafiek: gemiddelde score op schaal van 0 (helemaal geen vertrouwen) tot 10 (heel veel vertrouwen)

Vlaamse regering

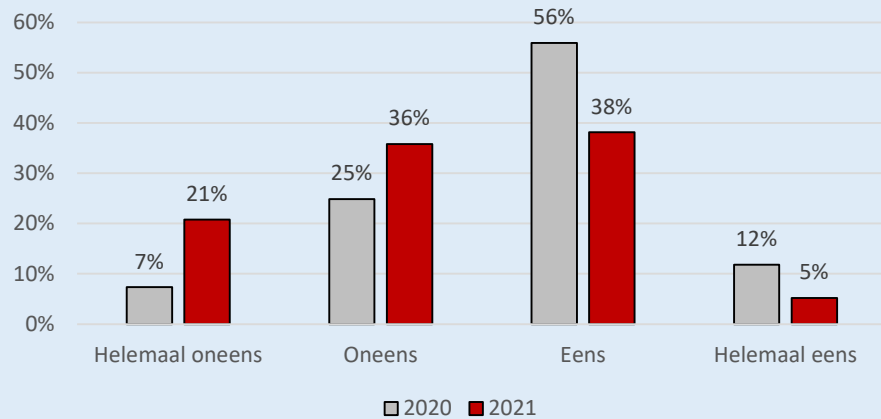
- Vertrouwen in beide regeringen daalt
- Dat geldt voor bijna alle electoraten, behalve voor de Vld-kiezers en de federale regering (die hebben nu meer vertrouwen, van 6,5 naar 7,3)
- Electoraten verliezen *ook* vertrouwen in regering waar hun partij deel van uitmaakt (zie N-VA en de Vlaamse regering van 7,2 naar 6,5)
- Vertrouwen in Vlaamse regering (-1,0) daalt meer dan vertrouwen in federale regering (-0,4)
- Ironie: er was in 2020 meer vertrouwen in de kwakkelende regering Wilmes dan in 2021 in de 'volle' regering De Croo
- Ligt dat aan de prestatie van de regering of aan het 'rally-around-the-flag'-effect door de eerste corona-golf bij de bevraging in 2020 (waardoor het vertrouwen bijzonder hoog lag)

Bij wie daalt het vertrouwen in regeringen?

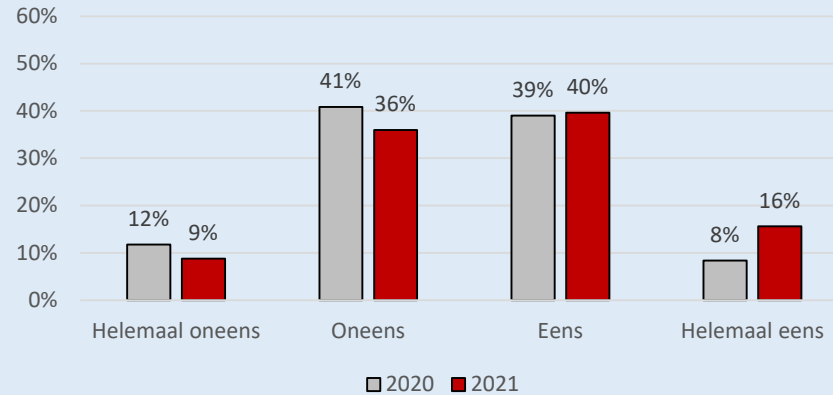
- Onder de **PANEL**respondenten (N=707) kunnen we kijken wie degenen zijn wiens vertrouwen daalde tussen 2020 en 2021. Dat doen we door een regressie te schatten waarbij we het verschil in vertrouwen in de regeringen tussen 2020 en 2021 als afhankelijke nemen
- Voor vertrouwen in de federale regering:
  - Bij jongeren daalt het vertrouwen meer (bij de +65-jarigen daalt het helemaal niet en bij de 18-jarigen met 1,6 punt op de 11-puntenschaal)
  - Bij rechtste kiezers daalt het vertrouwen meer dan bij linkse (vanaf score 4 op de 0-10 links-rechts-schaal daalt het vertrouwen significant doorheen de tijd, lager op de schaal (dus meer links) daalt het vertrouwen helemaal niet)
- Voor vertrouwen in de Vlaamse regering:
  - Nauwelijks verbanden gevonden. Vertrouwen daalt even sterk bij alle groepen
  - Leeftijd en links-rechtsplaatsing werken hier *niet* als voorspellers. Voor links-rechtsplaatsing is het evident dat dit met de blijvende deelname van rechtse partijen (N-VA) aan de Vlaamse regering te maken heeft

Legitimiteit federale regering

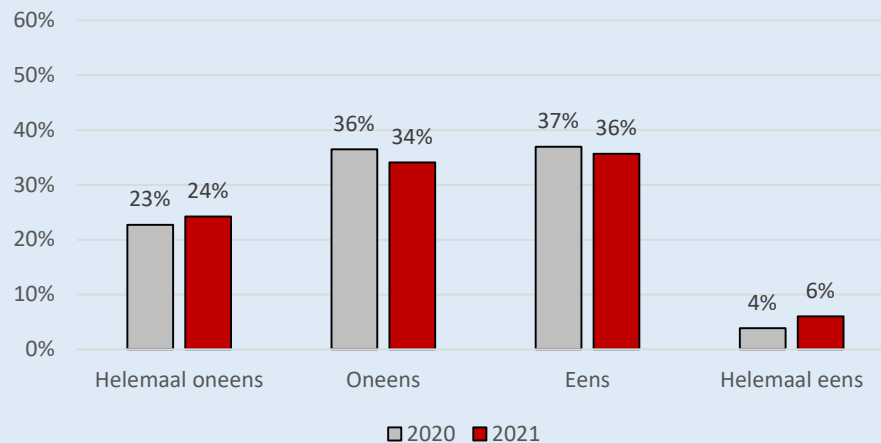
De huidige regering is in staat om de coronacrisis het hoofd te bieden

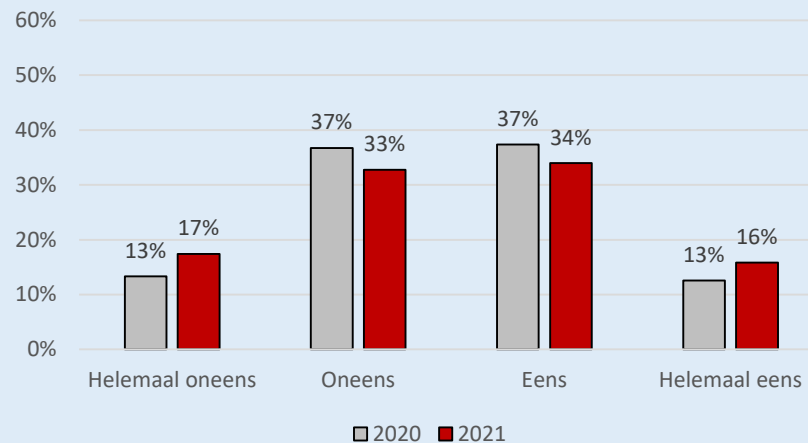
De huidige Belgische regering kan niet de noodzakelijke maatregelen nemen

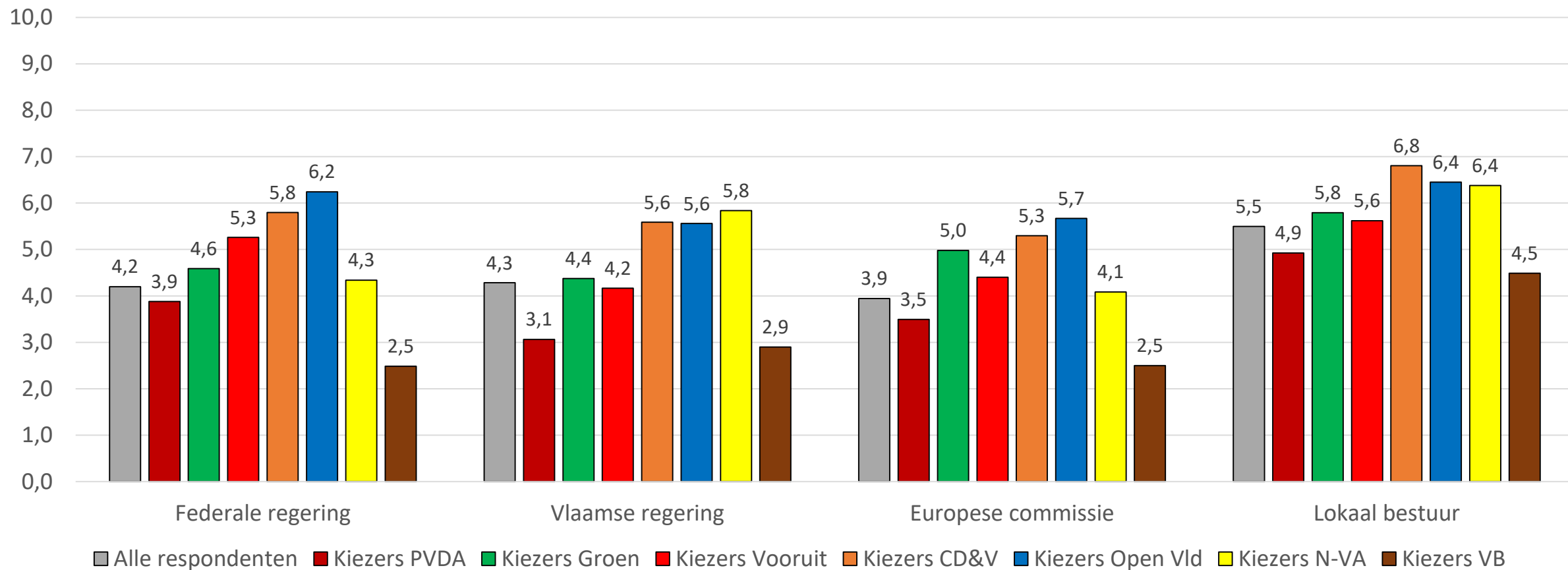
De huidige Belgische regering is democratisch samengesteld

De huidige Belgische regering is niet legitiem

- Bij De Stemming 2020 was er de uitzonderlijke regering Wilmes, zonder meerderheid en ontslagnemend, en dat in volle eerste coronagolf. Dat deed twijfels rijzen bij haar legitimiteit en slagkracht
- Aan de **PANEL**respondenten (N=707) vroegen we in 2021 dezelfde items inzake legitimiteit en slagkracht als in 2020 maar deze keer over de regering De Croo, telkens met een negatief en een positief item
- De slagkracht van de regering De Croo wordt als *lager* als die van Wilmes ingeschat (dat geldt voor beide stellingen). 2020 was wellicht een hoog referentiepunt
- De legitimiteit van beide regeringen is ongeveer dezelfde maar, als er iets wijzigt, dan denken kiezers dat De Croo wat *minder* legitiem is

- *Hoe tevreden bent u over het beleid dat op de verschillende politieke bestuursniveaus werd gevoerd in de voorbije periode? (0-10)* Grafiek toont score van gemiddelde respondent op die schaal
- Noteer dat ‘alle respondentent’ ook de niet-kiezers inhoudt
- Globaal zien we het gekende patroon: meest vertrouwen in lokaal bestuur (5,5, dichtste bij) en minst in de Europese Commissie (3,9, verste weg)
- Duidelijk verschillen tussen electoraten in hun beoordeling van de verschillende bestuursniveaus. Vlaams Belang-kiezers veruit het meest negatief over alle niveaus (PVDA-kiezers ook, maar wel minder uitgesproken). Kiezers van Open Vld en CD&V zijn de grootste optimisten
- Opvallende verschillen tussen de federale en Vlaamse bestuursniveaus naargelang de partij in de regering zit of niet. N-VA-kiezers negatiever over federaal dan Vlaams, Groen-kiezer (iets) meer positief over federaal dan Vlaams, Vooruit-kiezers meer positief over federaal dan Vlaams, Open Vld-Kiezers meer positief over federaal (waar ze premier van leveren) dan Vlaams. Dus kiezers kijken simpelweg naar de regering waar hun partij al dan niet in zit, en laten hun oordeel daar (deels) van afdagen

Wie werd meer ontevreden over regeringsbeleid

- **PANEL**respondenten kregen de vraag zowel in 2020 als nu in 2021. Zo kunnen we nagaan wie in welke richting wijzigde
- Regressie met wijziging in beleidstevredenheid over Vlaamse en federale regering geeft volgende resultaten:
  - Federale regering: rechtse kiezers zijn negatiever geworden (door niet-opname N-VA in de regering?), kiezers die ontevredener zijn over hun inkomen werden meer negatief, zelfde geldt voor mensen met weinig politieke interesse; PVDA en Vooruit-kiezers worden positiever (door opname linkse partijen in de regering?)
  - Vlaamse regering: rechtse kiezers werden *ook* meer dan linkse negatiever over Vlaamse beleid (ondanks N-VA in de Vlaamse regering, maar mogelijk veroorzaakt door VB kiezers), ouderen werden meer negatiever, zelfde geldt voor kiezers die ontevreden zijn over democratie in algemeen; ook Groen-kiezers werden negatiever

Besluit houding tegenover politiek

- Tevredenheid over de werking van de democratie *nam toe* van 2020 tot 2021
- Dat gaat samen met een *stijgend wantrouwen* in de regeringen (meer Vlaams dan federaal), met *minder appreciatie* voor de slagkracht en de legitimiteit van de federale regering (ondanks de ‘volle’ regering De Croo), en met *blijvende ontevredenheid* over regeringsbeleid
- Dus evolutie van *algemene* politieke tevredenheid en *specifieke* ontevredenheid spreken elkaar tegen. De systeemcrisis (afwezigheid van de federale regering) lijkt verteerd, maar het wantrouwen in de actoren die de democratie doen werken stijgt verder door

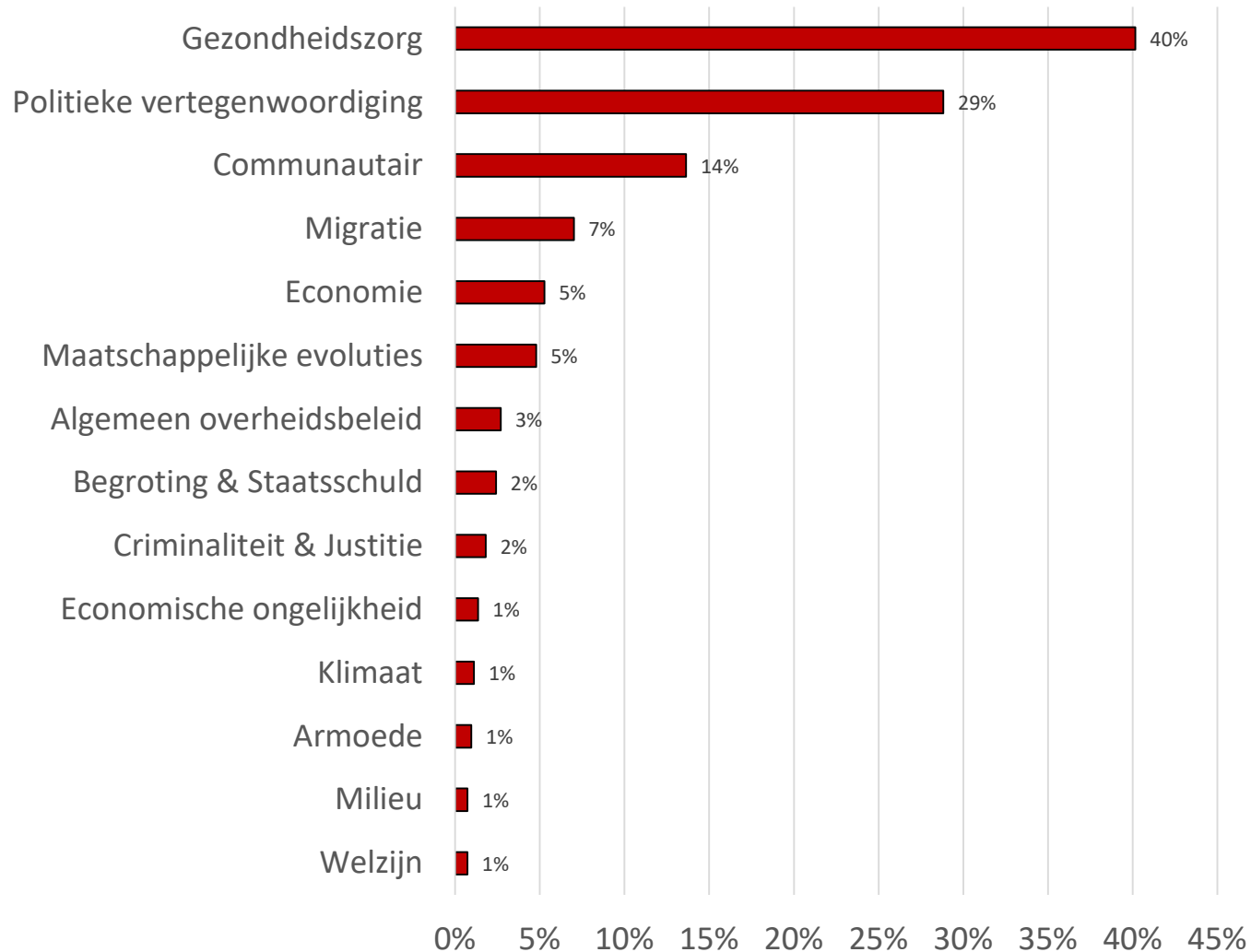

3. Belang van politieke thema's

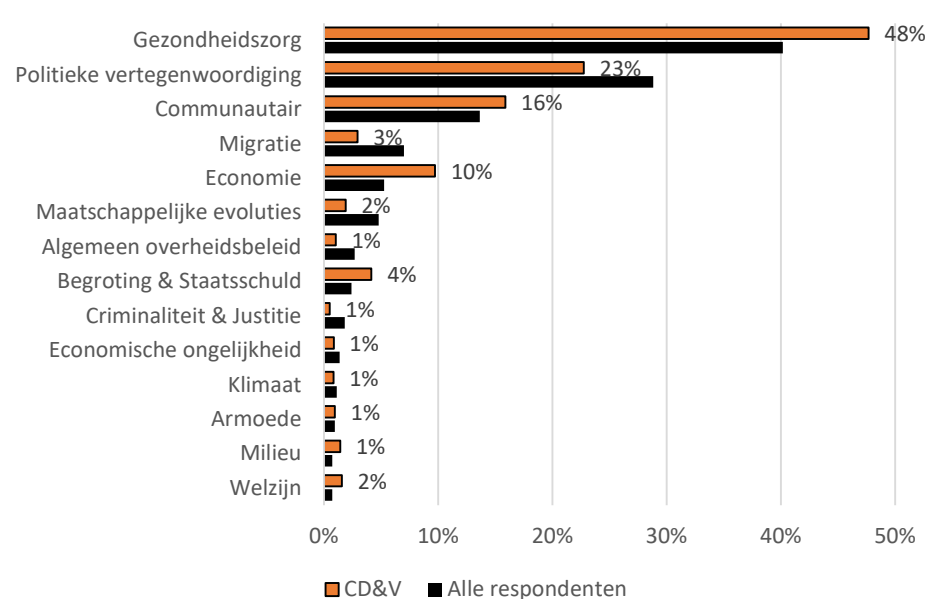
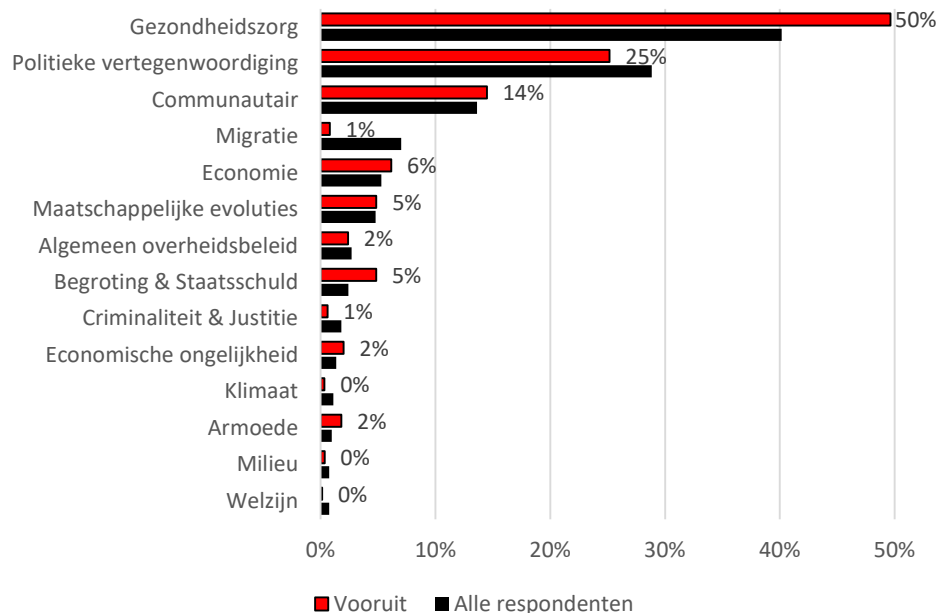
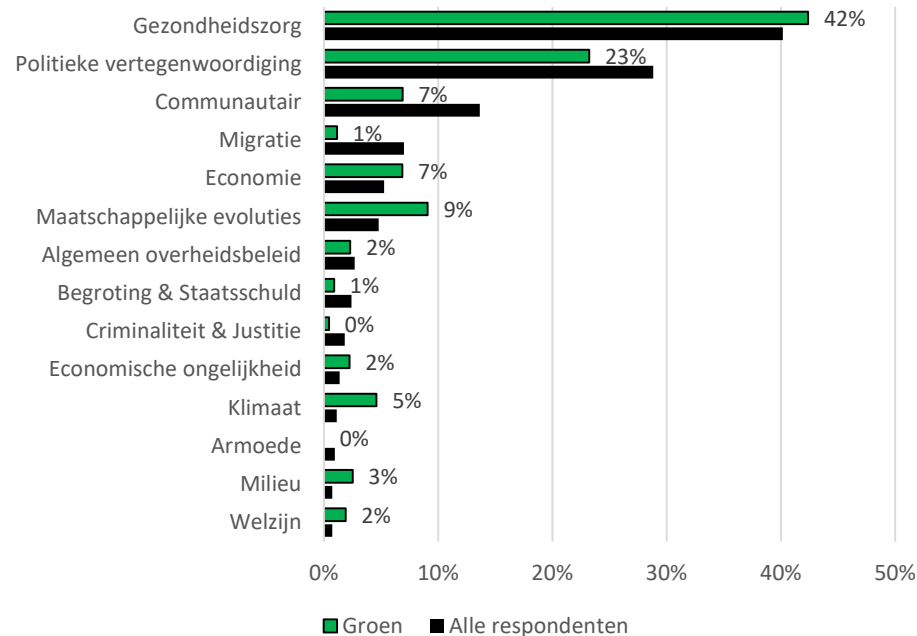
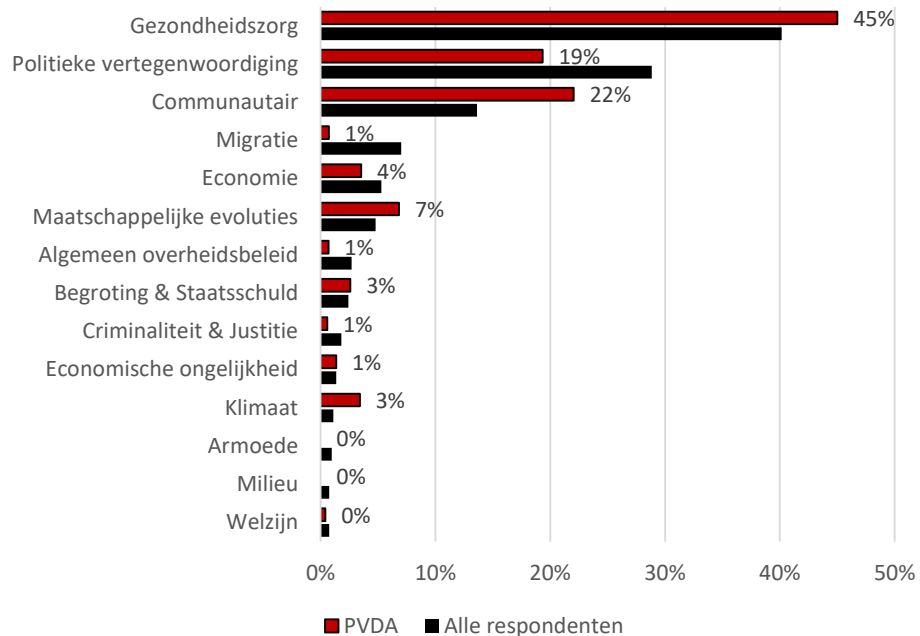
Het belang van thema's

- Politieke strijd over beleid gaat in essentie om twee dingen: (1) op welke *thema's* de beleidsvoerders zich prioritair moeten toeleggen en (2) over in welke *richting* beleid moet gaan (vb. links of rechts). In deze sectie gaan we in op de prioritisering van thema's, in de volgende op de positionele richting van het beleid
- Democratische politiek betekent niet alleen dat het beleid de beleidsvoorkeuren van de burgers (min of meer) volgt, maar ook dat de thema's die mensen belangrijk vinden en waar ze van wakker liggen op de politieke agenda komen en voorwerp zijn van beleidsbeslissingen
- Welke thema's burgers belangrijk vinden, heeft een groot effect op hoe ze naar politiek en partijen kijken, en welke stem ze uitbrengen
- Belang van thema's is erg variabel en vormt vaak de motor van electorale verandering
- In deze sectie rapporteren we: (1) thema-belang via open vraag, (2) thema-belang via gesloten vraag, (3) eigenaarshap van thema's

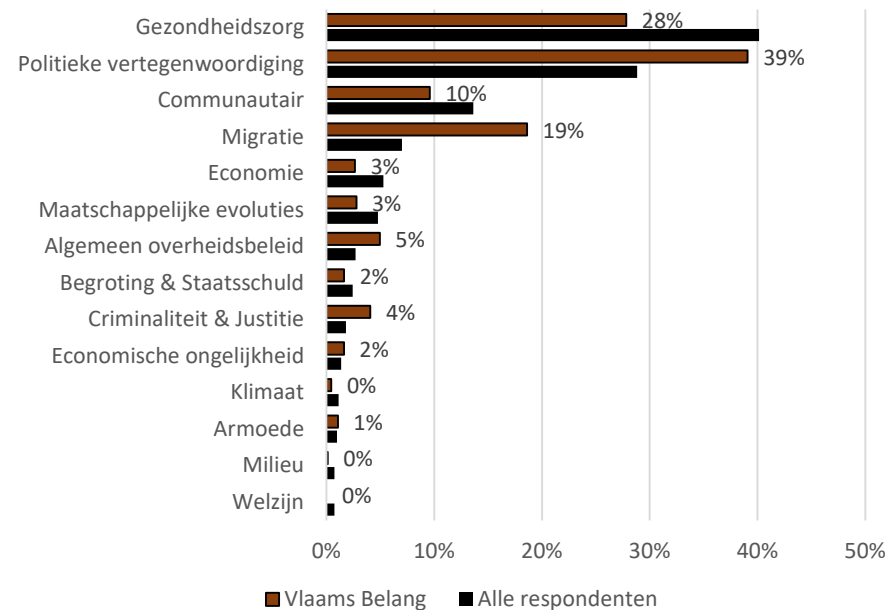
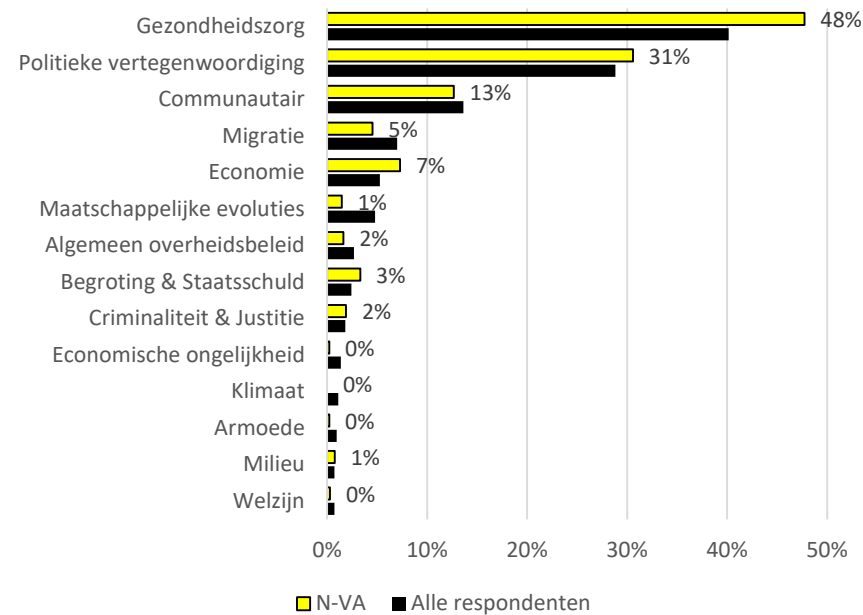
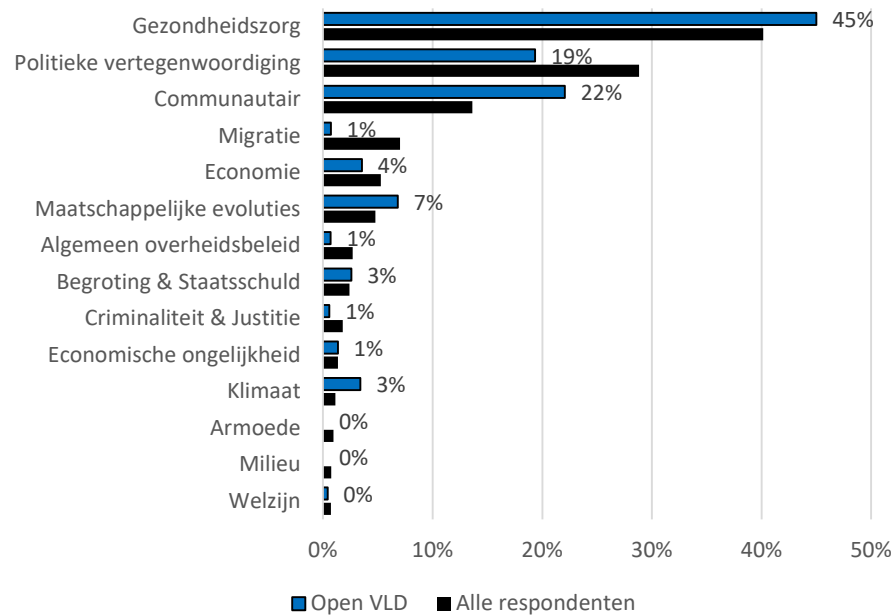
Belangrijkste probleem (open vraag)

- *Kan u in uw eigen woorden zeggen wat volgens u het grootste probleem is waarmee ons land momenteel wordt geconfronteerd?*
- Deze open vraag is de beste manier om het *spontane* belang van politieke problemen/thema's te meten (veel gebruikt in wetenschappelijk onderzoek)
- N=1.908 met 1.854 respondenten met codeerbaar antwoord
- Open antwoorden werden in categorieën gecodeerd
- Voor elk antwoord van een respondent werden maximaal drie thema's gecodeerd. Percentages geven % van steekproef aan dat dit thema vermeldde
- Gezondheidszorg is grootste probleem (40%). Veel respondenten verwijzen expliciet naar corona
- Politieke vertegenwoordiging is tweede meest belangrijk (29%). Veel respondenten verwijzen naar partijen die niet samen willen regeren, politici die niet luisteren naar de bevolking etc.
- Communautair scoort op drie (14%). Veel vermeldingen van de staatsstructuur die niet goed werkt (teveel ministers, onduidelijke bevoegdheden), de verschillen tussen Walen en Vlamingen etc. Let op! Zeker niet allemaal voor 'meer Vlaanderen', vaak ook voor 'meer België'
- Migratie staat op de vierde plaats (7%). Dat was het belangrijkste thema bij verkiezingen 2019
- Milieu en klimaat (elk 1%) zijn totaal onbelangrijk voor de meeste kiezers. De coronacrisis is voor de meesten geen milieucrisis

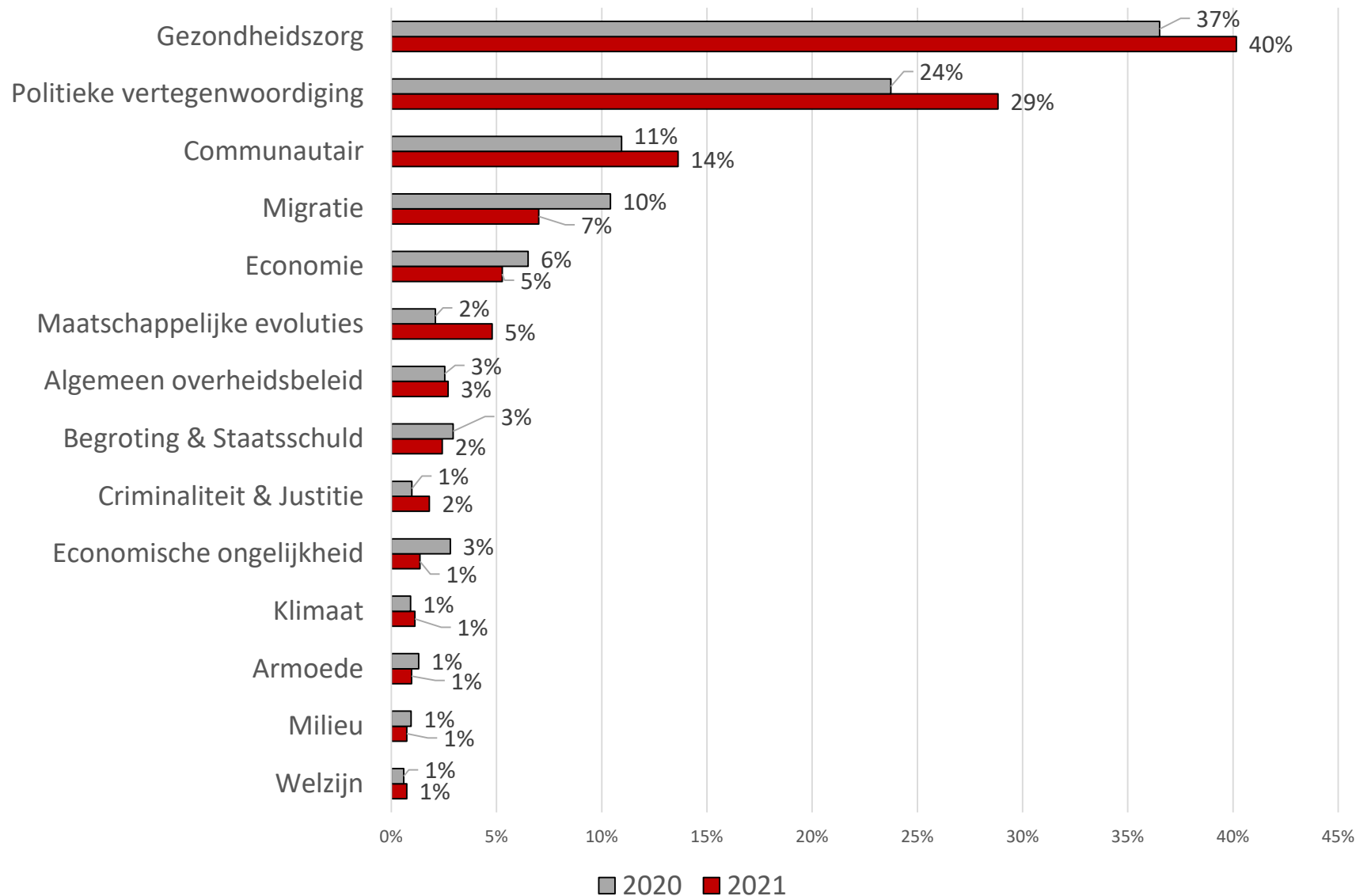

- Linkse (en centrum) electoraten hechten meer belang aan *gezondheidszorg* dan gemiddeld, maar ze hechten minder belang aan *politieke vertegenwoordiging*
- *Migratie* scoort erg laag bij linkse (en centrum) kiezers
- Zelfs bij Groen-kiezers komen *klimaat* en *milieu* niet in de buurt van de belangrijke thema's, ze zijn ook voor deze kiezers eigenlijk niet *top-of-mind* (indien open gevraagd)

- Minder gelijkenissen onder rechtse electoraten dan onder linkse
- N-VA-ers benoemen het *communautaire* thema minder dan gemiddeld! (VB ook)
- Dit impliceert dat veel communautaire vermeldingen eigenlijk gingen over 'meer België' en niet om 'meer Vlaanderen' (zie Open Vld die veel communautair heeft)
- Vlaams Belang-kiezers blijven hoog scoren qua *migratie*, maar ook bij hen wordt het ruimschoots overvleugeld door *gezondheidszorg* en *politieke vertegenwoordiging*
- *Klimaat* en *milieu* zo goed als helemaal afwezig bij VB en N-VA

Evolutie belangrijkste probleem (open)

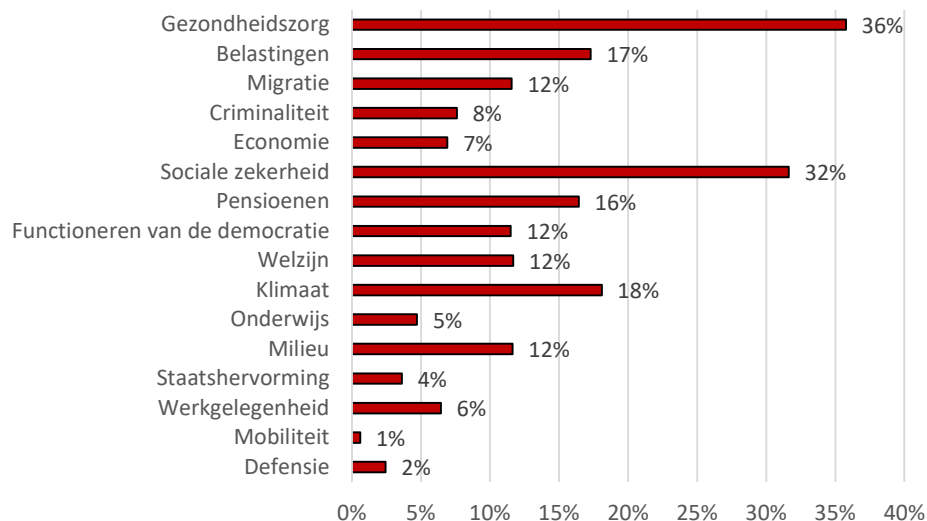
- Corona heeft *gezondheidszorg* nóg iets belangrijker gemaakt in 2021 dan in 2020, hoewel we in 2020 volop in de eerste golf en een échte lockdown zaten (verschil tussen 2020 en 2021 is significant; $p=0,047$)
- Ook *politieke vertegenwoordiging* is verder gestegen, het gaat in 2021 volgens de respondenten nog meer om de problemen van de democratie zelf (significant verschil, $p=0,002$). Opmerkelijk, want in 2020 zaten we in een diepe politieke crisis (zonder normale federale regering). Bij de antwoorden wordt vaak verwezen naar de actoren (partijen en politici)
- Ook het *communautaire* is verder gegroeid (significant, $p=0,031$). Veel respondenten verwijzen naar de ingewikkelde staatsstructuur en willen daar verandering in zien; dat kwam wellicht ook door corona aan de oppervlakte (vb. vele ministers van volksgezondheid)
- *Migratie* boet terrein in (significant, $p=0,006$), kon zich in 2020 nog vrij goed standhouden maar krijgt nu klappen
- Verder bij de lager gerankte thema's, zien we statistisch significante wijzigingen bij *maatschappelijke evoluties* ($p=0,000$) en *economische ongelijkheid* ($p=0,011$)

Belangrijkste probleem (gesloten vraag)

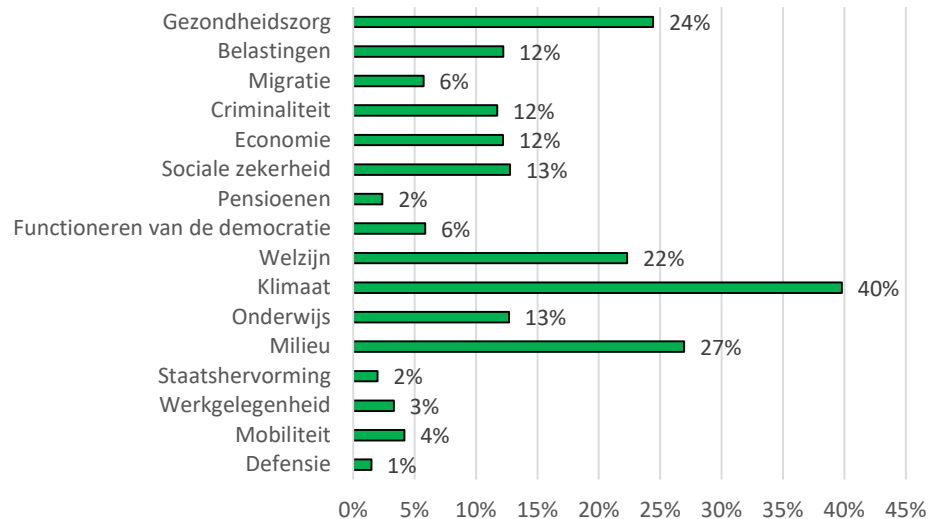

- *Kunt u aangeven welke van deze thema's het belangrijkste zijn bij het maken van uw stemkeuze als er nu verkiezingen zouden zijn? U kunt maximaal twee thema's aanduiden*
- Deze gesloten vraag is meer systematisch dan de open vraag. Ze herinnert mensen aan de verschillende problemen die er zouden kunnen zijn en leidt doorgaans tot een grotere spreiding van belangrijke problemen. Ook is de vraag wat anders omdat ze naar de verkiezingen verwijst
- Percentages in grafiek tellen niet op tot 100% omdat iedereen twee thema's kon aanduiden
- De grafiek bevestigt, niet verbazend, het grote belang van gezondheidszorg (29%) dat ook hier als belangrijkste thema scoort
- Maar zoals verwacht is er een grotere spreiding en eindigen andere, meer klassieke thema's relatief hoog
- Belastingen (20%) was helemaal afwezig in de open vraag, en zit hier bovenaan. Mensen noemen dat thema niet spontaan maar kruisen het wel aan als het hen wordt voorgeschoteld
- Migratie (18%), criminaliteit (18%), economie (18%), sociale zekerheid (17%) scoren hoog en zitten dicht bij elkaar
- Functioneren van de democratie (12%) en staatshervorming (7%) samen (zie politieke vertegenwoordiging bij de open vraag) scoren ook hoog
- Klimaat (11%) en milieu (7%) scoren hoger maar nog steeds niet hoog

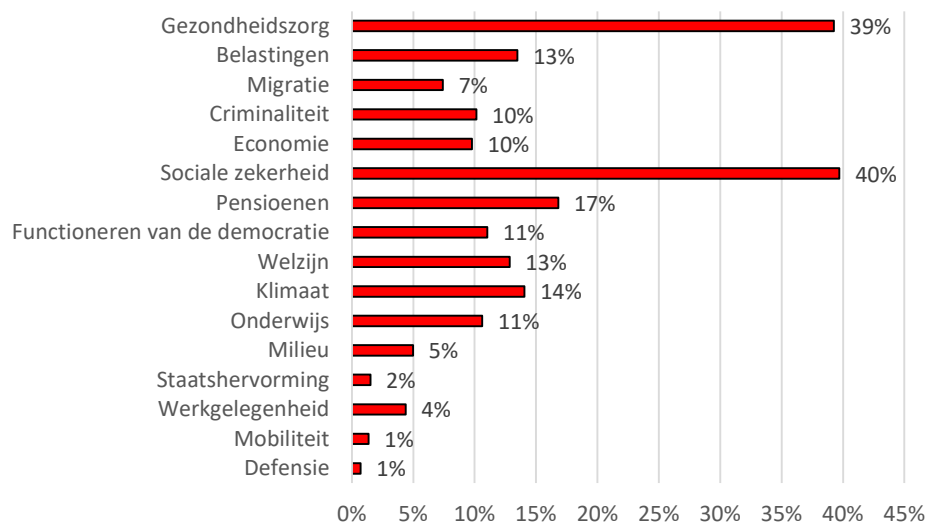
PVDA-kiezers

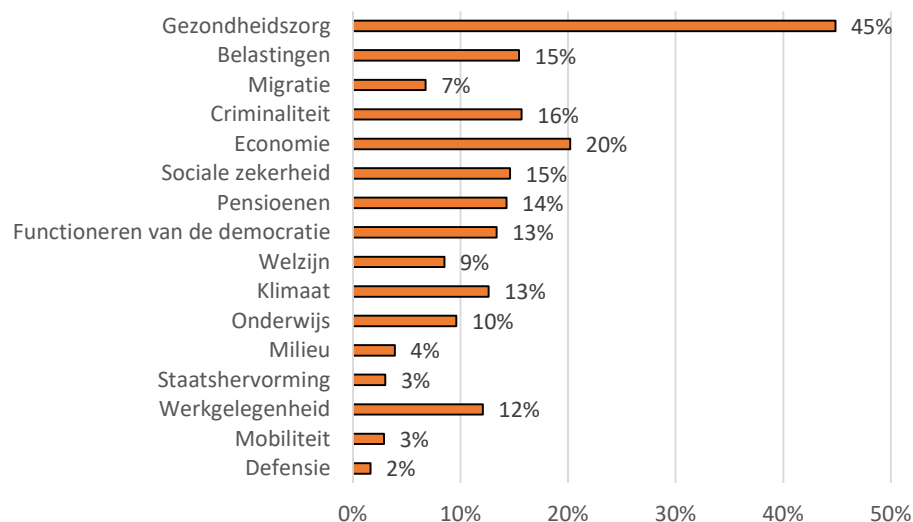
Groen-kiezers

Vooruit-kiezers

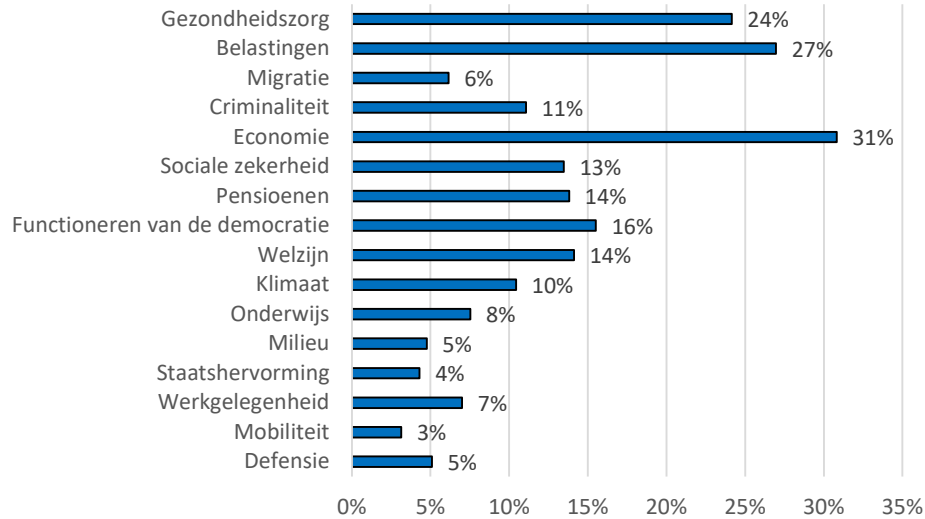
CD&V-kiezers

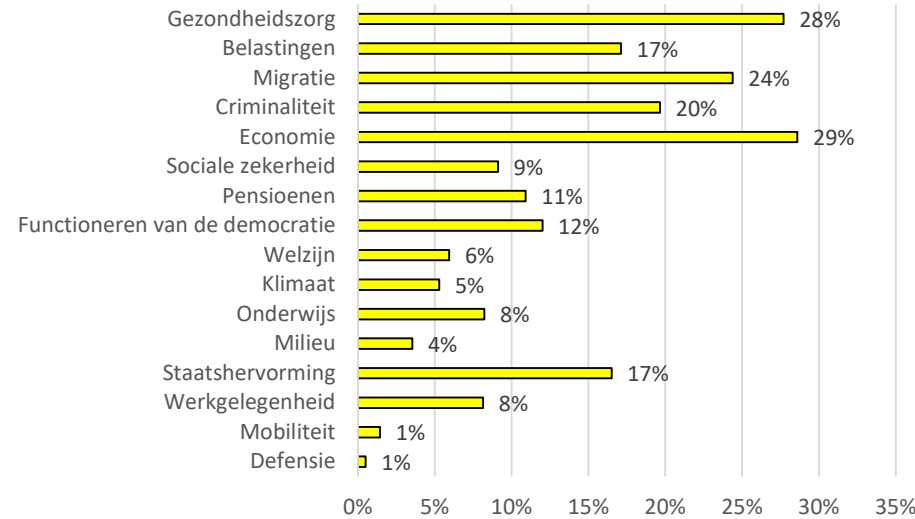
- Als de linkse (en centrum) electoraten worden herinnerd aan 'hun' thema's (door de vraagverwoording), dan duiden ze de thema's aan die van hen verwacht worden. Dat geldt ook voor de rechtse electoraten op de volgende slide
- De themaprofielen van PVDA- en Vooruit-kiezers zijn heel gelijkaardig met veel *gezondheidszorg* en *sociale zekerheid*; vooral op dat laatste thema onderscheiden ze zich van alle andere kiezers (die slechts 17% *sociale zekerheid* aanduiden)
- Groen-kiezers zetten *klimaat* op één en *milieu* op twee, helemaal zoals je zou verwachten
- CD&V-kiezers hechten héél veel aan *gezondheidszorg* en voor de rest zijn er geen uitschieters

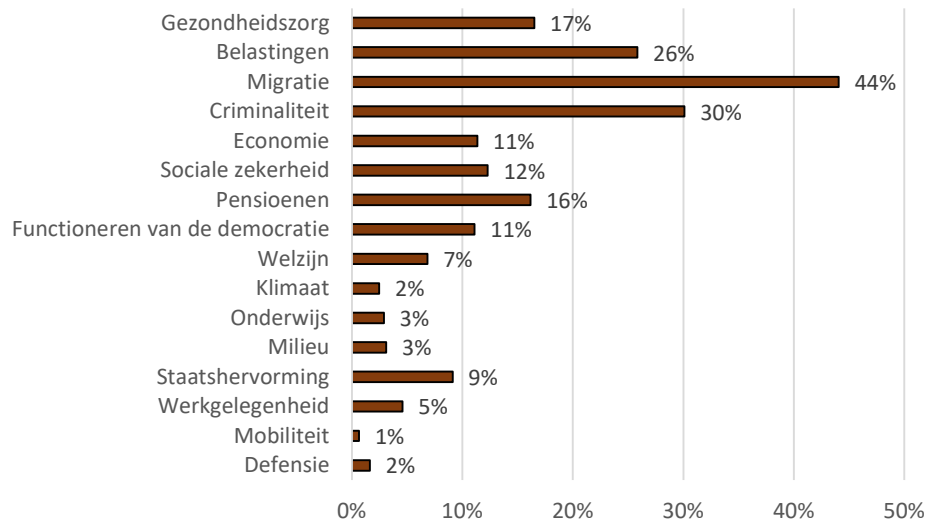
Open Vld-kiezers

N-VA-kiezers

VB-kiezers

- Ook de rechtse electoraten tenderen naar de thema's die door hun partijen belangrijk gevonden worden
- Over het algemeen hechten de rechtse electoraten minder belang aan *gezondheidszorg* (en ook minder *sociale zekerheid*, *klimaat* en *milieu*)
- Voor Open Vld-kiezers schieten de klassieke *belastingen* en *economie* er bovenuit
- Voor N-VA-kiezers ook *economie*, maar ook *migratie* en *staatshervorming*. Opvallend is dat toch slechts 17% van de uitgesproken nationalistische N-VA *staatshervorming* als één van de twee belangrijkste thema's noemt
- VB-kiezers gaan volop voor *migratie* en ook *criminaliteit* scoort hoog

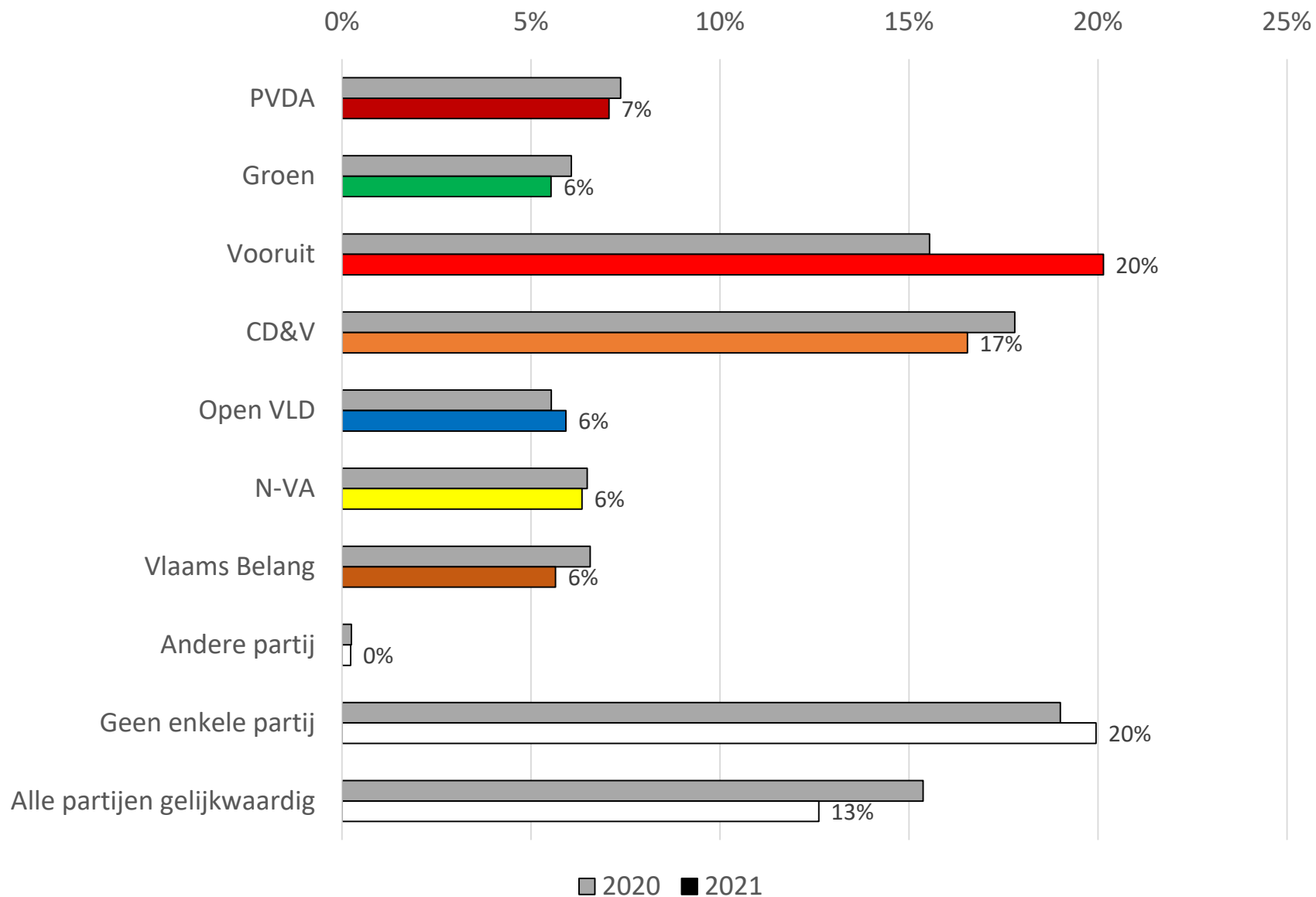
Besluit belang politieke thema's

- Gezondheidszorg is nog iets belangrijker geworden in 2021 dan in 2020 en steekt er bovenuit; voor de coronacrisis was het (wellicht) een marginaal thema. Blijft dat na corona duren? Wellicht nog een tijd.
- Ook de democratie op zich—zie politieke vertegenwoordiging, het communautaire, staatshervorming...--wordt meer en meer belangrijk en stijgt verder na 2020
- Het communautaire lijkt helemaal terug, maar dan niet alleen met een Vlaams-nationalistische invulling. De temperatuur voor een volgende staatshervorming stijgt
- Migratie boet, na in 2020 nog standgehouden te hebben, nu aan belang in
- Klimaat en milieu waren en zijn grotendeels onbelangrijk
- Sterke verschillen tussen electoraten en sterk verschillende prioriteiten aan de linkse en de rechtse zijde

Eigenaarschap van thema's

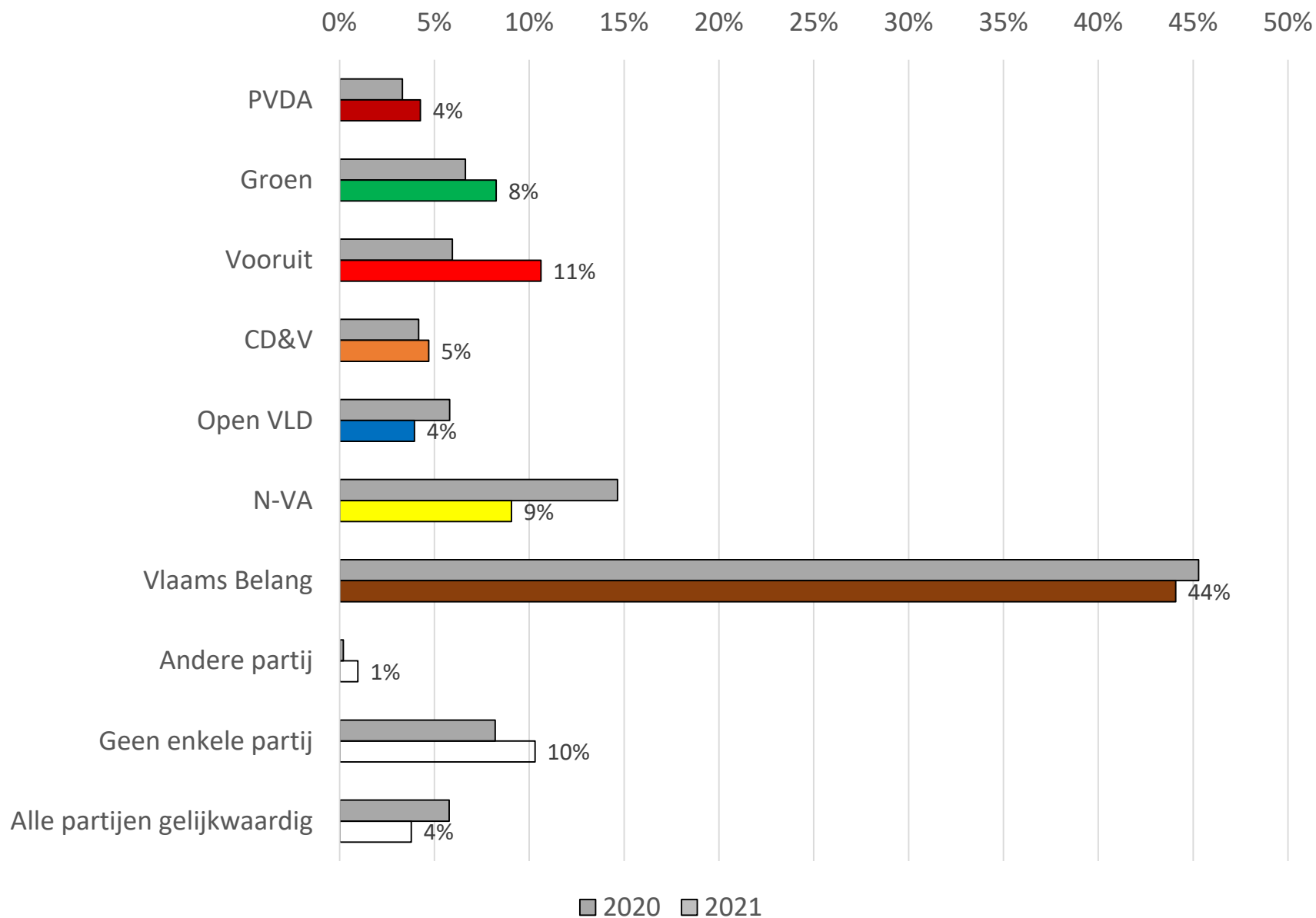
- *Partijen verschillen in de mate dat ze thema's belangrijk vinden. Welke van de Vlaamse partijen hecht volgens u het meeste belang aan het thema x*
- *Issue ownership* is een belangrijke oorzaak van een stem voor een partij. Als een kiezer een partij als de eigenaar beschouwt van een thema én dat thema belangrijk vindt, dan stijgt de kans dat die kiezer op die partij stemt
- Partijen met een scherp themaprofiel trekken dus de themakiezers aan, partijen zonder themaprofiel trekken kiezers aan die niet bepaald om specifieke thema's geven (globaal genomen hechten steeds meer mensen meer belang aan specifieke thema's)
- Internationaal onderzoek geeft aan dat thematisch stemmen doorheen de tijd aan belang heeft gewonnen, dus een scherp issueprofiel wordt steeds belangrijker
- We testen in 2021 negen verschillende thema's, het thema staatshervorming kwam er bij in vergelijking met De Stemming 2020

Gezondheidszorg

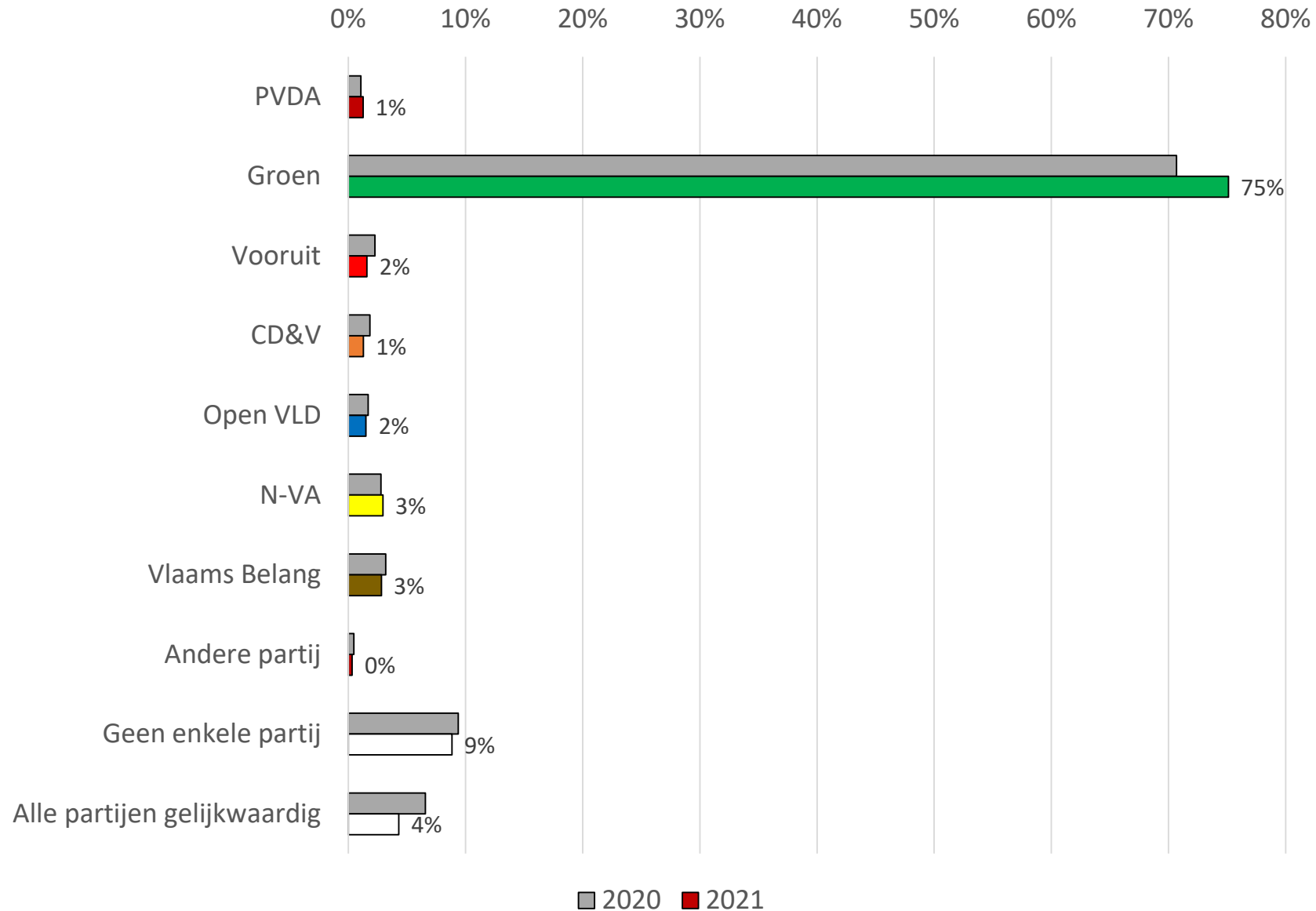
- Duidelijk Vandenbroucke-effect. Vooruit neemt eigenaarschap van gezondheidszorg over van CD&V. Vooruit zat al redelijk hoog in 2020 (zonder in de regering te zitten) maar verwerft nu eigenaarschap. Stijging van Vooruit is significant ($p=0,001$)
- Alle andere partijen op gelijkaardige hoogte
- Niet veel verschuivingen over een jaar tijd voor de rest, eigenaarschap is stabiel (geen enkele andere wijziging is significant)

Migratie

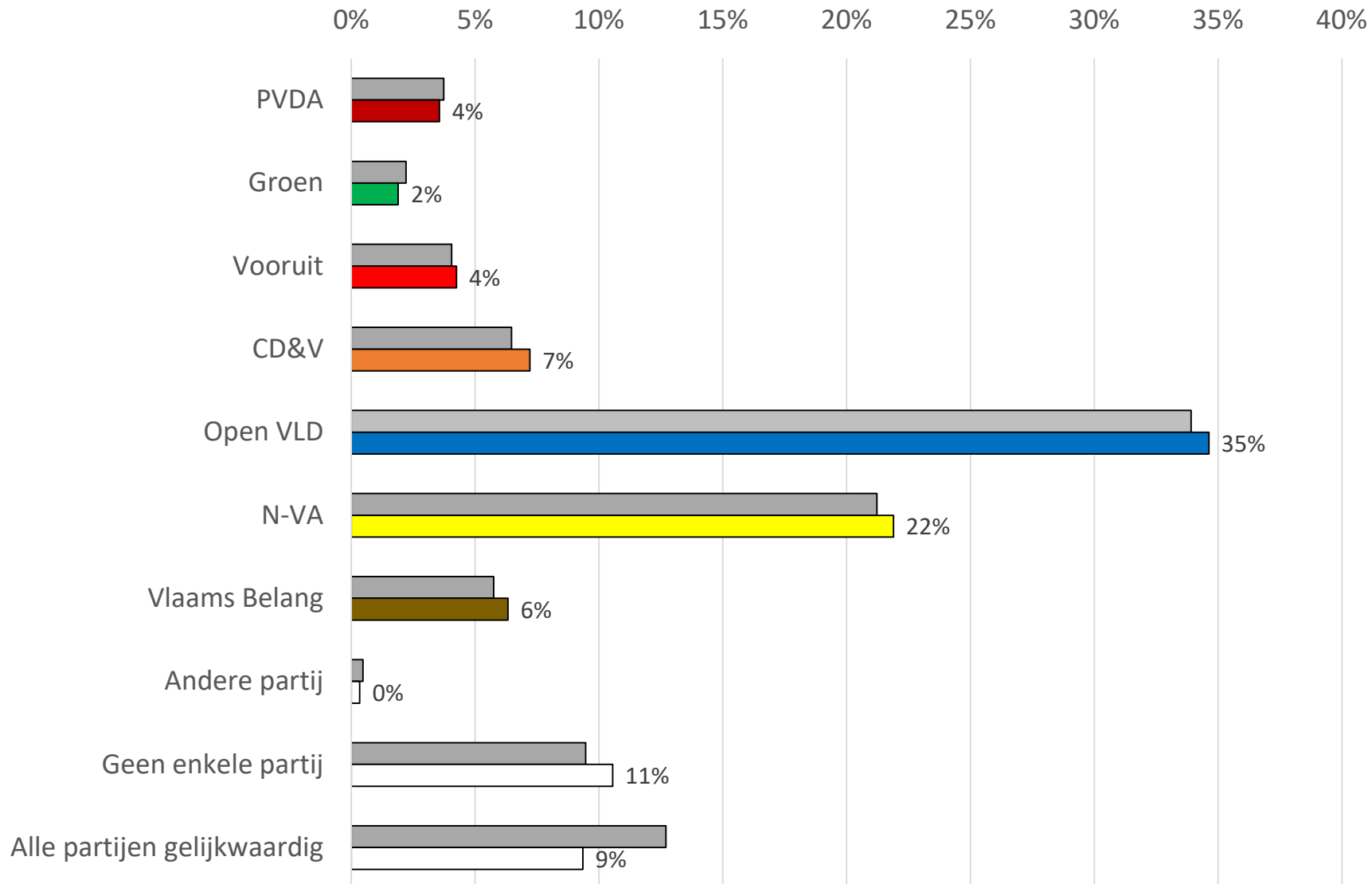
- Vlaams belang blijft onbedreigde eigenaar van migratie
- N-VA verliest wat van zijn pluimen (significant: $p=0,000$), poging om eigenaarschap over te nemen heeft gefaald en er wordt door de partij minder over gesproken (staatssecretarischap van Theo Francken langer achter de rug). Lange-termijneigenaarschap van VB is moeilijk te ontwrichten
- Stijging van Vooruit op migratie (significant, $p=0,001$), is dat de meer 'flinkse' lijn van Rousseau die zich al laat zien? Of is de partij gewoon meer zichtbaar in het algemeen?
- Al bij al niet te veel verschuivingen over een jaar tijd, eigenaarschap is stabiel. Er was buiten gezondheidszorg ook niet veel wat de aandacht trok en op de politieke agenda stond

Klimaat

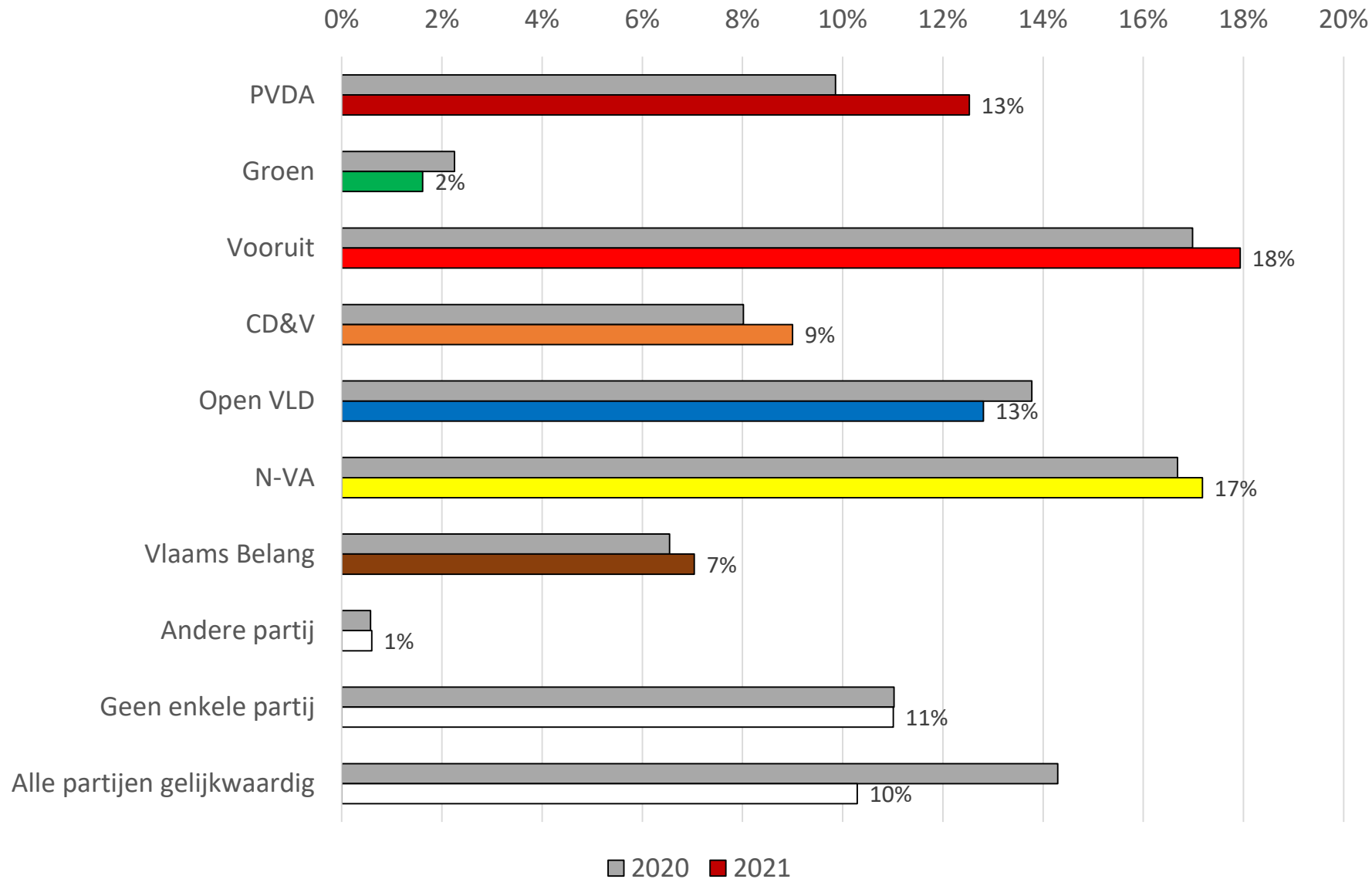
- Zelfde verhaal, maar nog meer uitgesproken: Groen onbedreigde eigenaar van klimaat, zelfs nog wat meer uitgesproken dan in 2020 (significant, $p=0,014$)
- Niets beweegt voor de rest

Economie

- Open Vld eigenaar van economie, N-VA runner-up, maar geen significante wijziging doorheen de tijd
- Noteer: in De Stemming 2020 werden Open Vld en N-VA gewisseld in de rapportering van een jaar geleden. Dat geldt ook voor de volgende slides
- Weinig beweging op economie

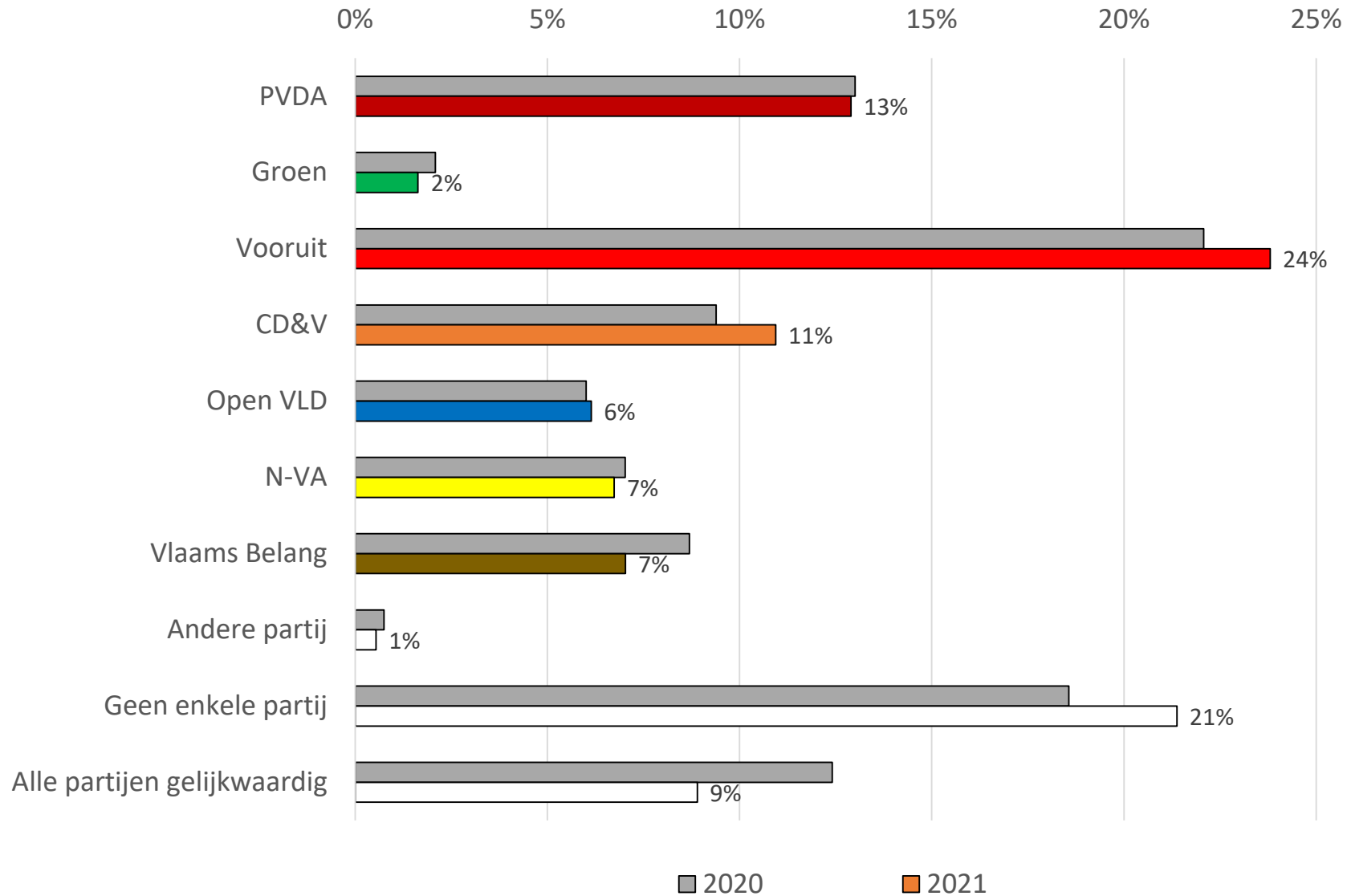
Werkgelegenheid

- Werkgelegenheid is veel meer gecontesteerd thema, met heel pak partijen die om eigenaarschap strijden
- Er is ook duidelijk meer beweging op een jaar tijd, ondanks de dominantie van gezondheid op de politieke agenda
- In 2021 haalt Vooruit het nipt van Open Vld, dit is duidelijk een sociaal-economisch links-rechts thema
- Opvallend is de groei van PVDA (significant, $p=0,022$)

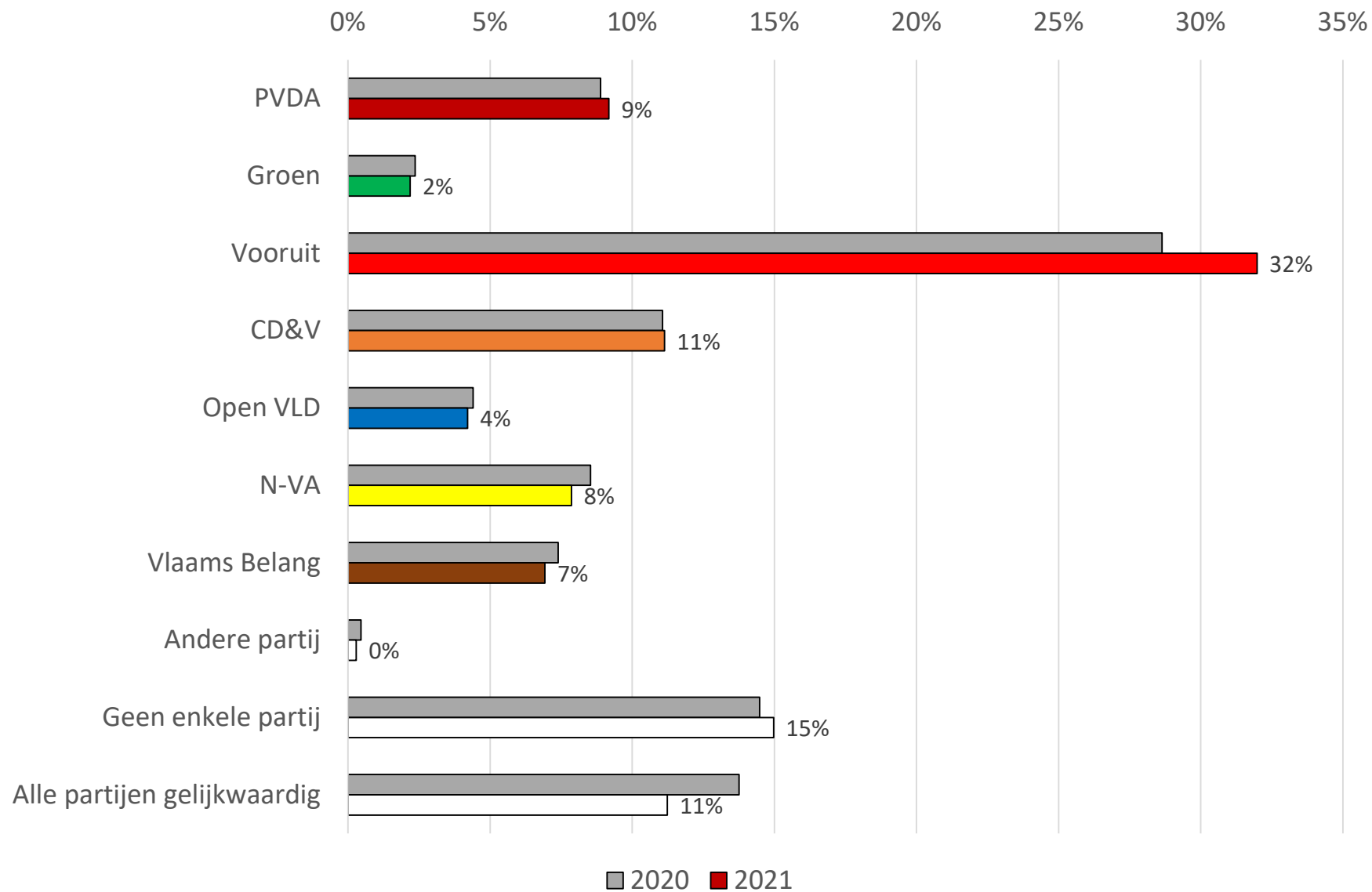

Pensioenen

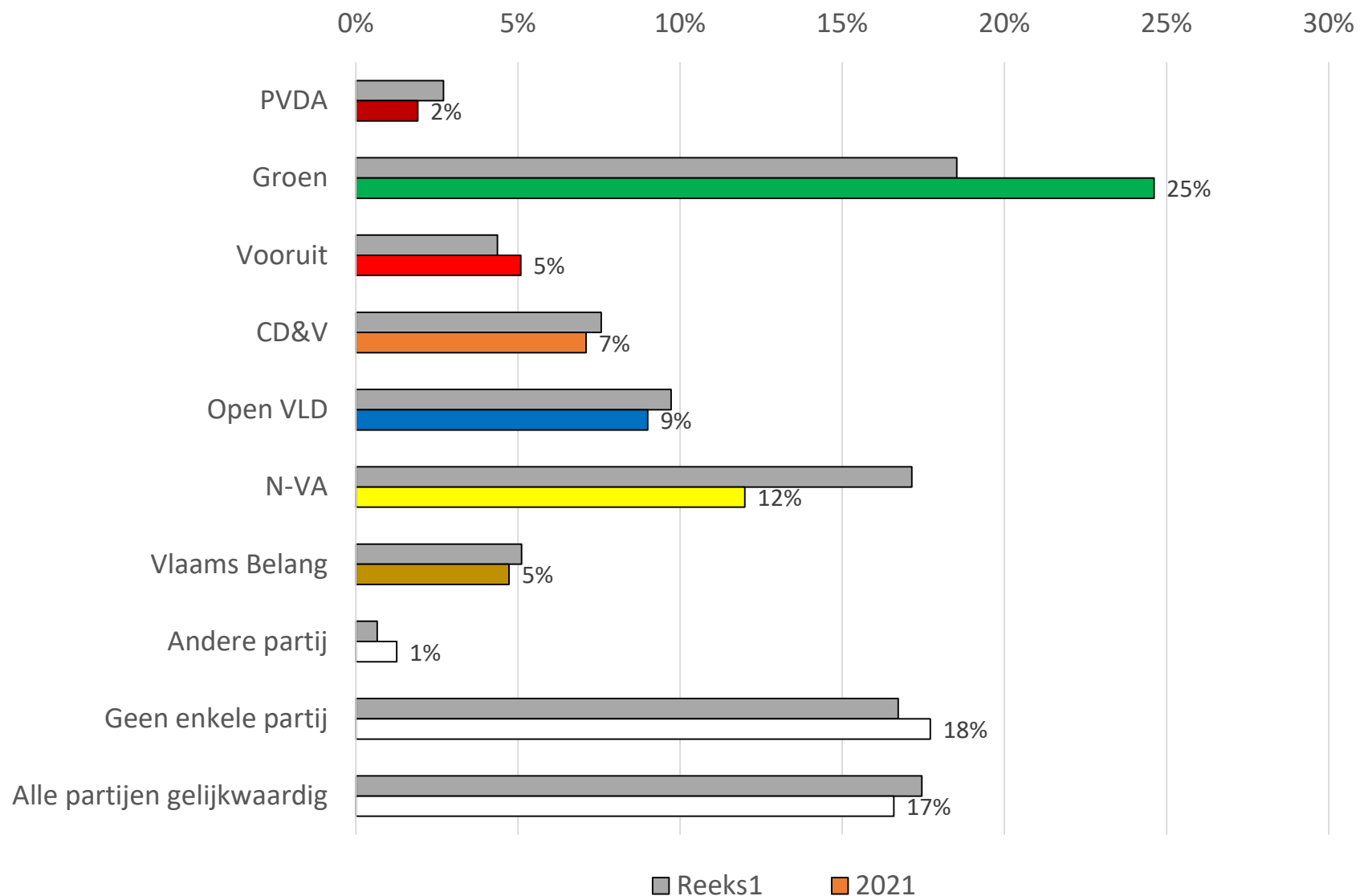
- Vooruit breidt zijn voorsprong nog uit (niet significant, $p=0,249$). CD&V doet het beter (net niet significant, $p=0,144$)
- Verder weinig beweging

Sociale zekerheid

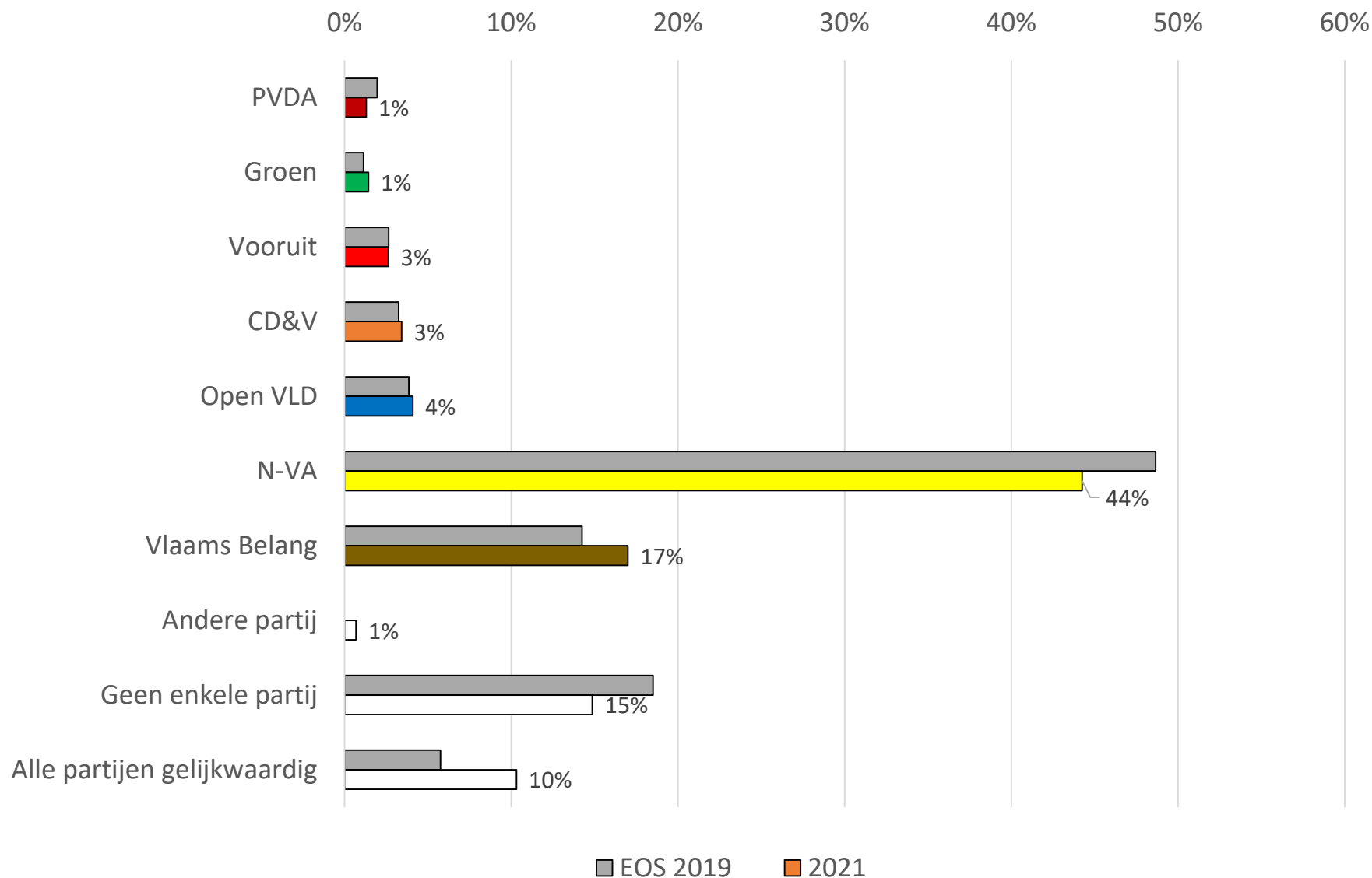
- Vooruit breidt zijn voorsprong op sociale zekerheid nog uit (significant, $p=0,047$)
- Verder weinig beweging

Mobiliteit

- Groen neemt het leiderschap en gaat sterk vooruit (significant, $p=0,000$)
- Alle andere partijen verliezen, vooral N-VA (significant, $p=0,000$). Misschien doordat Weyts' ministerschap langer achter de rug is?
- Verder weinig beweging

Staatshervorming

- Noteer: de vergelijking inzake staatshervorming is hier *niet* met De Stemming 2020 maar met het EOS-onderzoek van 2019
- N-VA onbedreigde eigenaar, maar gaat wat achteruit (significant, $p=0,020$)
- Vlaams Belang wat vooruit (significant, $p=0,046$)
- Verder zo goed als alles identiek, er was ook niet veel gelegenheid om zich communautair te profileren

Besluit thema-eigenaarschap

- Sommige thema's zijn in de perceptie van de kiezers stevig vastgeklonken aan partijen, en dat is erg stabiel
- In Vlaanderen zijn er, onder de negen thema's die we bevroegen, zes thema's die stabiele eigendom zijn van partijen: migratie (VB), migratie (VB), klimaat (Groen), sociale zekerheid (Vooruit), staatshervorming (N-VA), economie (Open Vld)
- De CD&V (en de PVDA) is de enige partij zonder duidelijk eigenaarschap. Er is daarin ook nauwelijks verschil tussen 2020 en 2021. Het zou kunnen dat de CD&V wel eigenaar is van thema's die we niet bevroegen (vb. onderwijs), maar dan gaat het in ieder geval om eigenaarschap van een minder belangrijk thema (althans minder belangrijk volgens kiezers)
- Het cruciale thema gezondheidszorg (belangrijkste thema) is (nog) niet duidelijk geaffilieerd met één partij maar Vooruit slaagt er schijnbaar in het toenemend te claimen. Het thema mobiliteit komt schijnbaar meer en meer in handen van Groen
- In het algemeen zien we dat Vooruit op zeven van de negen thema's vooruitgang maakt (niet steeds significant) tussen 2020 en 2021. Qua themaprofilering gaat de partij er op vooruit (!), vooral dan op de socio-economische thema's (gezondheidszorg, werkgelegenheid, pensioenen, sociale zekerheid). Het lijkt er op dat Vooruit er in slaagt om zich terug op haar traditionele thema's een smoel te verwerven
- Het omgekeerde zien we gebeuren bij N-VA. Van de negen thema's is er maar één waarop de partij tussen 2020 en 2021 winst boekt (economie). Voor de rest verlies de partij eigenaarschap over de hele lijn (niet steeds significant)
- Noterenswaardig is voor de rest dat 'geen enkele partij' en 'alle partijen gelijkwaardig' tussen 2020 en 2021 is *gedaald* (vaak significant). De thema-eigenaarschappen zijn dus sinds 2020 meer uitgesproken geworden, kiezers identificeren partijen meer met thema's dan voorheen. Is dat een gevolg van het hernemen van het normale politieke spel na corona?

4. Ideologie, breuklijnen en beleidsvoorkeuren

‘Positionele’ kiezersvoorkeuren

- Naast het belang van thema’s en de prioritisering er van gaat democratie ook om de (positionele) richting van het beleid, welke besluiten worden genomen. Kiezers kunnen door hun stem het beleid in een bepaalde richting duwen
- We kijken in deze sectie naar drie verschillende metingen van de richtingsvoorkeuren van kiezers:
  - (1) Concrete beleidspreferenties
  - (2) Positie op breuklijnen
  - (3) Positie op de links-rechts-as

Concrete beleidspreferenties

- Democratie veronderstelt: (1) dat kiezers een bepaald beleid willen, (2) dat partijen van elkaar verschillende beleidsvoorstellen doen, en (3) dat kiezers stemmen voor de partij die het best met hun beleidsvoorkeuren overeenstemt
- Twee types beleidsvoorkeuren op twee 'breuklijnen':
  - Sociaal-economisch (materiële zaken, staatsinterventie, herverdeling...)
  - Sociaal-cultureel (symbolische, morele, ecologische, identitaire... zaken)
- Partijen en kiezers zijn in de 'tweedimensionale ruimte' gesitueerd en staan dicht of ver van elkaar
- De Stemming 2020 en 2021: 2 x 15 beleidsvoorstellen door kiezers *én* partijen beantwoord (Stemtest 19). Standpunten van partijen kregen update in 2021 (in totaal noteerden we slechts zeven veranderingen van partijstandpunt)
- Elk van de groepen van 15 stellingen vormt een betrouwbare schaal
- Op basis van die data kunnen we kiezers en partijen in ruimte plaatsen
- De volgende slides bevatten de stellingen en dan de percentages van kiezers (die nu op de partij zeggen te zullen stemmen) die het eens zijn per partij (groen als +60% eens is, rood als -40% het eens is)

Economisch links-rechts (15 beleidsvoorstellen)

- Omdat leerkrachten een zwaar beroep uitoefenen, moeten ze vervroegd met pensioen kunnen gaan.
- Eerder dan zelf sociale woningen te bouwen, moet de overheid mensen helpen om op de privémarkt te huren.
- De mogelijkheid om in de horeca bij te verdienen tegen een verlaagd belastingtarief (flexi-jobs) moet afgeschaft worden.
- Naar de huisarts gaan, moet volledig gratis worden.
- Europa moet hard optreden tegen lidstaten die zich niet houden aan de Europese begrotingsregels.
- In elke gemeente zou een vast aandeel van de woningen sociale woningen moeten zijn.
- In elke lidstaat van de EU moet er een kinderbijslag ingevoerd worden.
- De VRT mag bedrijven niet langer laten betalen om hun producten in programma's te tonen.
- Werklozen moeten hun uitkering na een tijd verliezen.
- Europa moet hard optreden tegen lidstaten die grote belastingvoordelen toekennen aan sommige bedrijven.
- Ook in het middelbaar onderwijs moet er een maximumfactuur voor de ouders komen.
- Voor pendelaars moet de trein gratis zijn.
- Eigenaars van meerdere huizen moeten meer belast worden.
- De fiscale voordelen voor pensioensparen moeten vervangen worden door een verhoging van de wettelijke pensioenen.
- In heel Europa moet er een minimumloon ingevoerd worden.

Cultureel links-rechts (15 beleidsvoorstellen)

- Er moet een Europese taks op vliegtuigbrandstof komen.
- Boerkini's moeten toegelaten worden in openbare zwembaden.
- De overheid moet praktijktesten doen om te controleren op discriminatie bij aanwervingen.
- De Vlaamse overheid mag geen nieuwe moskeeën meer erkennen.
- Europa moet meer genetisch gewijzigde gewassen toelaten.
- De betonstop moet sneller uitgevoerd worden.
- De meest vervuilende auto's moeten verboden worden in heel Vlaanderen (lage-emissiezone).
- Over de besteding van een deel van de Vlaamse begroting moeten de burgers rechtstreeks zelf kunnen beslissen.
- In het gemeenschapsonderwijs mogen leerlingen op school geen hoofddoek dragen.
- De verkoop van nieuwe benzine- en dieselwagens moet verboden worden vanaf 2030.
- De aankoop van de nieuwe gevechtsvliegtuigen moet worden teruggedraaid.
- Burgers moeten zelf kunnen kiezen of ze gaan stemmen.
- De EU moet beslissen of het zomertijd of wintertijd wordt ingevoerd, niet de lidstaten.
- Ook na 2025 moeten we kerncentrales openhouden.
- De Vlaamse overheid moet praktijktesten doen om discriminatie bij het verhuren van woningen op te sporen.

Economisch links-rechts	Allen	Kiezers PVDA	Kiezers Groen	Kiezers Vooruit	Kiezers CD&V	Kiezers Open Vld	Kiezers N-VA	Kiezers VB
Omdat leerkrachten een zwaar beroep uitoefenen, moeten ze vervroegd met pensioen kunnen gaan.	33%	44%	44%	35%	29%	32%	26%	32%
Eerder dan zelf sociale woningen te bouwen, moet de overheid mensen helpen om op de privémarkt te huren.	63%	58%	62%	64%	59%	68%	59%	64%
De mogelijkheid om in de horeca bij te verdienen tegen een verlaagd belastingtarief (flexi-jobs) moet afgeschaft worden.	31%	43%	32%	37%	29%	27%	26%	33%
Naar de huisarts gaan, moet volledig gratis worden.	59%	66%	68%	67%	53%	48%	46%	65%
Europa moet hard optreden tegen lidstaten die zich niet houden aan de Europese begrotingsregels.	79%	76%	83%	85%	87%	82%	80%	72%
In elke gemeente zou een vast aandeel van de woningen sociale woningen moeten zijn.	68%	81%	74%	79%	70%	60%	58%	62%
In elke lidstaat van de EU moet er een kinderbijslag ingevoerd worden.	79%	86%	82%	89%	86%	81%	74%	67%
De VRT mag bedrijven niet langer laten betalen om hun producten in programma's te tonen.	40%	47%	41%	36%	30%	36%	39%	51%
Werklozen moeten hun uitkering na een tijd verliezen.	57%	35%	53%	40%	61%	61%	73%	62%
Europa moet hard optreden tegen lidstaten die grote belastingvoordelen toekennen aan sommige bedrijven.	86%	90%	90%	93%	88%	80%	82%	86%
Ook in het middelbaar onderwijs moet er een maximumfactuur voor de ouders komen.	84%	87%	86%	87%	83%	84%	82%	81%
Voor pendelaars moet de trein gratis zijn.	45%	56%	53%	52%	38%	36%	34%	49%
Eigenaars van meerdere huizen moeten meer belast worden.	74%	85%	74%	88%	79%	61%	65%	71%
De fiscale voordelen voor pensioensparen moeten vervangen worden door een verhoging van de wettelijke pensioenen.	68%	81%	74%	75%	58%	56%	55%	73%
In heel Europa moet er een minimumloon ingevoerd worden.	84%	92%	86%	93%	83%	80%	77%	81%
Cultureel links-rechts								
Er moet een Europese taks op vliegtuigbrandstof komen.	62%	70%	74%	71%	69%	71%	59%	49%
Boerkini's moeten toegelaten worden in openbare zwembaden.	24%	31%	52%	33%	18%	31%	17%	12%
De overheid moet praktijktesten doen om te controleren op discriminatie bij aanwervingen.	68%	81%	88%	85%	75%	72%	55%	50%
De Vlaamse overheid mag geen nieuwe moskeeën meer erkennen.	70%	61%	36%	61%	67%	57%	78%	93%
Europa moet meer genetisch gewijzigde gewassen toelaten.	47%	39%	38%	49%	55%	48%	55%	49%
De betonstop moet sneller uitgevoerd worden.	68%	77%	86%	77%	63%	70%	67%	56%
De meest vervuilende auto's moeten verboden worden in heel Vlaanderen (lage-emissiezone).	57%	55%	77%	61%	62%	65%	59%	43%
Over de besteding van een deel van de Vlaamse begroting moeten de burgers rechtstreeks zelf kunnen beslissen.	76%	84%	77%	74%	71%	65%	65%	86%
In het gemeenschapsonderwijs mogen leerlingen op school geen hoofddoek dragen.	68%	58%	38%	54%	68%	55%	81%	87%
De verkoop van nieuwe benzine- en dieselwagens moet verboden worden vanaf 2030.	30%	32%	58%	36%	27%	34%	24%	23%
De aankoop van de nieuwe gevechtsvliegtuigen moet worden teruggedraaid.	63%	85%	72%	72%	45%	64%	55%	65%
Burgers moeten zelf kunnen kiezen of ze gaan stemmen.	75%	65%	67%	65%	65%	67%	76%	80%
De EU moet beslissen of het zomenuur of winteruur wordt ingevoerd, niet de lidstaten.	74%	71%	85%	82%	82%	67%	71%	68%
Ook na 2025 moeten we kerncentrales openhouden.	66%	49%	43%	58%	73%	53%	84%	78%
De Vlaamse overheid moet praktijktesten doen om discriminatie bij het verhuren van woningen op te sporen.	67%	77%	86%	82%	75%	74%	51%	52%

Waarover zijn kiezers en hun partij het oneens?

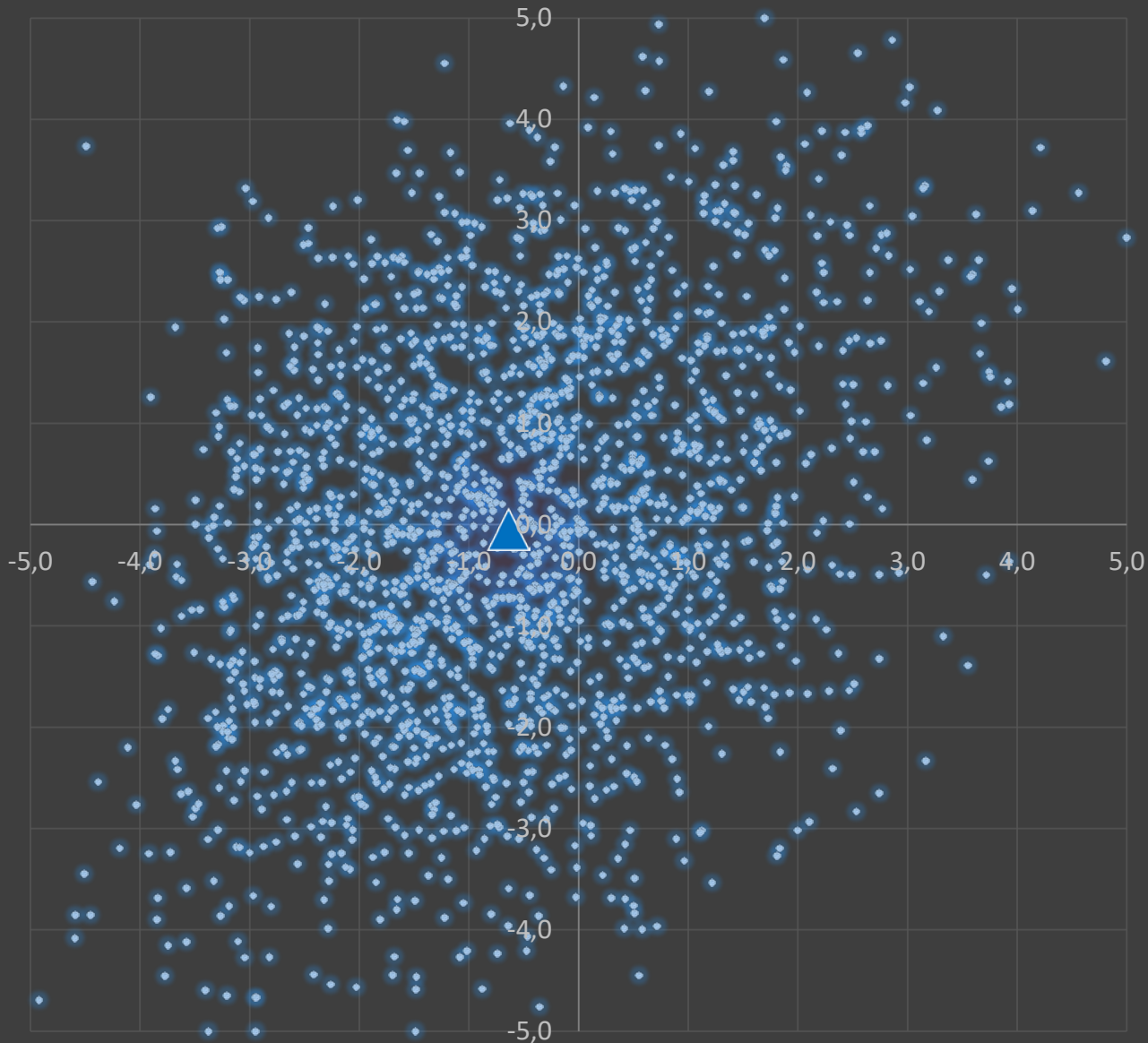
- Kiezers kennen niet alle partijstandpunten, vinden niet alle standpunten even belangrijk, en partijen vertolken ook niet al hun standpunten even duidelijk
- Daardoor krijg je onenigheid tussen sommige kiezers en hun partij over sommige (of vele) beleidsstandpunten
- Uit de vorige slide blijkt dat soms grote meerderheden van alle electoraten het relatief vaak eens zijn met een bepaald voorstel (zie de groene 'lijnen'). En toch wordt dat voorstel nog niet goedgekeurd (vb. maximum factuur in middelbaar onderwijs). Dat komt omdat de partijen het niet eens zijn met hun electoraten
- Op basis van de 15 x 2 reeksen beleidstandpunten en de officiële positie van de partij gaan we voor elk beleidsvoorstel na of de partij en haar kiezers op dezelfde lijn zitten
- In tabel wordt cijfers in (gradaties van) groen aangeduid als partij hetzelfde standpunt heeft als de meerderheid van haar kiezers en in (gradaties van) rood als het omgekeerde het geval is

Economisch links-rechts	PVDA	Groen	Vooruit	CD&V	Open Vld	N-VA	VB
Omdat leerkrachten een zwaar beroep uitoefenen, moeten ze vervroegd met pensioen kunnen gaan.	44%	44%	35%	29%	68%	74%	68%
Eerder dan zelf sociale woningen te bouwen, moet de overheid mensen helpen om op de privémarkt te huren.	42%	38%	36%	41%	68%	41%	36%
De mogelijkheid om in de horeca bij te verdienen tegen een verlaagd belastingtarief (flexi-jobs) moet afgeschaft worden.	43%	32%	63%	71%	73%	74%	67%
Naar de huisarts gaan, moet volledig gratis worden.	66%	32%	67%	47%	52%	54%	35%
Europa moet hard optreden tegen lidstaten die zich niet houden aan de Europese begrotingsregels.	24%	17%	15%	87%	82%	80%	28%
In elke gemeente zou een vast aandeel van de woningen sociale woningen moeten zijn.	81%	74%	79%	70%	40%	42%	38%
In elke lidstaat van de EU moet er een kinderbijslag ingevoerd worden.	86%	82%	89%	86%	19%	26%	67%
De VRT mag bedrijven niet langer laten betalen om hun producten in programma's te tonen.	47%	59%	64%	70%	64%	61%	51%
Werklozen moeten hun uitkering na een tijd verliezen.	65%	47%	60%	39%	61%	73%	62%
Europa moet hard optreden tegen lidstaten die grote belastingvoordelen toekennen aan sommige bedrijven.	90%	90%	93%	88%	80%	82%	14%
Ook in het middelbaar onderwijs moet er een maximumfactuur voor de ouders komen.	87%	86%	87%	17%	16%	18%	81%
Voor pendelaars moet de trein gratis zijn.	56%	47%	52%	62%	64%	66%	51%
Eigenaars van meerdere huizen moeten meer belast worden.	85%	74%	88%	21%	39%	35%	29%
De fiscale voordelen voor pensioensparen moeten vervangen worden door een verhoging van de wettelijke pensioenen.	81%	74%	75%	42%	44%	45%	27%
In heel Europa moet er een minimumloon ingevoerd worden.	92%	86%	93%	83%	80%	23%	81%
Cultureel links-rechts							
Er moet een Europese taks op vliegtuigbrandstof komen.	70%	74%	71%	69%	71%	59%	51%
Boerkinis moeten toegelaten worden in openbare zwembaden.	31%	52%	67%	82%	69%	83%	88%
De overheid moet praktijktesten doen om te controleren op discriminatie bij aanwervingen.	81%	88%	85%	75%	72%	45%	50%
De Vlaamse overheid mag geen nieuwe moskeeën meer erkennen.	39%	64%	61%	33%	43%	22%	93%
Europa moet meer genetisch gewijzigde gewassen toelaten.	61%	62%	49%	55%	48%	55%	51%
De betonstop moet sneller uitgevoerd worden.	77%	86%	77%	63%	30%	33%	44%
De meest vervuilende auto's moeten verboden worden in heel Vlaanderen (lage-emissiezone).	45%	77%	39%	38%	35%	41%	57%
Over de besteding van een deel van de Vlaamse begroting moeten de burgers rechtstreeks zelf kunnen beslissen.	84%	77%	74%	29%	65%	35%	14%
In het gemeenschapsonderwijs mogen leerlingen op school geen hoofddoek dragen.	42%	62%	46%	32%	55%	81%	87%
De verkoop van nieuwe benzine- en dieselwagens moet verboden worden vanaf 2030.	32%	58%	36%	27%	66%	24%	77%
De aankoop van de nieuwe gevechtsvliegtuigen moet worden teruggedraaid.	85%	72%	72%	55%	36%	45%	65%
Burgers moeten zelf kunnen kiezen of ze gaan stemmen.	35%	33%	35%	35%	67%	76%	80%
De EU moet beslissen of het zomeruur of winteruur wordt ingevoerd, niet de lidstaten.	71%	85%	82%	82%	67%	71%	68%
Ook na 2025 moeten we kerncentrales openhouden.	51%	57%	42%	27%	47%	84%	78%
De Vlaamse overheid moet praktijktesten doen om discriminatie bij het verhuren van woningen op te sporen.	77%	86%	82%	75%	26%	49%	48%

- Elke cijfer in de tabel bevat het percentage kiezers van die partij dat *akkoord* gaat met het standpunt van de partij. De kleur geeft aan in welke mate dat het geval is
- Globaal genomen is er evenveel ‘rood’ voor sociaal-culturele (38) dan voor sociaal-economische (41) kwesties. Er is dus een even goede sociaal-economische links-rechts match tussen partijen en hun kiezers dan sociaal-cultureel
- Groen is de partij met de beste match met haar kiezers (slechts afwijkend op 6 van 30 voorstellen), dat was in 2020 ook zo
- N-VA heeft slechtste match (15 van 30 afwijkend)
- CD&V heeft ook slechte match (afwijkend op 14 van 30), ook in 2020 scoorde partij al laag
- Er zijn heel wat kwesties (in totaal 22 van de 210) waarbij partijen tegen het overgrote deel (+70%) van hun achterban ingaan
- Het dus niet zo dat partijen er van mogen uit gaan dat de meerderheid van hun kiezers ook de positie van de partij delen, dat is vaak niet het geval
- Partij-electoraten zijn dus verdeeld en heterogeen, denken verschillend over beleidsmateries. Maar kiezers vinden niet alle kwesties even belangrijk

Alle respondenten (N=2,082)

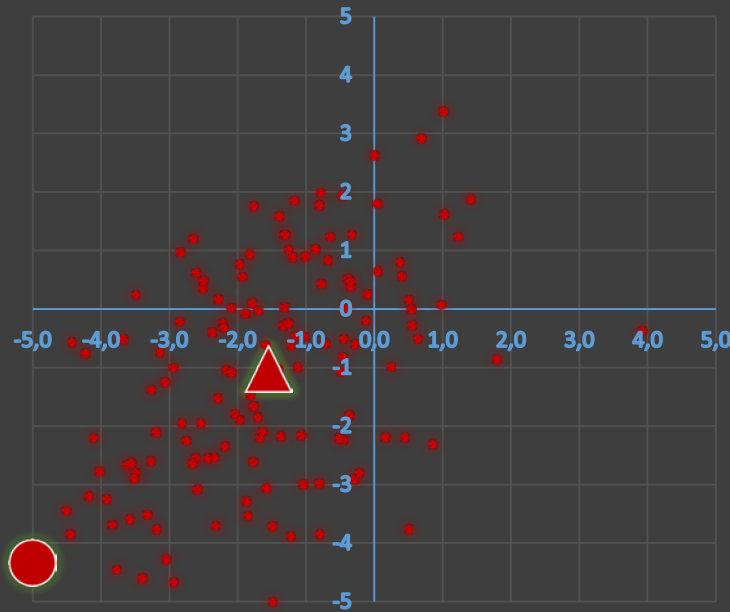
• Respondenten   ▲ Gemiddelde Vlaamse kiezer

- Elk punt in de grafiek is één van de bevroagde kiezers van 2021
- Aan de hand van de 15 sociaal-economische antwoorden en de 15 sociaal-culturele antwoorden worden kiezers geplaatst
- Horizontale as gaat van sociaal-economisch links (linkerzijde grafiek) naar sociaal-economisch rechts (rechterzijde grafiek)
- Verticale as gaat van sociaal-cultureel links (onderzijde grafiek) naar sociaal-cultureel rechts (bovenzijde grafiek)
- Vlaamse kiezers zitten overal, in alle kwadranten, geen sterk verband tussen de twee dimensies (correlatie = 0,32). Dus mensen die sociaal-economisch links zijn, zijn dat niet per definitie sociaal-cultureel, en vice versa
- Grotere dichtheid van kiezers dicht bij het centrum
- Gemiddelde Vlaamse kiezer zit dicht in het centrum, maar toch net sociaal-economisch links er van (noot: centrum wordt bepaald door de stellingen en is dus relatief)
- Positie van de gemiddelde kiezer is quasi hetzelfde gebleven tussen 2020 en 2021, maar misschien een klein beetje naar links opgeschoven

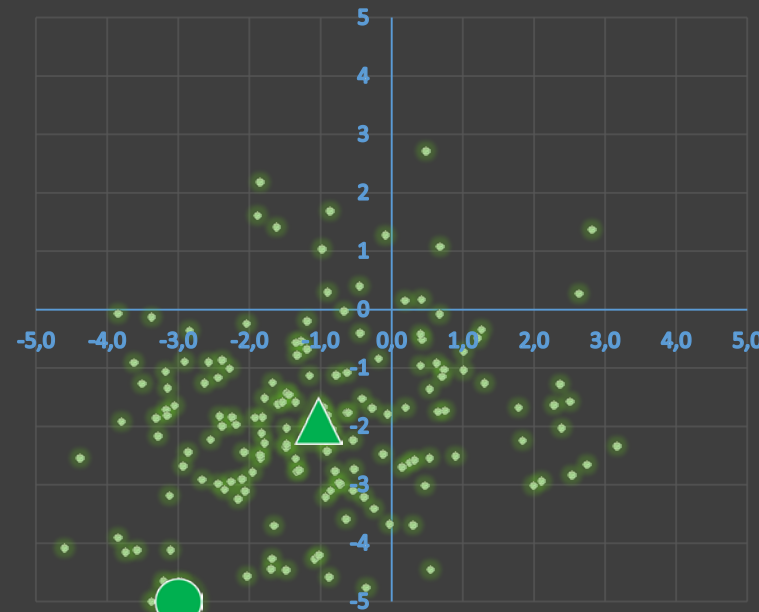
PVDA (n=140)

• Respondent PVDA ▲ Gemiddelde PVDA kiezer ● Partijpositie PVDA

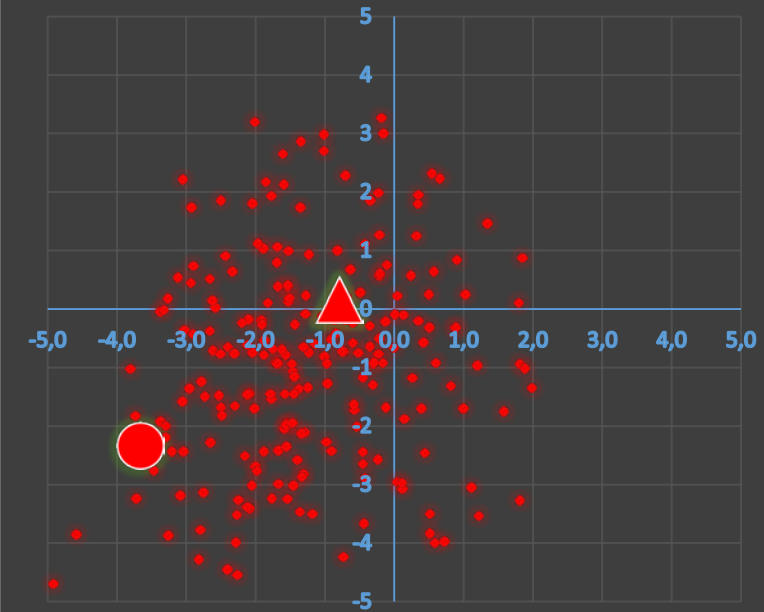
Groen (n=160)

• Respondent Groen ▲ Gemiddelde Groen kiezer ● Partijpositie Groen

Vooruit (n=222)

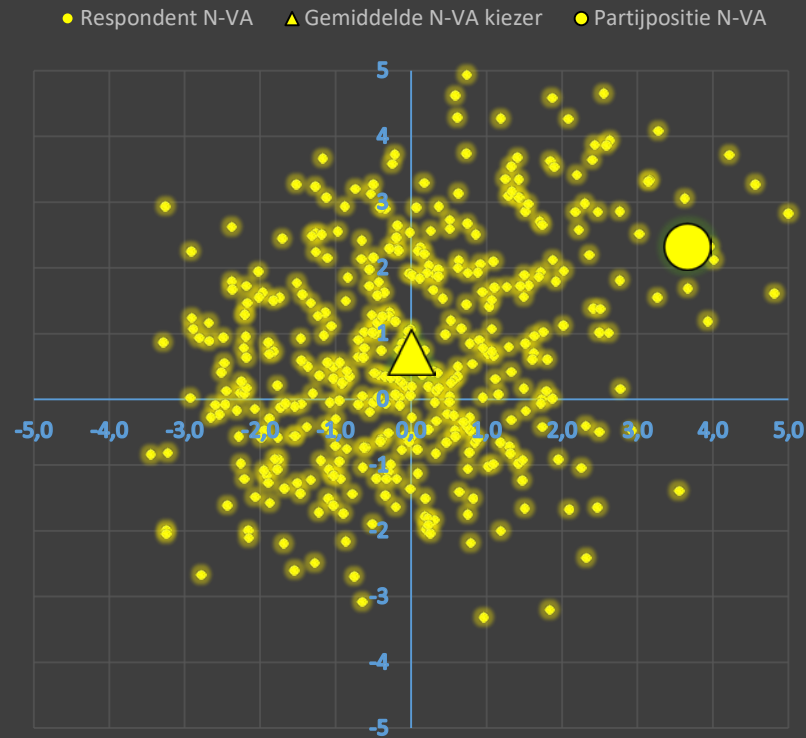
• Respondent sp.a ▲ Gemiddelde Vooruit kiezer ● Partijpositie Vooruit

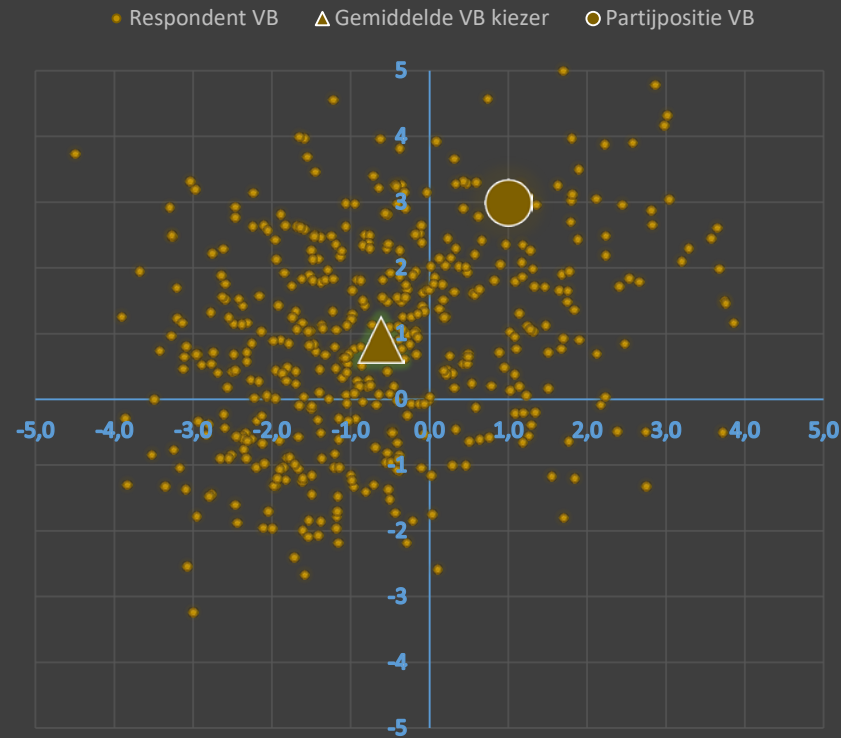
- Kiezers van Groen en PVDA zijn iets radicaler (als je de twee dimensies samenneemt) dan kiezers van Vooruit, maar linkse electoraten overlappen heel sterk
- Kiezers van linkse partijen staan ideologisch gemiddeld maar net links van het centrum (Vooruit-kiezer is op de sociaal-culturele as zelfs niet links maar centrum)
- Linkse partijen zijn véél linkser dan hun kiezers; ze staan allemaal heel ver van hun gemiddelde kiezer, op beide dimensies, PVDA het meest
- Linkse partijen staan dicht bij elkaar (Groen wat linkser op culturele dimensie, PVDA op economische dimensie)
- Niet veel wijzigingen ten opzicht van 2020 (niet in grafieken getoond), enig verschil is dat de Vooruit-kiezer in 2021 wat meer naar het centrum bewoog

N-VA (n=407)

Vlaams Belang (n=468)

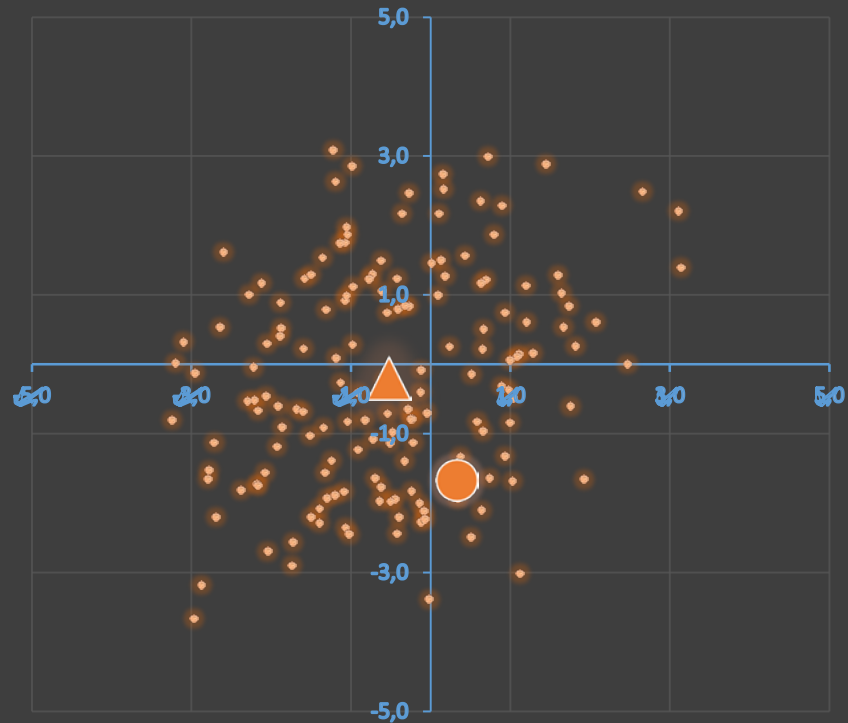

- Kiezers van de twee rechtse partijen verschillen weinig op de sociaal-culturele breuklijn, op de sociaal-economische zijn de VB-kiezers linkser dan die van de N-VA; beide electoraten overlappen sterk (maar minder sterk dan de linkse electoraten)
- Kiezers van N-VA en VB staan gemiddeld dicht bij het centrum, ze zitten wat meer dan de kiezers van linkse partijen in alle kwadranten (meer heterogeen). Wel zitten er weinig VB-kiezers in het sociaal-economische en sociaal-culturele linkse kwadrant
- Rechtse partijen zijn véél rechtser dan hun kiezers; ze staan beide ver van hun gemiddelde kiezer
- De beide rechtste partijen staan wat verder van elkaar dan de linkse partijen, iets duidelijker apart partij-profiel
- Sinds 2020 is er niets gewijzigd (niet in grafieken), positie van kiezers en partijen blijft zo goed als identiek

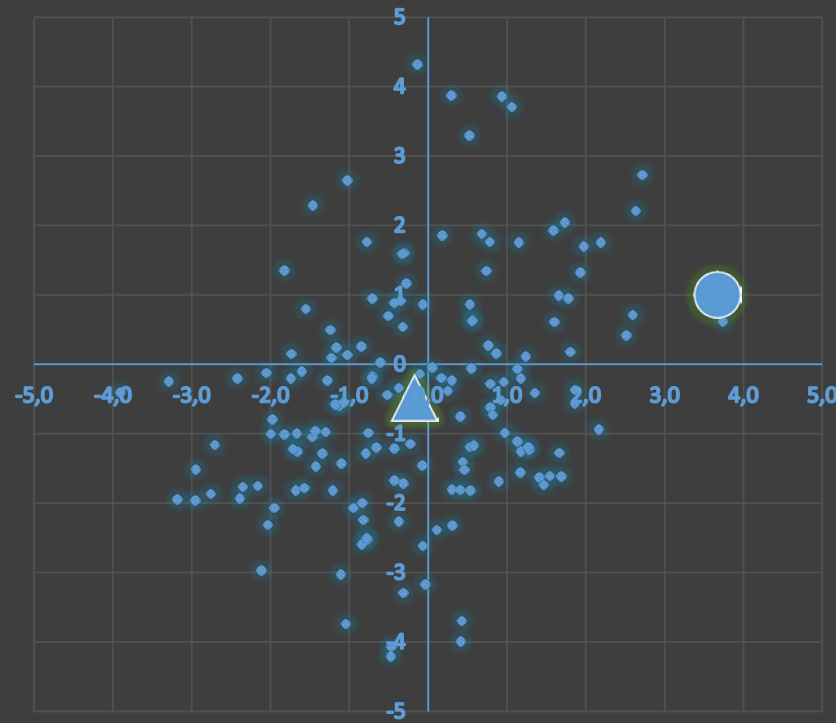
CD&V (N=158)

• Respondent CD&V   ▲ Gemiddelde CD&V kiezer   ○ Partijpositie CD&V

Open Vld (n=156)

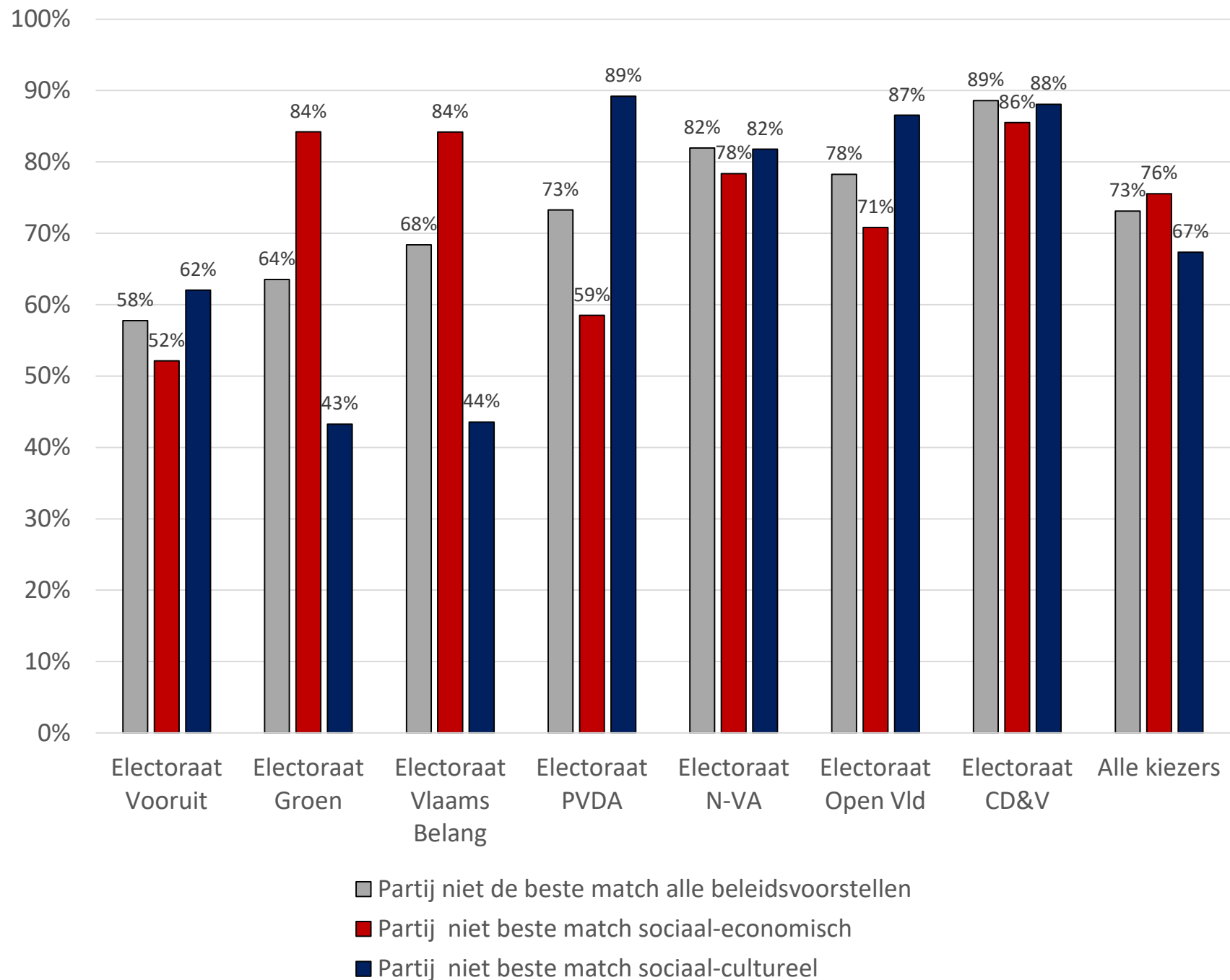
• Respondent Open Vld   ▲ Gemiddelde Open Vld kiezer   ○ Partijpositie Open Vld

- Kiezers van de twee centrumpartijen verschillen beetje op de sociaal-economische breuklijn, nauwelijks op de sociaal-culturele breuklijn. CD&V-kiezers zijn economisch wat linkser dan Vld-kiezers. Maar eigenlijk hebben beide partijen centrumkiezers
- Vld-electoraat is van alle electoraten (nog meer dan CD&V-kiezers) het meest van allemaal heterogeen en zit in alle kwadranten (gemiddelde Vld-kiezer zit het dichtst van alle electoraten bij het centrum)
- CD&V is de enige partij die *niet* echt radicaler is dan haar kiezers, zit dichtst bij zijn gemiddelde kiezer
- Vld daarentegen, staat heel ver van haar kiezers en heeft sociaaleconomisch veel rechtser positie dan haar electoraat
- Niet veel gewijzigd sinds 2021 (niet in grafiek)

Incorrect stemmen

- Op basis van de 15 sociaal-economische en 15 sociaal-culturele beleidsvoorstellen kunnen we berekenen of kiezers voor de 'beste' partij zouden stemmen als het nu verkiezingen zouden zijn, dat is de partij die op dit moment het dichtst bij hun beleidsvoorkeuren aanleunt
- De 'beste partij' voor wie een kiezer 'correct' zou stemmen, is dus de partij die het meest gemeenschappelijke standpunten heeft met die kiezer. Stemmen de electoraten voor die juiste partij?
- Noteer: er zijn veel redenen, soms goede redenen, waarom kiezers niet op de 'correcte' partij zouden stemmen, maar toch veronderstelt democratische representatie dat kiezers 'correct' stemmen. Daarnaast hebben alle kwesties in deze berekening evenveel gewicht – wat voor individuele kiezers niet het geval hoeft te zijn.
- Die goede redenen zijn: stemmen voor bepaalde personen, stemmen omwille van de expertise en competentie van een partij, stemmen omwille van de thema's waar de partij eigenaar van is, stemmen omwille van de prestaties van de partij in het verleden, stemmen om te vermijden dat de 'slechtste' partij aan de macht komt (strategisch stemmen)...

- In grafiek: % kiezers van elk electoraat dat dichterbij een andere partij staat dan de partij waar het voor stemt; apart voor alle beleidsvoorstellen (30), de sociaal-economische (15) en de sociaal-culturele (15) voorstellen
- *Véél* incorrect stemmen, gemiddeld stemt grote meerderheid van 73% op een partij die *niet* de meest 'correcte' is. Heel veel mensen kunnen hun stem dus 'verbeteren' door van partij te wisselen. Op 30 stellingen kunnen kiezers hun match met gemiddeld 4,1 stellingen verbeteren door van partij te wisselen, dus een meer dan 10% betere match dan hun huidige stem
- Er is meer sociaal-economisch incorrect stemmen (76%) dan sociaal-cultureel (67%). Dat is nog een aanwijzing dat sociaal-cultureel thema's belangrijker zijn geworden dan sociaal-economische.
- Grote verschillen tussen electoraten: meest correct stemmende electoraat is dat van Vooruit (58% incorrect), minst correct stemmende electoraat dat van CD&V (89% incorrect)
- Linkse electoraten (Vooruit, Groen, PVDA) stemmen doorgaans correcter dan rechtse (Open Vld en N-VA) en centrum (CD&V), met uitzondering van VB
- Groen- en VB-kiezers stemmen, zoals verwacht omdat die kwesties belangrijker zijn voor die partijen en hun kiezers, 'correcter' sociaal-cultureel dan sociaal-economisch; bij PVDA en Open Vld zijn er meer 'correcte' stemmen op sociaal-economisch dan op sociaal-cultureel vlak. Voor de andere partijen is het verschil klein

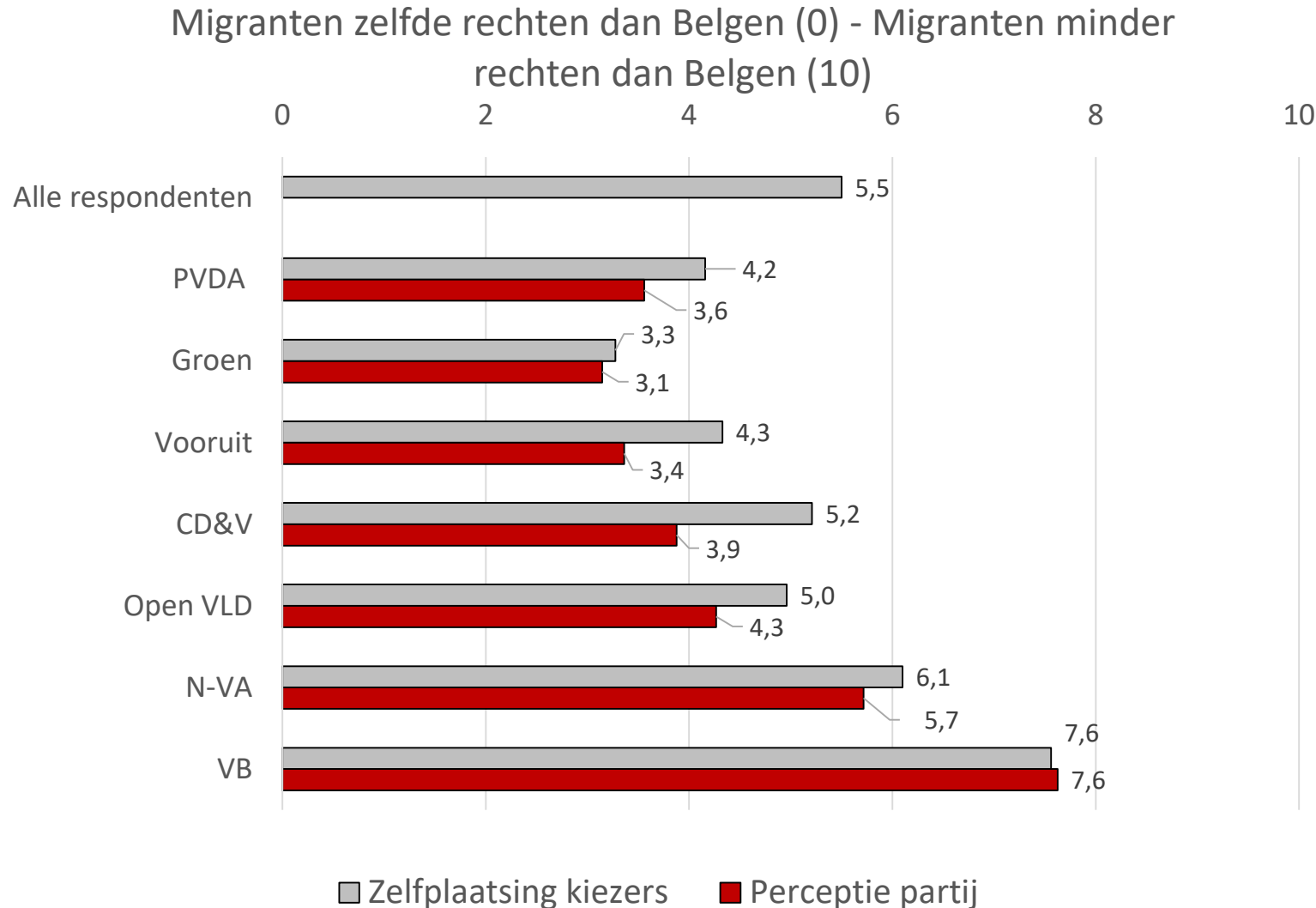
Besluit concrete beleidspreferenties

- Vlaams politiek landschap is gestructureerd rond twee dimensies, die maar een beetje samenhangen
- Kiezers hebben vaak andere standpunten dan de partij waarvoor ze stemmen: het mandaat dat partijen van hun kiezers krijgen om hun programma uit te voeren is gebaseerd op onduidelijk signaal: niet altijd duidelijk wat eigen electoraat wil, en of meerderheid eigen electoraat wel mee wil met bepaalde maatregel
- Alle partijen staan relatief ver af van, en zijn radicaler dan, hun kiezers. Wellicht is dat omdat partijen meer consistent zijn dan de kiezers of omdat ze een duidelijker ideologisch profiel hebben
- Partij-electoraten overlappen sterk. Veel kiezers hebben verschillende partijen als alternatief maar vooral binnen het linkse en rechtse 'blok' van partijen
- Voor een grote meerderheid van de kiezers is er een 'beter passende' partij dan degenen waarvoor ze stemmen; sommige partijen hebben heel veel 'incorrecte kiezers' andere partijen minder

Onder de dagelijkse politiek zitten breuklijnen

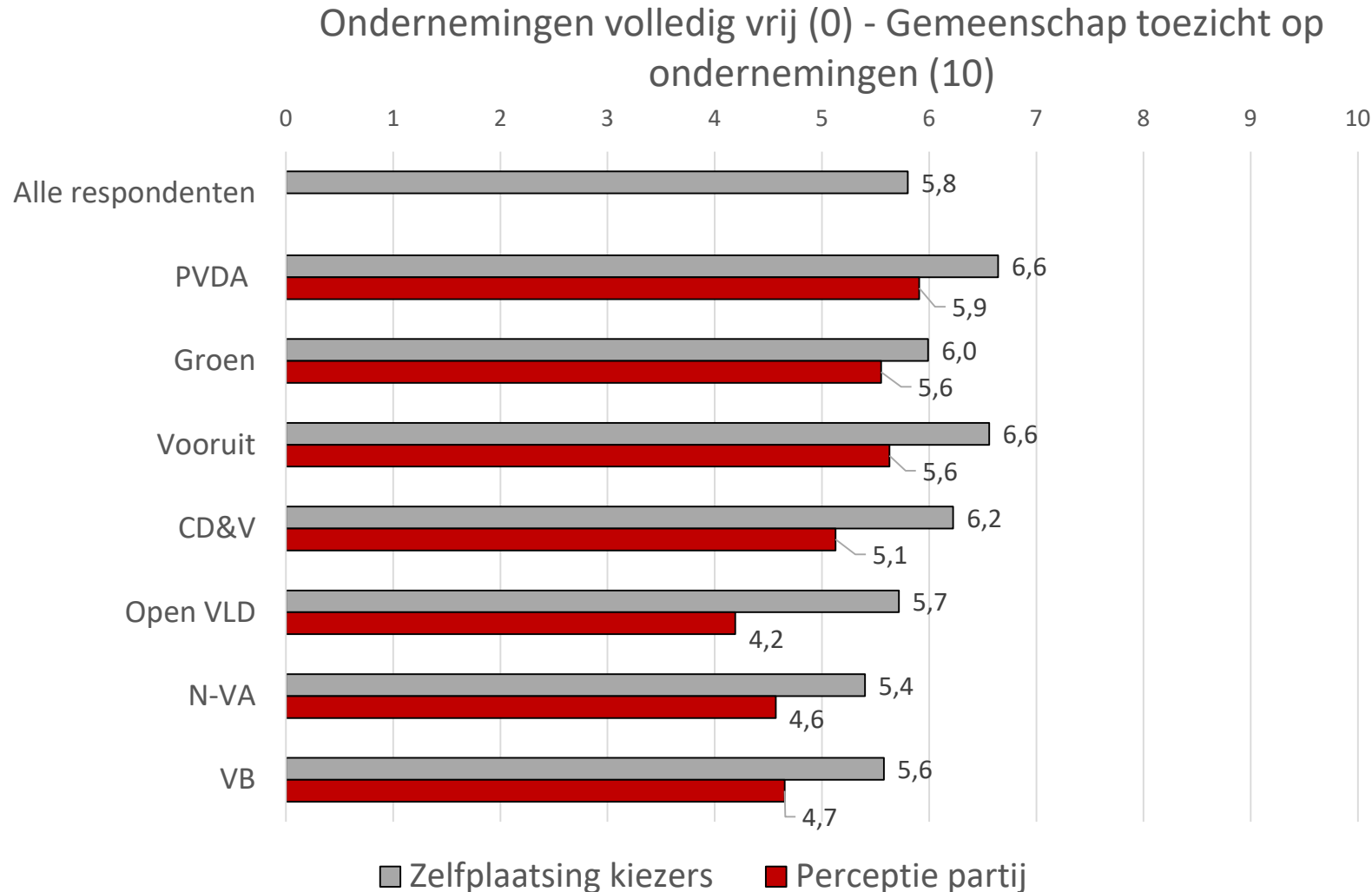
- Politieke conflicten, zeker de stevige, bevinden zich meestal op breuklijnen
- Dat zijn fundamentele meningsverschillen over de inrichting van de maatschappij die sterk ideologisch geladen zijn
- Partijen halen hun identiteit en bestaansreden uit hun positie op breuklijnen. Het is uit die brede breuklijnpositie dat hun standpunten rond concrete beleidskwesties worden afgeleid
- Met die breuklijnpositie hangen ook bepaalde soorten kiezers samen, die omwille van hun belangen of hun waarden sterk met die partij verbonden zijn (vb. zelfstandigen en de liberale partij)
- In De Stemming 2021 stelden we vijf vragen waarbij respondenten (1) zichzelf op zo'n fundamentele tegenstelling moesten positioneren en (2) op drie van de vijf vroegen we ook om de partijen op de tegenstelling te situeren. Zo krijgen we zicht om de positie van de kiezers én op hun perceptie van de positie van de partijen
- Noot: de vraagverwoording komt soms licht 'archaïsch' over, want dateert uit het ISPO/PIOP onderzoek van 1991.

Migratie (gelijke rechten)

- *Over immigranten zijn er verschillende meningen. Sommigen vinden dat immigranten dezelfde rechten moeten krijgen dan Belgen, terwijl anderen vinden dat immigranten minder rechten moeten hebben dan Belgen. Waar zou u zichzelf op deze schaal plaatsen? [0=Dezelfde rechten dan Belgen – 10 Minder rechten dan Belgen]*
- Grote verschillen tussen de electoraten: VB-kiezers meest kritisch voor migranten (geen gelijke rechten), Groen-kiezers meest positief (wel gelijke rechten), zoals verwacht
- Positie kiezers valt helemaal samen met de links-rechts tegenstelling
- Die verschillen tussen partijen worden ook gepercipieerd door kiezers: volgorde van kiezers en partijpercepties is bijna identiek
- Voor alle partijen geldt: partij wordt als meer pro-migratie gepercipieerd dan dat de kiezers zichzelf zien (uitzondering: VB)

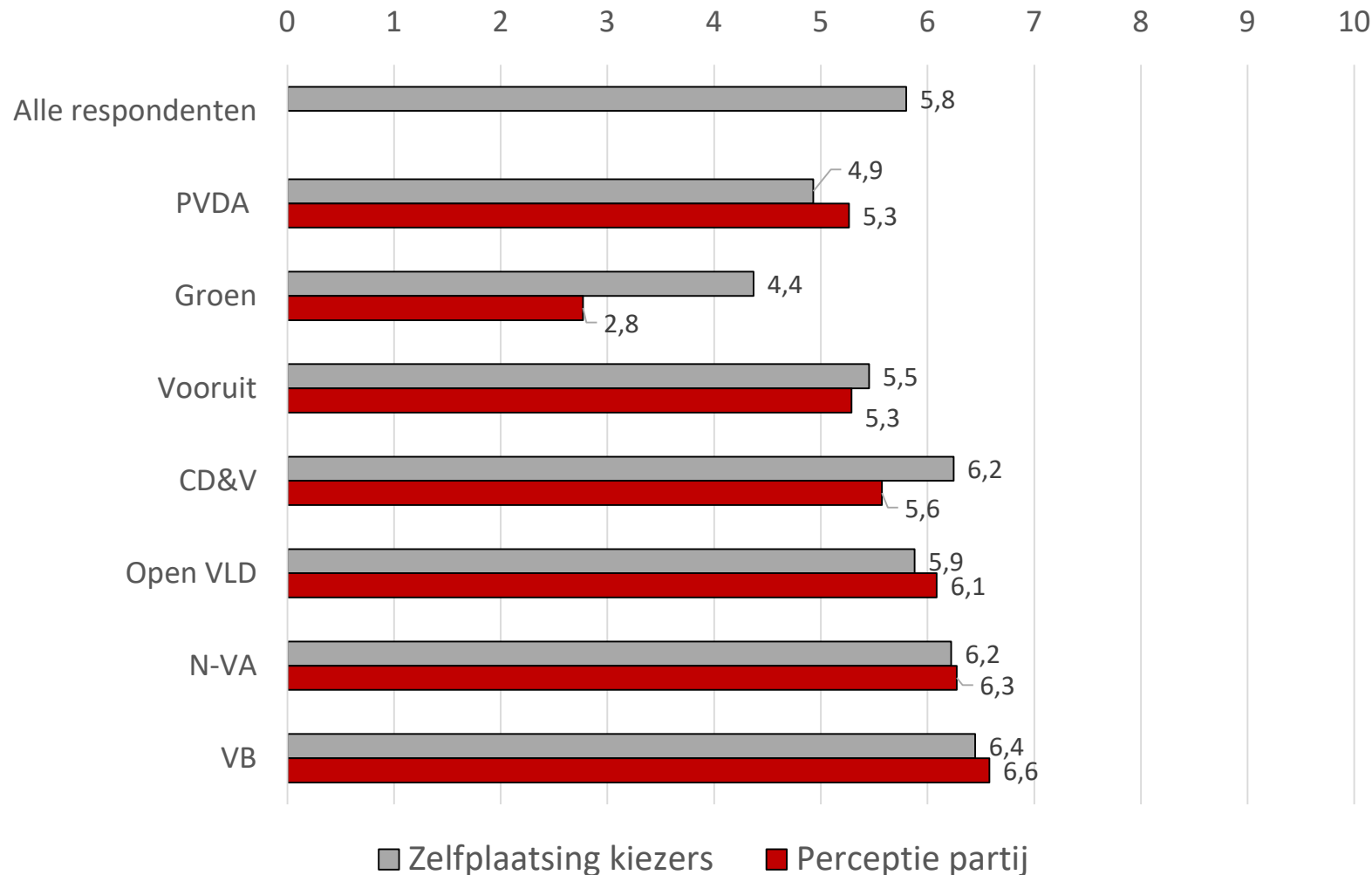
Economie (toezicht ondernemingen)

- In de politiek zijn er verschillende meningen over hoe de economie moet worden georganiseerd. Sommigen vinden dat ondernemingen volledig vrij moeten zijn om te doen wat ze willen, terwijl anderen vinden dat de gemeenschap toezicht moet houden op de ondernemingen. Waar zou u zichzelf plaatsen op deze schaal? [0=Ondernemingen volledig vrij – 10 Gemeenschap toezicht op ondernemingen]*
- Minder uitgesproken verschillen tussen de electoraten maar globaal wel links-rechts spectrum volgend, met PVDA-kiezers meest voorstanders van toezicht en N-VA minst
- Die verschillen tussen partijen worden ook gepercipieerd door kiezers: volgorde van kiezers en partijpercepties is gelijkaardig
- Grote spreidstand van Open Vld valt op, nochtans op kernthema van de partij. Open Vld-kiezers zijn *niet* het meest pro vrije ondernemingen (5,7) terwijl de Open Vld *wel* als het meest vrije ondernemingen wordt gepercipieerd (4,2)
- Opvallend: alle kiezers zijn voor meer toezicht op ondernemingen (en dus economisch linkser) dan dat alle partijen worden gepercipieerd

Milieu vs. werkgelegenheid

Behoud van het milieu (0) - Werkgelegenheid (10)

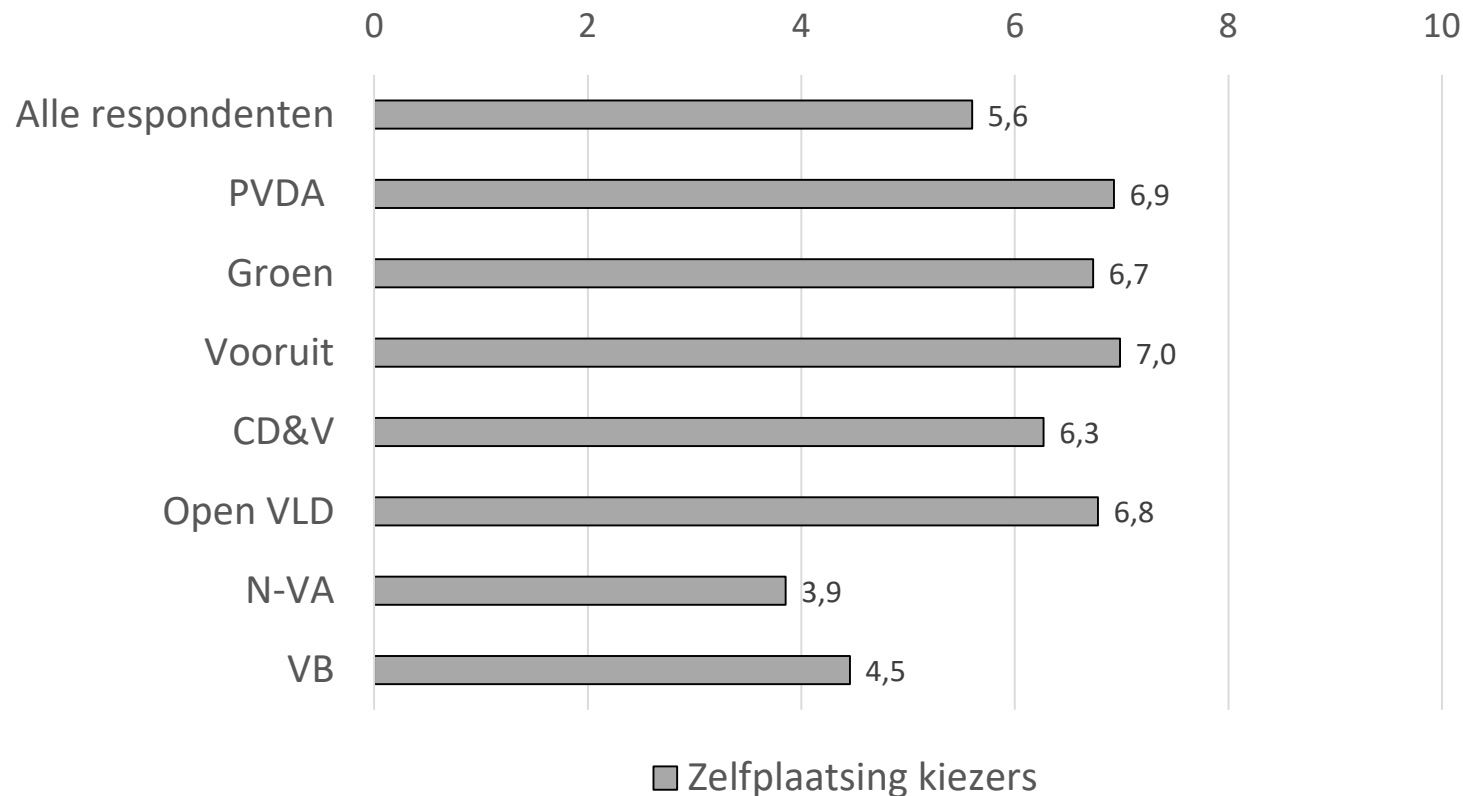

- In politiek moeten soms ook keuzes worden gemaakt tussen verschillende alternatieven. We leggen u op de volgende pagina's enkele beleidskeuzes voor. Stel dat er een keuze moeten gemaakt worden tussen het beschermen van het milieu en werkgelegenheid. Waar zou u zichzelf op deze schaal plaatsen? [0 = Behoud van het milieu – 10 = Werkgelegenheid]
- Uitgesproken verschillen tussen de electoraten die opnieuw het links-rechts spectrum volgen. Linkse electoraten staan meer aan de milieu-kant, rechtse electoraten aan de werkgelegenheidskant (CD&V-kiezers wat meer voor werk dan je zou verwachten)
- Die verschillen tussen partijen worden opnieuw gepercipieerd door kiezers: volgorde van kiezers en partijpercepties is gelijkaardig
- Positie van Groen is opvallend. Heeft duidelijk het electoraat met grootste tendens richting milieu (4,4) maar de partij wordt door de kiezers als nog veel meer milieu-minded gepercipieerd (2,8). Als eigenaar van het thema (zie elders) wordt Groen als een fundamentalistische partij bekeken, terwijl de kiezers dat niet echt zijn

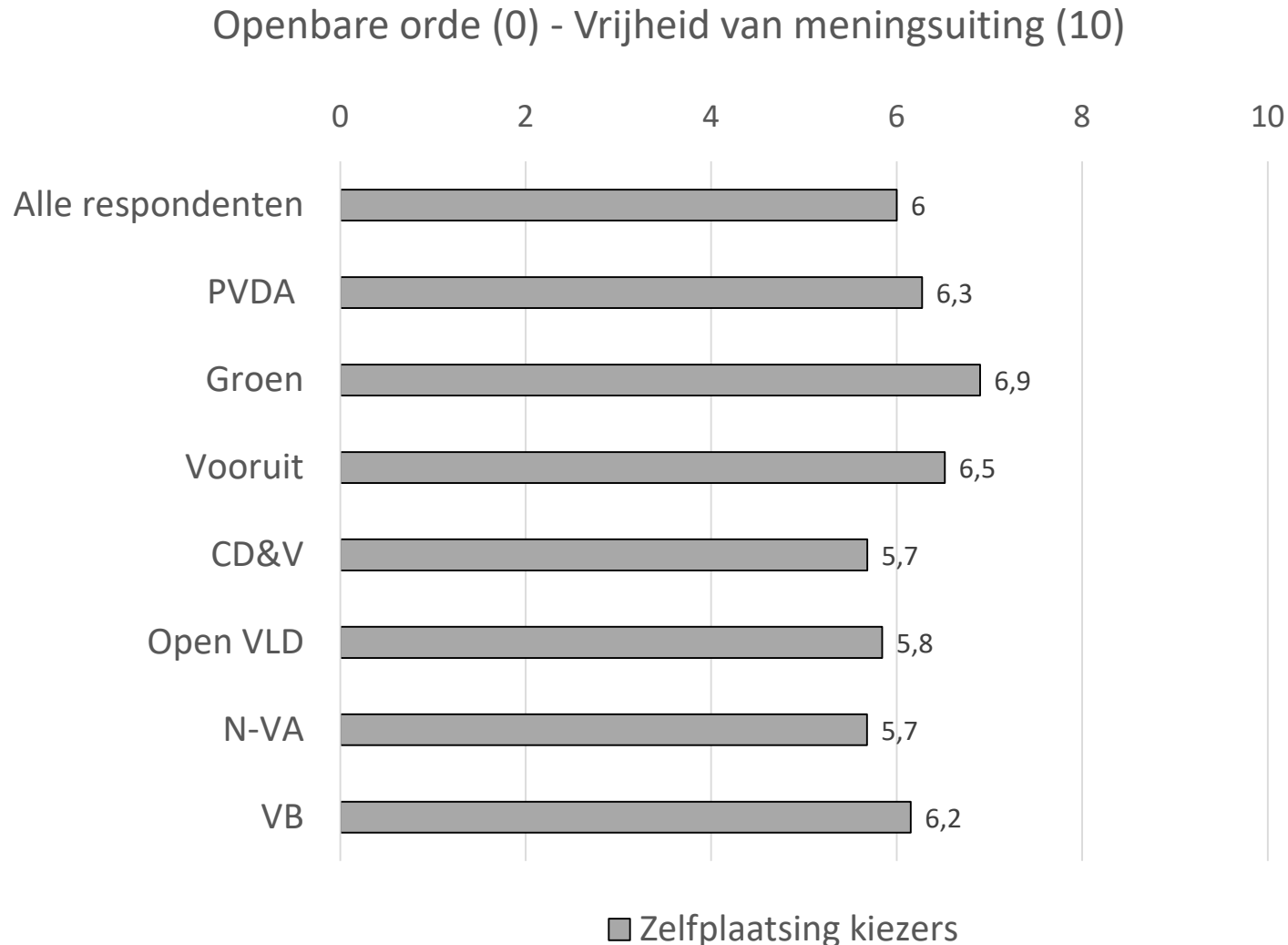
Vlaanderen vs. België

Vlamingen & Walen moeten alles zelf beslissen (0) - België moet alles beslissen (10)

- Ook over hoe het land moet worden bestuurd is er discussie. Sommigen vinden dat Vlaanderen en Wallonië over alles zelf moeten beslissen, anderen dat België, dus Vlamingen en Walen samen, over alles moeten beslissen. Waar zou u zichzelf op deze schaal plaatsen? [0 = Vlaanderen/Wallonië moeten alles zelf beslissen – 10 = België moet alles beslissen]*
- Duidelijke verschillen in zelfplaatsing tussen electoraten. Twee electoraten staan duidelijk aan de Vlaamse zijde (VB-kiezers (4,5) en vooral N-VA-kiezers (3,9)). Alle andere electoraten zitten relatief dicht bij elkaar aan de 'Belgische' zijde (CD&V wat meer Vlaams)

Openbare orde vs. Vrijheid van meningsuiting

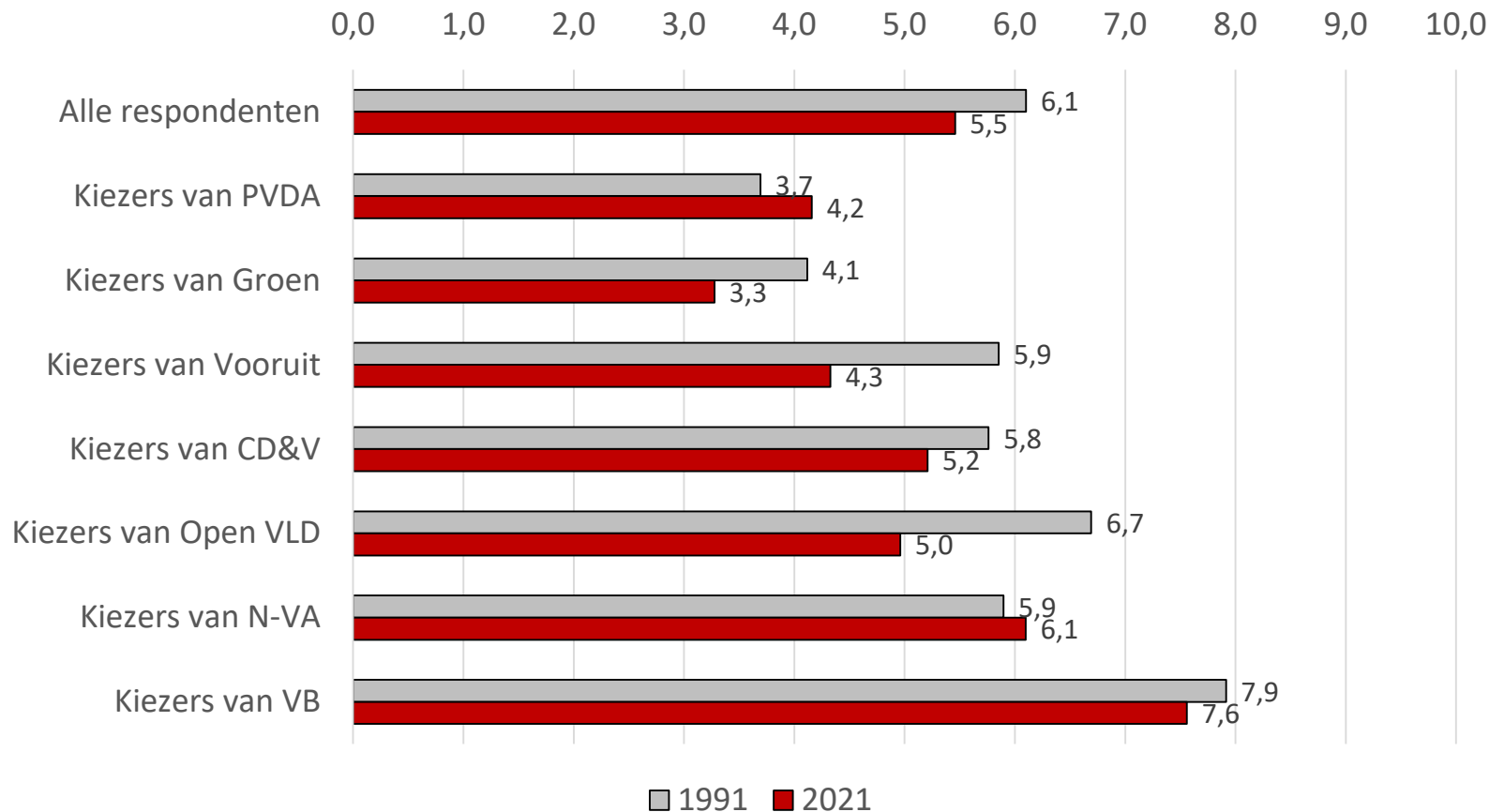
- *Stel dat er een keuze moet gemaakt worden tussen openbare orde en vrijheid van meningsuiting. Waar zou u zichzelf op deze schaal plaatsen? [0 = Openbare orde – 10 = Vrijheid van meningsuiting]*
- Vragen over openbare orde liggen misschien gevoelig in coronatijden
- Maar geen grote verschillen tussen electoraten, geen duidelijke links-rechts-structuur
- Groen (6,9) heeft meest 'liberale' electoraat, CD&V en N-VA het minst (5,7)

Wijzigingen in verhoudingen breuklijnen sinds 1991

- Breuklijnen evolueren doorheen de tijd, zie het wegdeemsteren van de religieuze breuklijn en het opkomen van de nieuwe breuklijn rond migratie en klimaat
- De vijf breuklijnvrAGEN van De Stemming 2021 haalden we uit onderzoek van ISPO-PIOP van 1991, 30 jaar geleden.
- In 1991 was de regering Martens VIII net gevallen, brak het Vlaams Blok (nu Belang) door, kwam Dehaene aan het roer, was er nog nauwelijks of geen islam-terrorisme in het westen, was er nog geen coronacrisis, nauwelijks Internet, geen sociale media, geen mobiele telefoons, heette de VRT nog BRTN en stond er nog AVK-VVK op de voorpagina van De Standaard... Het waren heel andere tijden
- Is er op die 30 jaar veel gewijzigd in hoe Vlamingen zich op fundamentele kwesties positioneren?

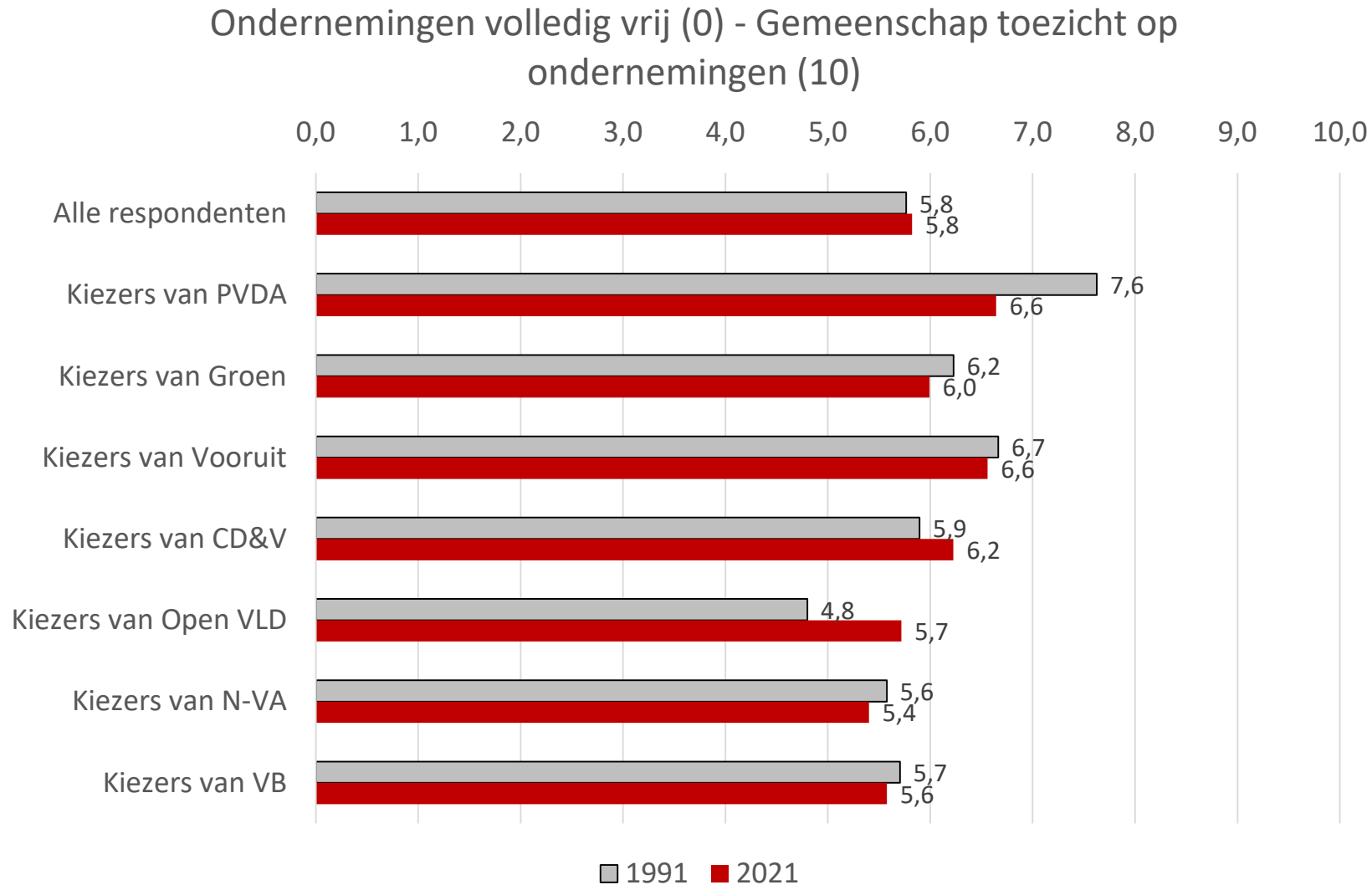
Wijziging migratie

Migranten zelfde rechten dan Belgen (0) - Migranten minder rechten dan Belgen (10)

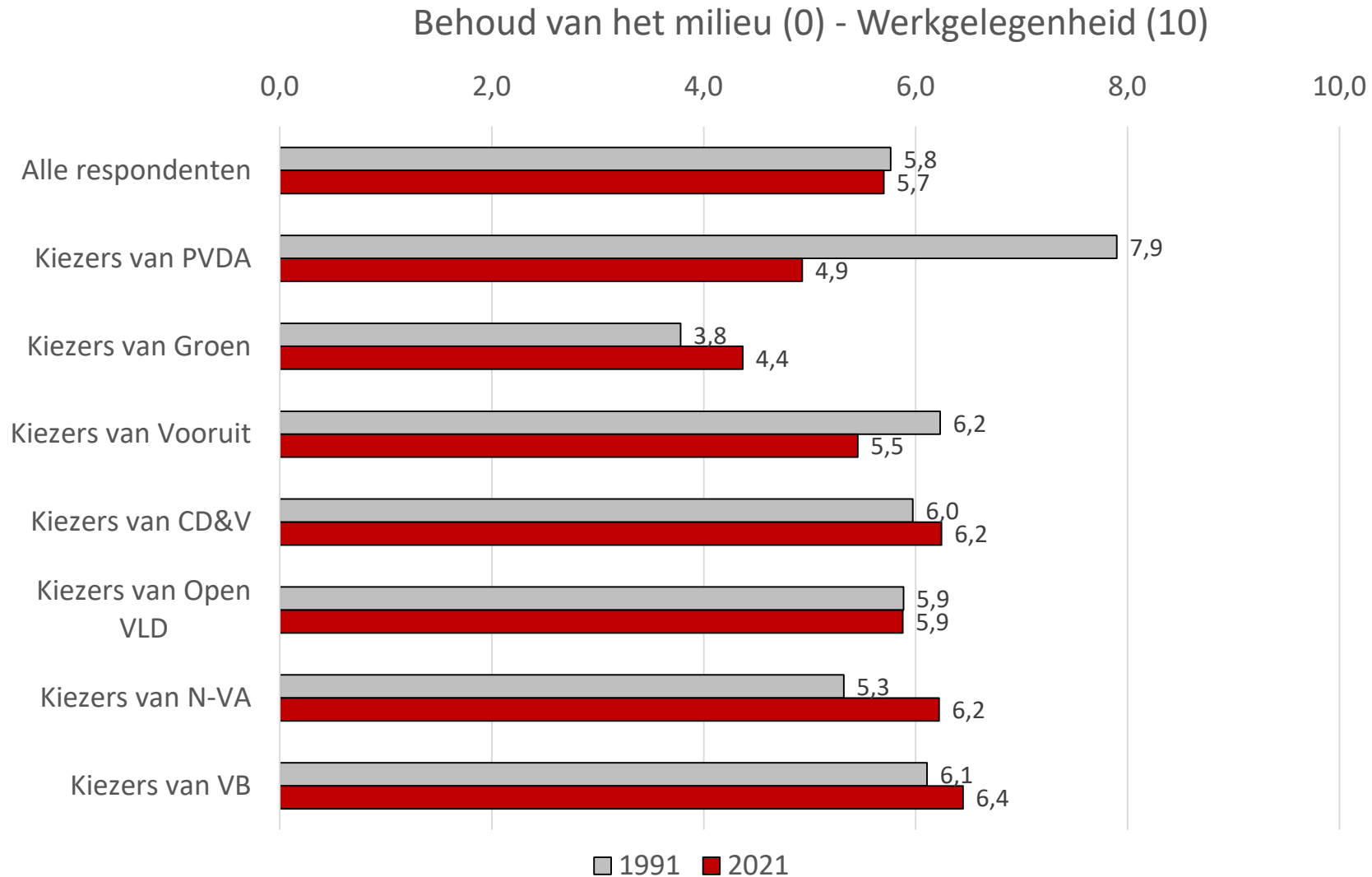
- Noteer dat de bevraging in 1991 plaatsvond nét na de doorbraak van het Vlaams Blok in november 1991
- Noteer² dat bij 'alle respondenten' ook respondenten zijn opgenomen die niet gingen stemmen, voor andere partijen stemden of blanco/ongeldig stemden. Dit kan de soms rare verhouding tussen de evoluties in de electoraten en in alle respondenten samen verklaren
- Over alle respondenten heen is er een lichte evolutie naar *meer* rechten voor migranten (van 6,1 naar 5,5), dus minder weerstand tegen migranten. Al bij al is verschil over 30 jaar relatief klein
- Diezelfde evolutie zien we zo goed als bij alle electoraten maar *zeer* uitgesproken bij de kiezers van Vooruit (vgl. SP) en Open Vld (vgl. PVV). Bij die electoraten is de omslag richting gelijke rechten het grootste
- Het enige partij-electoraat dat de omgekeerde beweging maakt is dat van N-VA (6,1), dat we vergelijken met dat van de Volksunie (5,9). Daar zien we een kleine verstrenging van de positie tov. migranten. Maar de N-VA is niet de enige of zuivere opvolger van de Volksunie

Wijziging Economie

- Over alle respondenten heen is er geen enkele evolutie op 30 jaar tijd. Vlamingen zijn net even overtuigd (of niet overtuigd) gebleven van de noodzaak van overheidsinmenging in de economie
- Sommige electoraten werden wat meer liberaal (PVDA dat wellicht een breder electoraat kreeg), andere wat meer 'staatsinmengend' (Open Vld)
- Al bij al zie je dat tegenover 1991 de electoraten dichter naar elkaar zijn gegroeid, de scherpe tegenstellingen zijn afgevlakt. In 1991 was de afstand op de schaal tussen het meest linkse en rechtse electoraat 3,8, nu is het maar 1,2. De electoraten convergeren op deze dimensie (kan ook met de wat oudbollige vraagstelling te maken hebben)

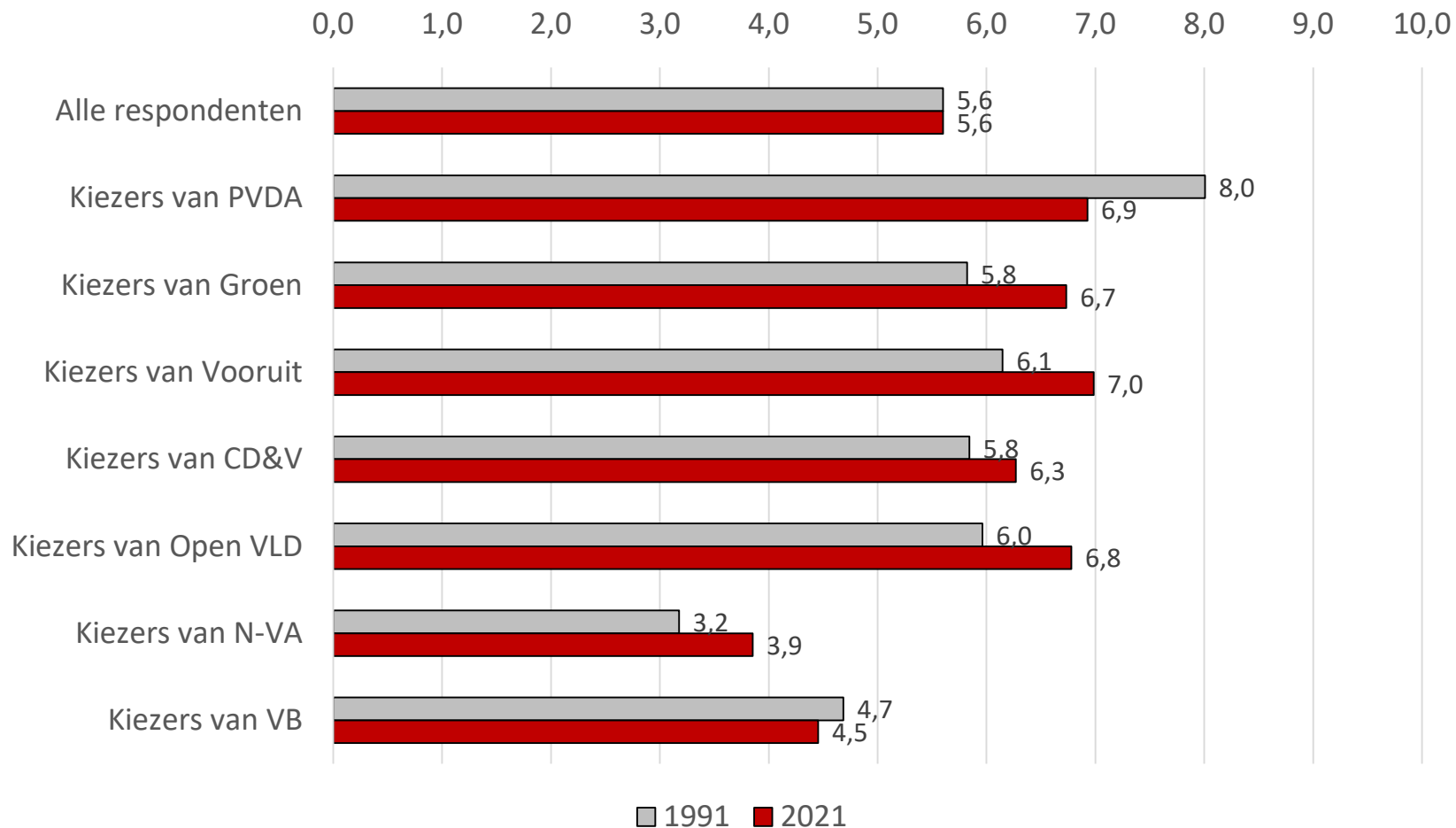
Wijziging milieu vs. werkgelegenheid

- Over alle respondenten heen is er opnieuw geen enkele evolutie op 30 jaar tijd. Er is, ondanks de meer acute milieuproblemen en de klimaatproblematiek (waar in 1991 nauwelijks sprak van was), helemaal *niets* bewogen richting een groter belang van milieu
- Opnieuw zien we bewegingen bij electoraten in twee richtingen, meer naar milieu bij Vooruit en vooral PVDA (maar let op: weinig respondenten in 1991) en meer naar werkgelegenheid bij N-VA (in vergelijking met de meer 'groene' Volksunie)
- Groen-kiezers zijn minder radicaal pro-milieu geworden
- Al bij al opnieuw *minder* uitgesproken tegenstellingen doorheen de tijd. De ideologische polarisatie tussen de electoraten neemt af; van 4,1 tussen de twee meest extreme electoraten in 1991 naar 2,0 in 2021

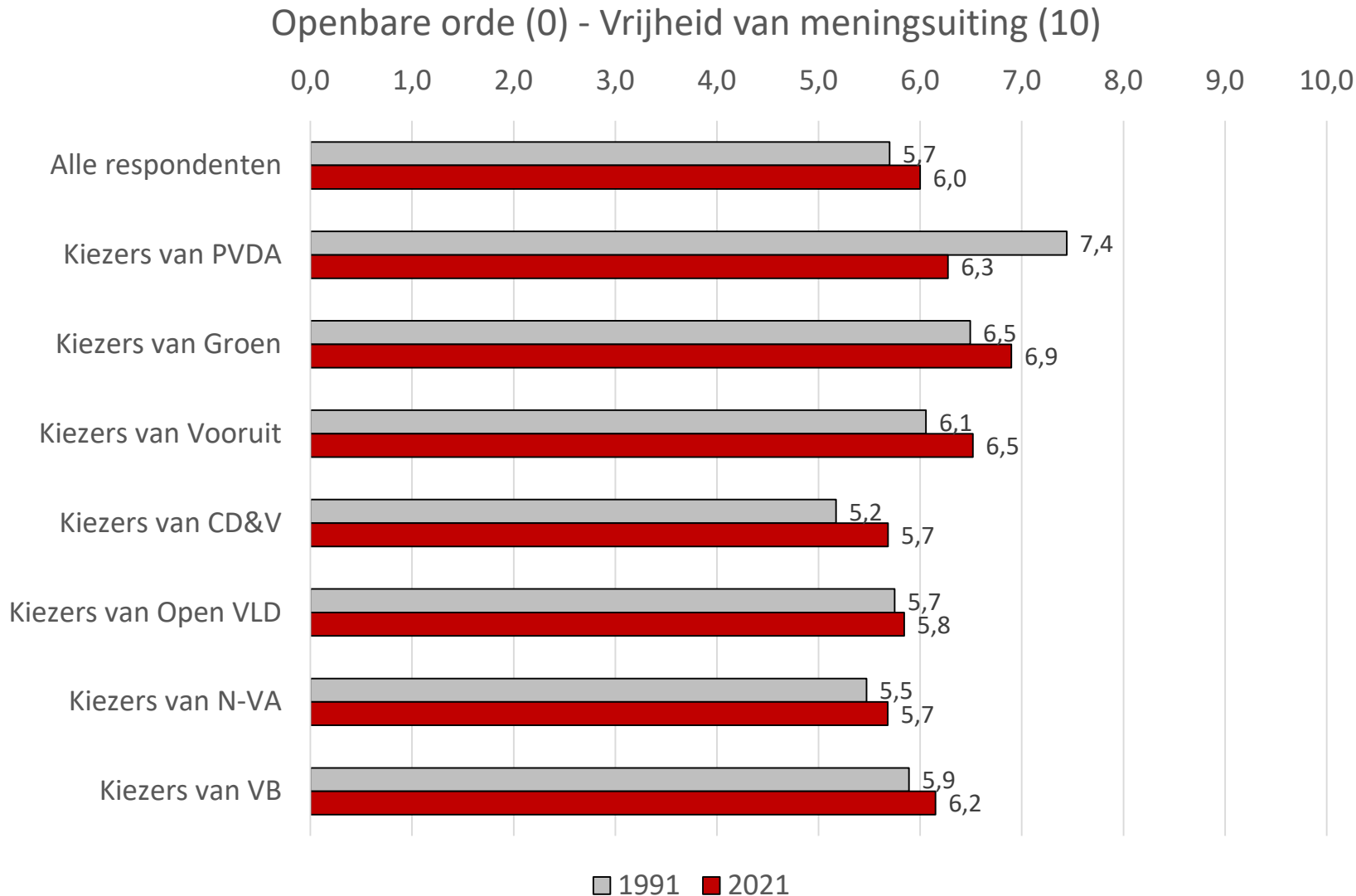
Wijziging Vlaanderen vs. België

Vlamingen en Walen moeten alles zelf beslissen (0) - België moet alles beslissen (10)

- Over alle respondenten heen is er geen enkele evolutie op 30 jaar tijd, de gemiddelde Vlaming komt op *exact* hetzelfde punt op de 0-10 schaal uit (5,6), dus lichtjes aan de Belgische zijde
- Dat is merkwaardig, want de Vlaams-nationalistische partijen maken in 2021 bijna de helft van de Vlaamse verkozenen uit, en we hebben in de tussenperiode regelmatig opstoten gekregen van communautaire koorts (inclusief staatshervormingen en heel lange regeringsonderhandelingen). Maar het effect daarvan op de lange termijn is zero
- Verschillen in evolutie tussen electoraten waarbij de linkse en centrum-kiezers meer naar België zijn gegaan (met uitzondering van PVDA-kiezers, maar zeer weinig waarnemingen in 1991)
- Al bij al opnieuw *minder* uitgesproken tegenstellingen doorheen de tijd. De communautaire polarisatie tussen de electoraten neemt af; van 4,8 afstand tussen de twee meest extreme electoraten in 1991 naar 3,1 in 2021

Wijziging openbare orde vs vrijheid van meningsuiting

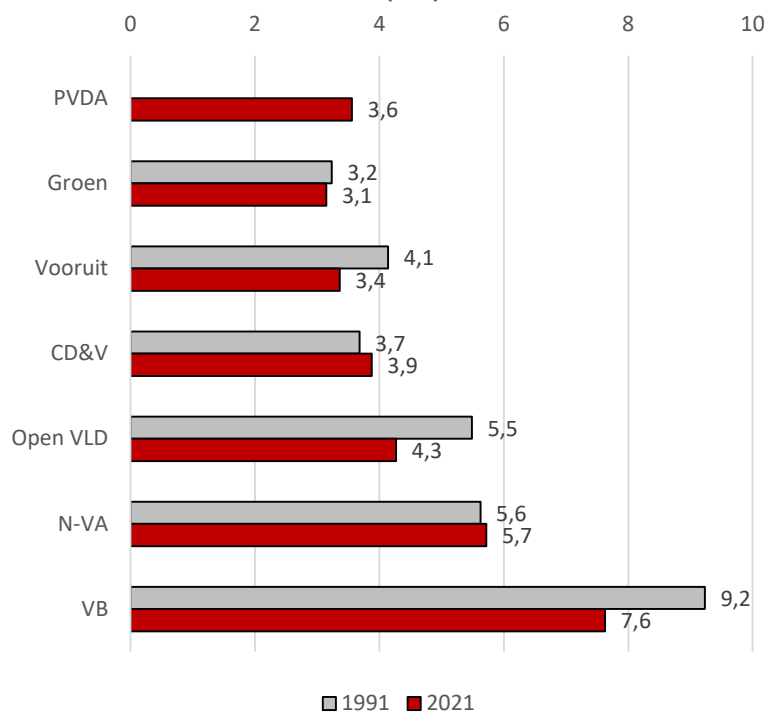
- Weeral zelfde patroon: slechts kleine verschillen doorheen de tijd, gemiddelde Vlaming verschoof nauwelijks. En dat ondanks sociale media, de actieve strijd die nu rond vrije meningsuiting gevoerd wordt, en de vele discussies over openbare orde naar aanleiding van corona
- Grootste verschil bij PVDA-kiezers, maar die waren met weinigen in 1991 (en dus niet zo betrouwbare schatting in 1991)

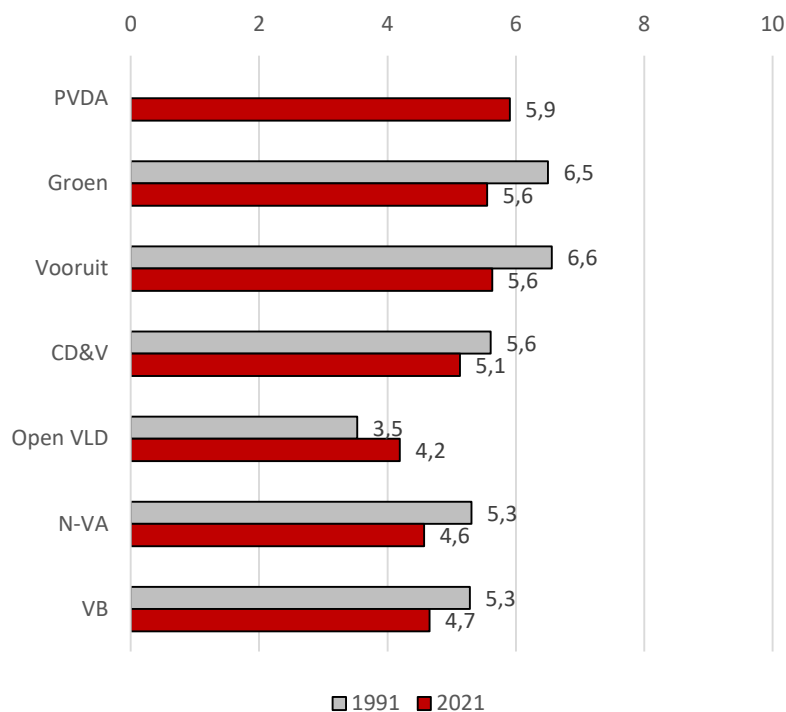
Besluit wijzigingen in breuklijnposities

- Merkwaardige stabiliteit in waardenposities van Vlamingen. We leven in 2021 in een totaal andere wereld dan in 1991, maar de Vlamingen blijven sterk gelijkaardig denken als toen
- Electoraten schijnen te convergeren qua ideologie, ze lijken anno 2021 meer op elkaar dan in 1991. De extreme electoraten bewegen richting centrum. In plaats van meer, is er eerder minder ideologische polarisatie doorheen de tijd
- Geen beweging richting milieu, geen beweging richting meer Vlaamse bevoegdheden, geen beweging richting meer of minder overheidsingrijpen in de economie
- Wel klein beetje beweging richting *meer* rechten voor migranten (wat tegen het grote electorale succes van 'migrantenpartij' VB ingaat) en tikkeltje meer steun voor vrije meningsuiting
- Misschien is er wél polarisatie in de perceptie van waar de partijen voor staan?

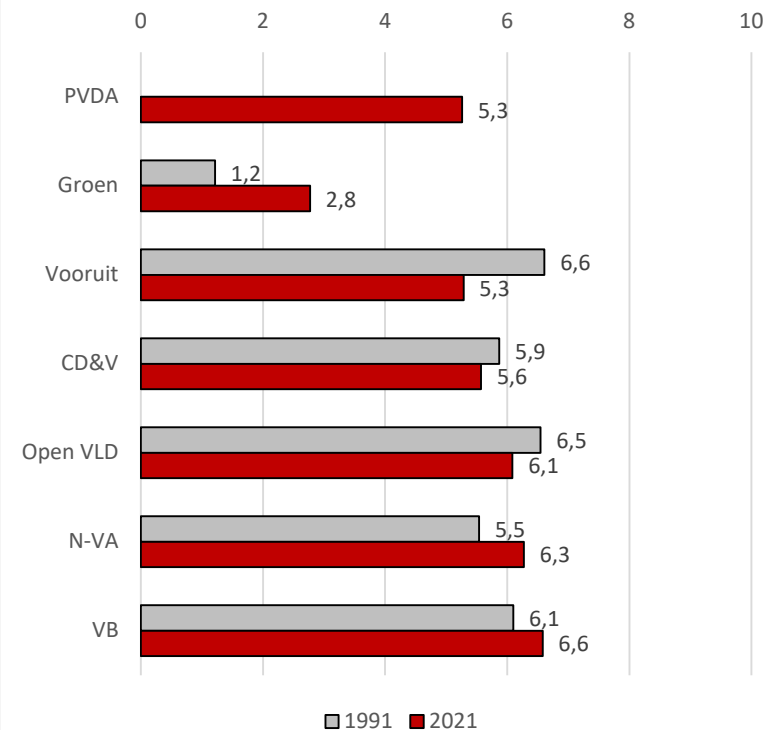
Perceptie partijpositie: Migranten zelfde rechten (0) - migranten minder rechten (10)

Perceptie partijpositie: Ondernemingen volledig vrij (0) - toezicht ondernemingen (10)

Perceptie partijpositie: Behoud van milieu (0) - werkgelegenheid (10)

- Ook in de percepties van kiezers zijn de verschillen tussen partijen *afgenomen*, niet toegenomen. Qua migratie daalde het maximaal verschil tussen partijen van 6,0 naar 4,5, qua vrijheid van ondernemingen van 3,1 naar 1,4, en qua milieu van 5,4 naar 3,8.
- Bijvoorbeeld, de Vlaamse kiezers vinden Groen veel minder radicaal inzake milieu (van 1,2 in 1991 naar 2,8 in 2021) en VB minder radicaal qua migranten (van 9,2! in 1991 naar 7,6 in 2021); die partijen zijn genormaliseerd en hun kernthema's zijn mainstream geworden
- Qua migratie valt de veranderende perceptie van Vooruit en Open Vld op (beide richting meer migrantenrechten)
- Qua economie worden alle partijen als toenemend rechts (pro vrije ondernemingen) gepercipieerd, behalve de Open Vld waarvan de kiezer vindt dat ze naar links opschoof (meer toezicht)
- Qua milieu zie we tekenen van een duidelijkere links-rechts tegenstelling: linkse partijen doorheen de tijd meer voor milieu, rechtse partijen meer voor werkgelegenheid
- De enige partij waarbij we een duidelijke evolutie zien is de Open Vld. Op de drie breuklijnen beschouwt de kiezer de partij in 2021 als meer links dan ze in 1991 was

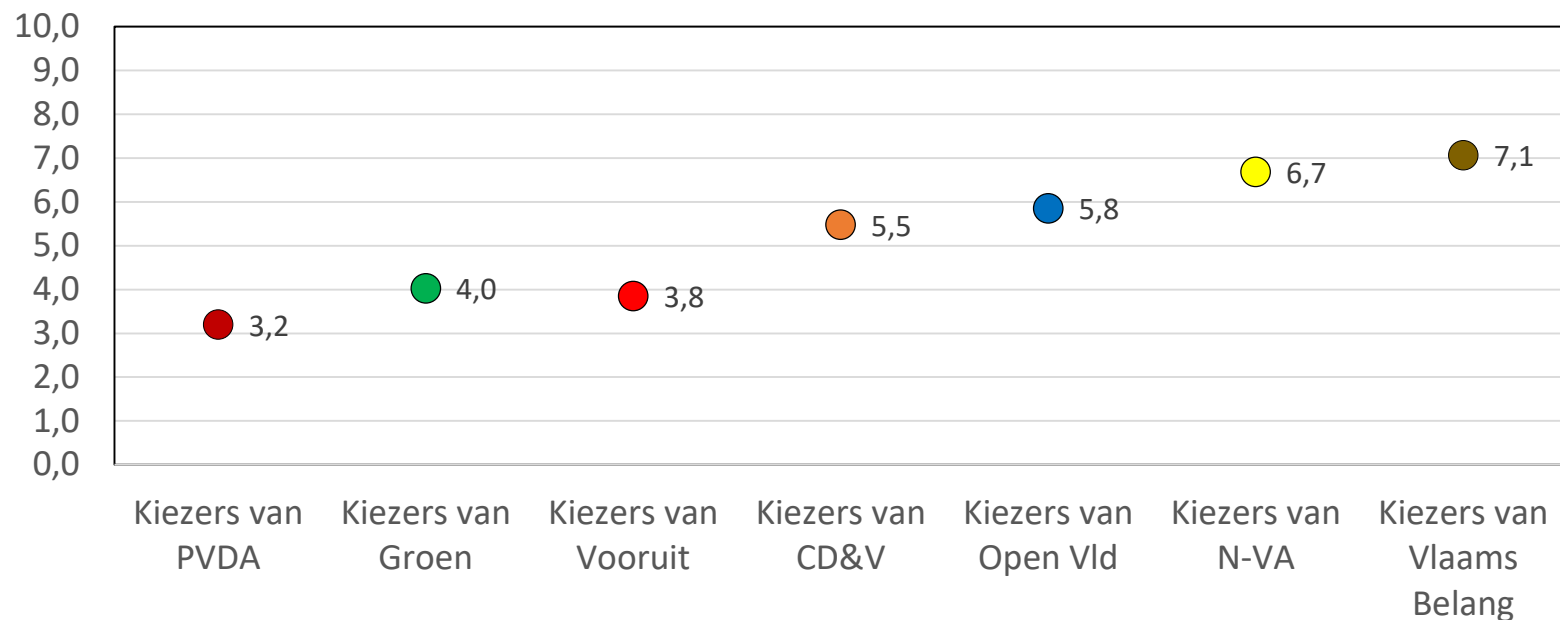
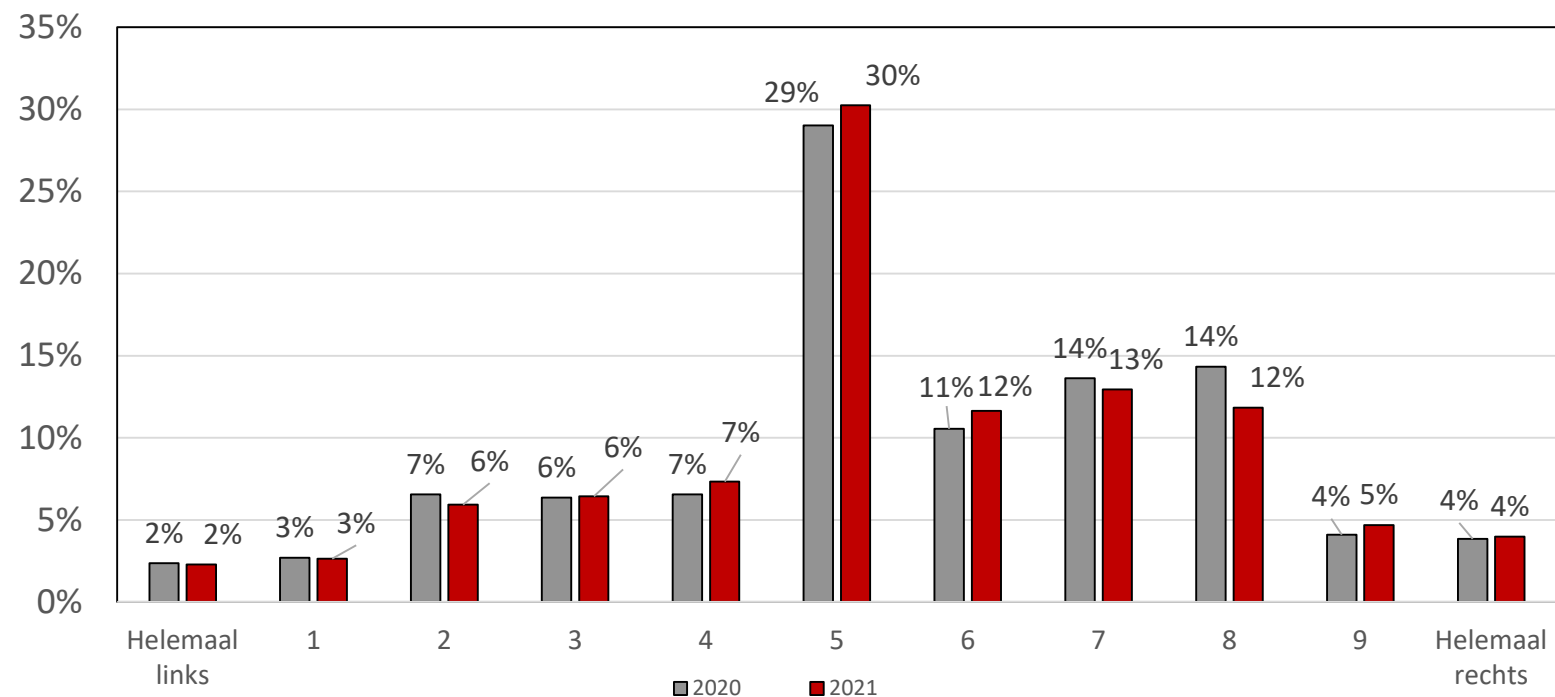
Effect van breuklijnpositie op stemgedrag

	PVDA	Groen	Vooruit	CD&V	Open Vld	N-VA	Vlaams Belang
Regulering economie	0,6%	0,4%	0,9%	0,7%	-0,3%	-0,7%	-0,6%
Migranten minder rechten	-0,1%	-0,6%	-0,3%	-0,3%	-0,6%	-0,3%	2,6%
Milieu vs. economie	-0,1%	-0,3%	0,2%	0,9%	0,0%	-0,1%	0,3%
Vlaanderen vs. België	0,2%	0,4%	0,6%	0,4%	1,2%	-1,7%	-0,8%

- Hoe mensen zich positioneren op breuklijnen, de politieke posities die ze innemen, heeft uiteraard een effect op voor welke partij ze stemmen
- We schatten de grootte van dat effect in een logistische regressie waarbij we de positie op vier breuklijnen als voorspeller hebben. We controleren voor leeftijd, opleiding, geslacht, politieke interesse, links-rechts plaatsing, en de thema's die respondenten al dan niet belangrijk vinden
- Tabel bevat de resultaten en toont effect op de stem, significante effecten zijn in kleur aangeduid
- Sommige verwachte effecten duiken op (vb. migratie en VB; vb. staatshervorming en N-VA en VB) maar andere niet. Groen-kiezers positioneren zich niet anders op milieu, Open Vld-kiezers zijn niet meer tegen toezicht van de overheid op de economie

Ideologische links-rechts plaatsing

- Naast de *objectieve* posities op de sociaal-economische en sociaal-culturele links-rechts dimensie door na te gaan hoe kiezers over concreet beleid denken (zie boven) is er ook de *subjectieve* positionering van respondenten
- Het gaat om de brede ideologische positionering op de links-rechts-as, zonder te specificeren in de vraag waarvoor die as precies staat
- *In de politiek worden de termen 'links' en 'rechts' vaak gebruikt. Kan u uw eigen opvattingen plaatsen op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 'links', 5 'in het centrum' en 10 'rechts' betekent?*
- Waar plaatsen respondenten zich anno 2021 op de ideologische links-rechts dimensie?

- Grafiek vergelijkt De Stemming 2021 met De Stemming 2020
- Grootste groep plaatst zichzelf in het centrum, maar er zijn meer rechtsen dan linksen in Vlaanderen (gemiddeld 5,5 op 10-punten schaal)
- Plaatsing partij-electoraten volgt voorspelbaar patroon
  - Cluster 1: linkse partijen, met onderling minieme verschillen in de links-rechts plaatsing
  - Cluster 2: CD&V en Open Vld, die allebei ongeveer dezelfde links-rechts plaatsing hebben. Dit zijn de centrupartijen
  - Cluster 3: N-VA en Vlaams Belang, rechtse partijen, die ook dicht bij elkaar zitten
- Evolutie tegenover 2020 is verwaarloosbaar. Op de 0-10-schaal bewoog de gemiddelde Vlaming van 5,6 naar 5,5 (geen significante wijziging). De electoraten bleven ook grotendeels ter plaatse (cijfers niet in grafiek) en slechts één electoraat bewoog (marginaal significant: $p=0,079$) tussen 2020 en 2021: Groen-kiezers gingen naar het centrum toe, van 3,5 naar 4,0. Door de toetreding tot de bonte federale regering?

Beleidspreferenties, breuklijnen en ideologie

- We hebben op voorgaande slides gepresenteerd: (1) een objectieve links-rechtsmeting (antwoorden op 30 beleidsvoorstellen), (2) antwoorden van burgers op vijf breuklijn vragen (waarden) die ook grotendeels op de links-rechts-as zijn te situeren, en (3) een subjectieve links-rechts-meting (zelfplaatsing). Hoe verhouden die zich tot elkaar? Zie tabel onder die de correlaties geeft tussen de antwoorden van de respondenten op al deze metingen
- De correlatie tussen de subjectieve zelfplaatsing (ideologie) en objectieve plaatsing (beleidsvoorstellen) toont dat de samenhang tussen *culturele* positie en zelfplaatsing (0,43) dubbel zo groot is als correlatie tussen *economische* positie en zelfplaatsing (0,22). Dit betekent dat als mensen aan links-rechts denken, dat ze dan vooral aan de sociaal-culturele dimensie denken (migratie, klimaat...) en niet aan de sociaal-economische dimensie. De betekenis van links-rechts is van economisch duidelijk meer cultureel geworden. Dat was in De Stemming 2020 ook al het geval (correlaties waren toen 0,43 en 0,22)
- Die analyse wordt ondersteund als we naar de vijf breuklijn vragen kijken. Voor vier van de vijf breuklijnen is de culturele links-rechts-plaatsing een betere voorspeller (hogere correlatie) en voor de economische breuklijn vraag (economische regulering) doet cultureel links-rechts het even goed dan economisch links-rechts
- Dus, de Vlaamse kiezers zijn vooral onderling verschillend en 'gestructureerd' door wat ze denken over klimaat, migratie, Europa, burgerparticipatie etc. eerder dan door wat ze denken over herverdeling of staatsingrijpen

	Subjectief links-rechts	Meer economische regulering	Minder rechten migranten	Milieu vs werk	Vrijheid meningsuiting vs. openbare orde	Staatshervorming
Objectieve economische links-rechts positie	0,21	-0,22	0,14	0,06	-0,10	-0,15
Objectieve culturele links-rechts positie	0,41	-0,21	0,46	0,33	-0,09	-0,24

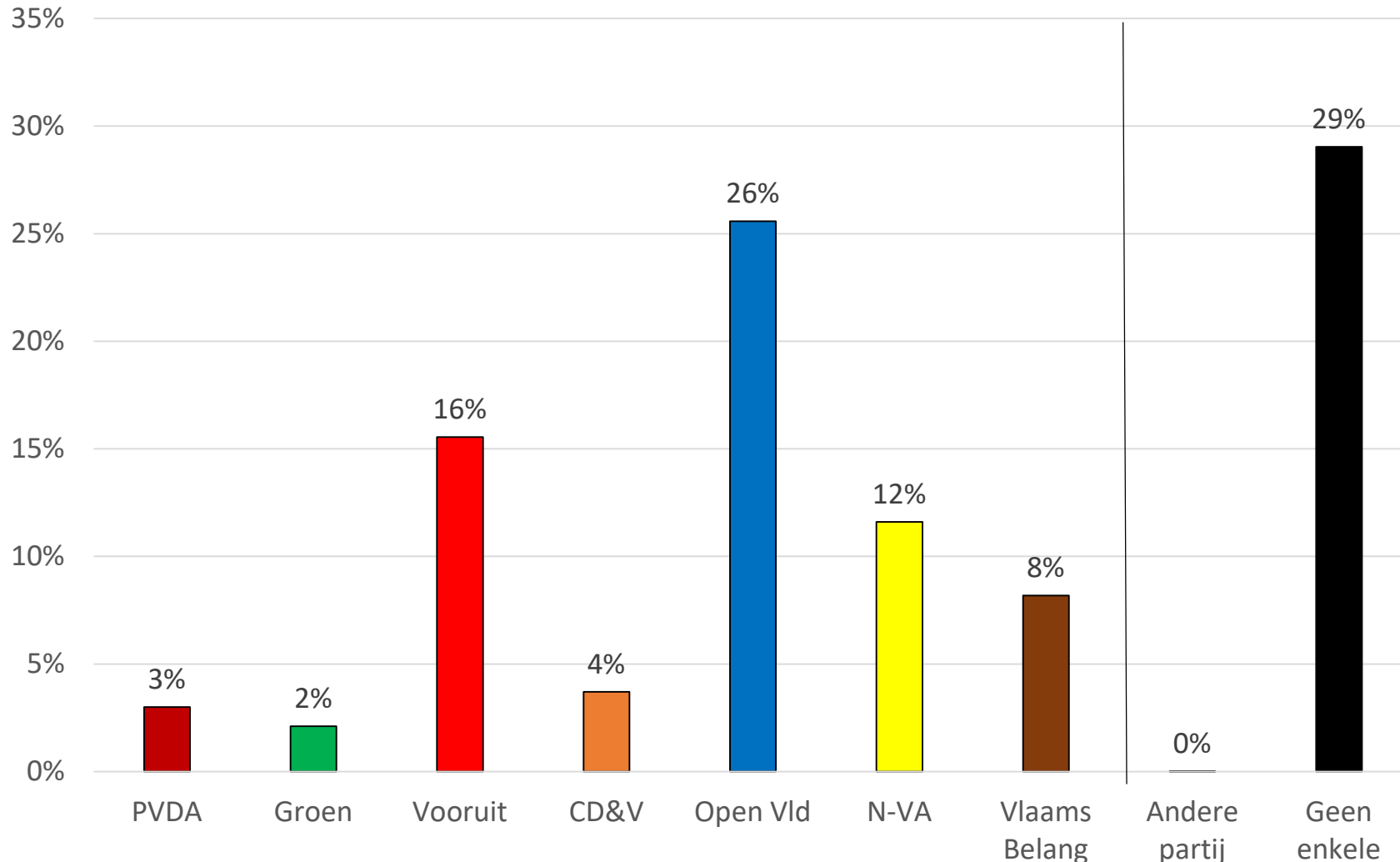
Besluit beleidspreferenties, breuklijnen en ideologie

- Twee sterke dimensies structureren de partijcompetitie in Vlaanderen, zowel het aanbod (van partijen) als de vraag (van kiezers)
- De links-rechts-breuklijn die vroeger een sociaal-economische breuklijn was, is een *sociaal-culturele* breuklijn geworden. In de perceptie van de kiezers wordt hun ideologische identiteit meer bepaald door wat ze over migratie en klimaat denken dan door hun standpunt over sociale herverdeling en staatsinterventie
  - Dat blijkt zowel uit de analyse van de concrete beleidspreferenties, de analyse van het incorrect stemmen, en de samenhang van breuklijnen en beleidspreferenties met ideologische zelfplaatsing
- Weinig lange-termijn-evoluties in breuklijnen maar *minder* in plaats van meer ideologische polarisatie (zowel in de eigen plaatsing als in de perceptie van de partijen is afstand verminderd); kiezers zijn minder verschillend qua ideologische voorkeuren dan vroeger
- Veel incorrect stemmen, de meeste kiezers stemmen niet voor de partij die het dichtste bij hen staat

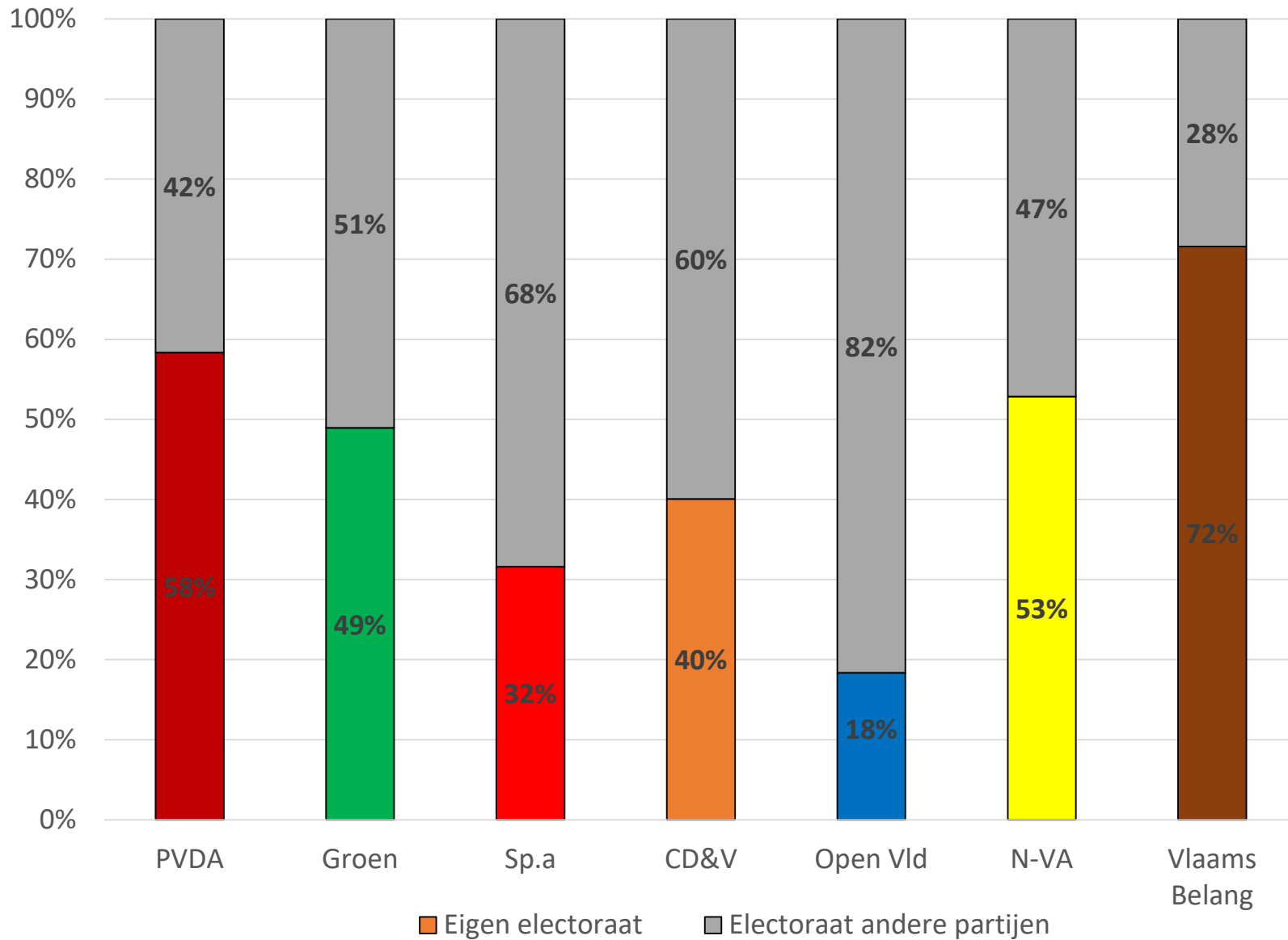
5. Partijen en politici in de media

Welke partij is zichtbaar

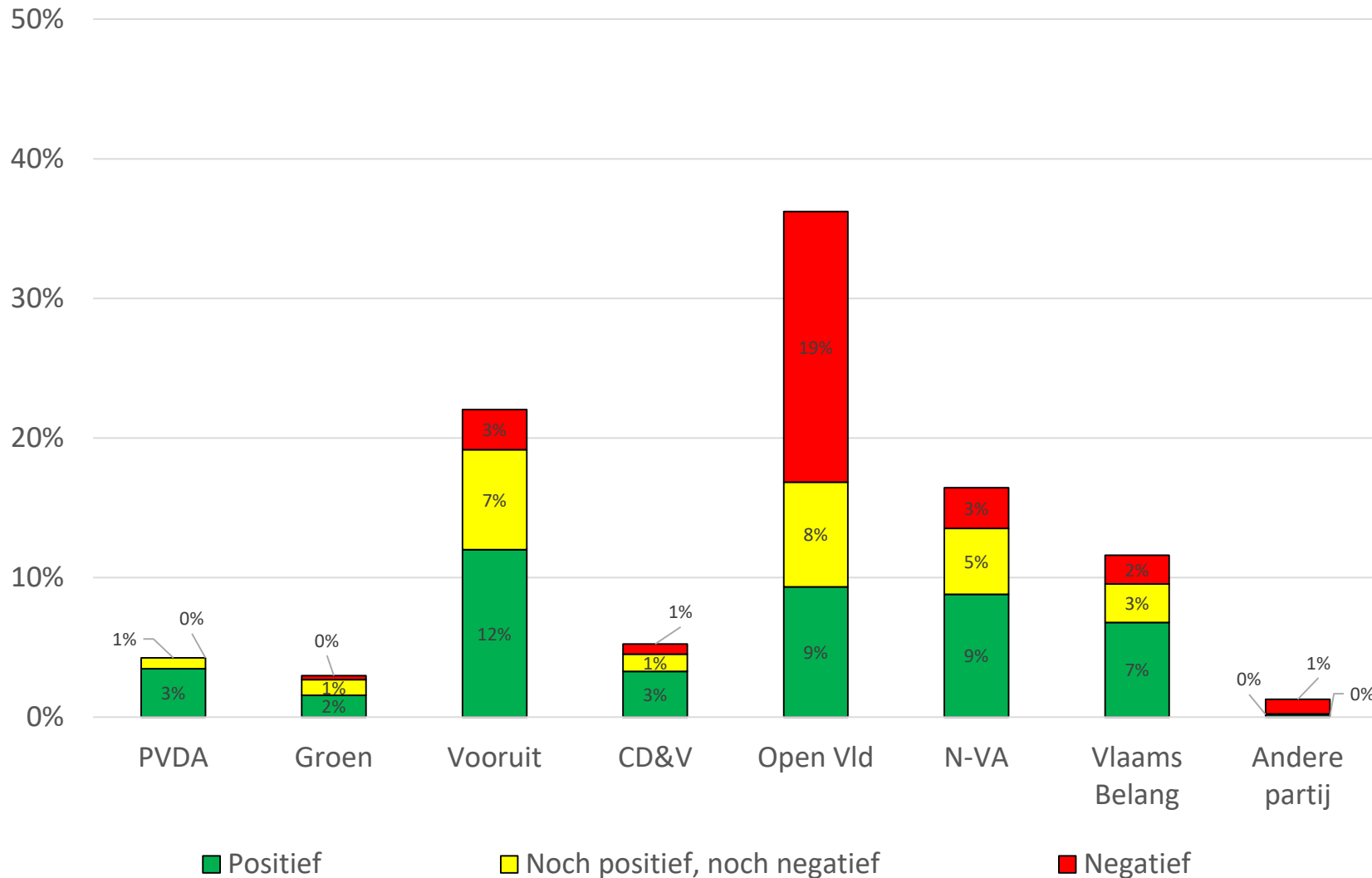

- *Welke partij is u in de afgelopen weken het meest opgevallen in de media?*
- Open Vld steekt er torenhoog bovenuit
- Vooruit scoort ook hoog
- Grootste Vlaamse partij N-VA scoort lager (nochtans Vlaamse regering leidend)
- Oppositie weinig zichtbaar

- Wie slaagt er in om buiten eigen electoraat aandacht te trekken?
- Open Vld valt ook sterk op bij electoraten van andere partijen, ook bij Vooruit is dat het geval
- PVDA, N-VA, Groen en vooral VB vallen vooral op bij eigen electoraat, ze preken meest voor eigen kerk

Positieve of negatieve indruk

- *Maakte deze partij daarbij op u een positieve of een negatieve indruk?*
- De Open Vld was opvallend aanwezig, maar vooral heel negatief (zie volgende slides)
- Alle andere partijen allemaal meer positief en neutraal dan negatief (zie bijvoorbeeld Vooruit)

Het El Kaouakibi-effect

- Om meer te weten waarom, en via wie, een bepaalde partij het meest opviel in positieve of negatieve zin, stelden we volgende vervolgvraag: *Van de partij die u het meest is opgevallen, is er een specifieke politicus die u dan het meest opviel?*
- De open vraag werd gehercodeerd naar de juiste namen--het is verbazend op hoeveel manieren je 'Frank Vandenbroucke' kan schrijven, en zeker 'El Kaouakibi'
- 1.227 antwoorden konden naar een bestaand politicus herleid worden
- We bespreken de resultaten per partij

Open Vld

- Bij de respondenten voor wie de Open Vld het meest opviel, waren er vier namen die vaak terugkwamen: Alexander De Croo (236 vermeldingen), Sihame El Kaouakibi (203), Egbert Lachaert (21) en Bart Somers (17)
  - Slechts 21% van de De Croo vermeldingen was negatief (44% positief)
  - 97% van de El Kaouakibi-vermeldingen was negatief
  - 86% van de Lachaert-vermeldingen was negatief
  - 94% van de Somers-vermeldingen was negatief
- Beeld van Open Vld werd geschaad door het schandaal rond El Kaouakibi. De voorzitter (Lachaert) en haar mentor (Somers) werden meegesleurd in de negativiteit, De Croo helemaal niet
- De Croo maakte wél een goed indruk met veel meer positieve dan negatieve vermeldingen (politici die veel in de kijker lopen trekken doorgaans ook veel kritiek aan). Hij lijkt boven zijn partij te staan (9 respondenten die een andere partij dan de Open Vld als de meest visibele vermeldden, noemden daarna De Croo 'als de vertegenwoordiger van die partij' die hen het meest was opgevallen)

Welke electorale schade voor Open Vld door El Kaouakibi?

- Het is moeilijk om in te schatten in welke mate de affaire kiezers bij de Open Vld heeft weggehaald, ook omdat de partij op hetzelfde moment veruit de meest (positief) zichtbare en veruit de meest populaire politicus (zie verder) in huis heeft (De Croo), wat net tot een omgekeerd (positief) electoraal effect kan leiden; zo zou het netto-resultaat nul zou kunnen zijn
- We schatten binominale regressie met voorkeur Open Vld in 2021 als afhankelijke variabele met een hele resem voorspellers waaronder positief-negatief in het nieuws komen
  - Er is *geen* significant effect van negatief in het nieuws komen (dus vooral El Kaouakibi), wel een (positief) effect van positief in het nieuws komen (dus vooral De Croo)
  - Maar dat positief effect is er vooral bij mensen die al in 2019 voor de partij stemden en die dus de partij waar ze al voorstander van waren vooral door een roze bril in de media bekeken
  - Opgelet: we hebben geen voormeting van hoe goed/slecht Open Vld het deed net voor de affaire losbarstte, we kunnen alleen met 2019 vergelijken. Het zou kunnen dat Open Vld het net goed aan het doen was (dankzij De Croo) en dat die winst nu is verdwenen
- We kunnen ook kijken naar de open antwoorden van mensen die in 2019 op Open Vld Stemden en in 2021 niet meer. Van de 29 open antwoorden waren er slechts 4 die expliciet naar El Kaouakibi verwezen als reden voor het de rug toekeren aan de partij
- Dus, al bij al, is het effect van de affaire misschien niet heel erg groot, maar we kunnen niet zeker zijn omdat we geen goede voormeting hebben net voor de zaak losbarstte

Vooruit

- Bij de respondenten voor wie Vooruit het meest opviel, waren er slechts twee namen die vaak terugkwamen: Conner Rousseau (182 vermeldingen) en Frank Vandenbroucke (109)
  - Slechts 12% van de Rousseau-vermeldingen was negatief (55% positief)
  - Slechts 18% van de Vandenbroucke-vermeldingen was negatief (55% positief)
- Vooruit heeft op dit moment twee opvallende figuren die beiden sterk zichtbaar zijn. Bovendien scoren ze veel meer goede dan slechte punten
- Buiten de twee kopmannen, gaapt de leegte. Bijna geen enkele andere Vooruit-er werd vermeld

N-VA

- Bij de respondenten voor wie N-VA het meest opviel, waren er drie namen die vaak terugkwamen: Bart De Wever (123 vermeldingen), Ben Weyts (49), Jan Jambon (25 vermeldingen).
  - Slechts 8% van de De Wever-vermeldingen was negatief (65% positief)
  - Slechts 20% van de Jambon-vermeldingen was negatief (64% positief)
  - 40% van de Weyts-vermeldingen was negatief (39% positief)
- Theo Francken is heel weinig zichtbaar (slechts 8 vermeldingen)
- N-VA blijft de partij van Bart De Wever, dat blijft de meest opvallende figuur, en hij maakt daarbij een sterk overwegend positieve indruk
- Ben Weyts is zichtbaar, maar omstreden. Hij valt bijna evenveel negatief als positief op
- Jan Jambon kan zich, ondanks het Vlaams ministerpresidentschap, niet doorzetten

Vlaams Belang

- Bij de respondenten voor wie Vlaams Belang het meest opviel, waren er drie namen die vaak terugkwamen: Tom Van Grieken (90 vermeldingen), Dries Vanlangenhove (18), en Barbara Pas (13)
  - Slechts 16% van de Van Grieken-vermeldingen was negatief (66% positief)
  - 61% van de Van Langenhove-vermeldingen was negatief (39% positief)
  - 0% van de Pas-vermeldingen was negatief (69% positief)
- De voorzitter is het duidelijke gezicht van de partij (veel vermeldingen en positief), maar de zichtbaarheid van Van Langenhove is opvallend (maar vaak negatief)
- Een relatief kleine maar zeer positieve groep vermeldt federaal fractieleider Pas

CD&V – Groen - PVDA

- We nemen deze partijen samen omdat ze heel weinig opvallen en nauwelijks genoemd worden
  - CD&V: Annelies Verlinden (14 vermeldingen, 71% positief) is een klein lichtpunt, maar verder komen de gezichten niet goed uit de verf (Wouter Beke (11 vermeldingen, 64% negatief), Hilde Crevits (2))
  - Groen: geen enkele politicus wordt meer dan twee keer vermeld
  - PVDA: Raoul Hedebouw scoort vrij sterk (19 vermeldingen, 95% positief), en ook Jos D'Haese speelt mee (13 vermeldingen, 92% positief)
- De kleine partijen, waarbij qua zichtbaarheid ook de CD&V behoort, spelen nauwelijks mee. Van de drie partijen heeft PVDA de meest zichtbare politici (wellicht vooral voor de eigen fans)

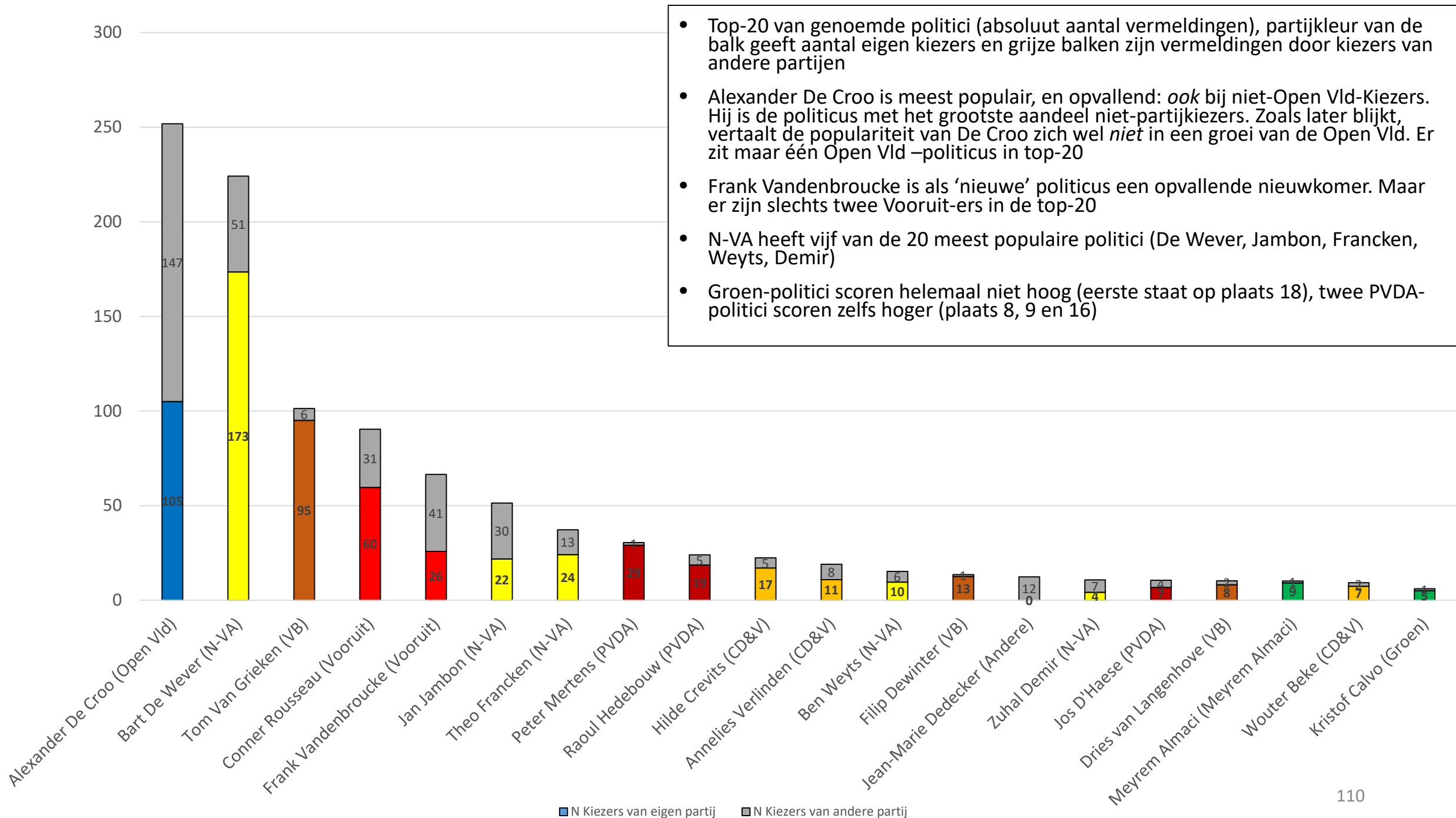
Besluit zichtbaarheid partijen en politici

- Opvallen is een momentopname, zichtbaarheid El Kaouakibi is een voorbijgaand fenomeen. Maar momenten van grote zichtbaarheid (zeker negatieve zichtbaarheid en schandalen) kunnen sporen nalaten
- Zichtbaarheid is niet hetzelfde dan populariteit. *There is such a thing as bad publicity*
- Belangrijk is (1) zichtbaar zijn op (2) een positieve manier (3) voor niet-kiezers. Vooral Alexander De Croo sloeg daar in De Stemming 2021 in
- Open Vld heel verdeeld beeld: naast De Croo die positief opvalt, worden de andere twee VLD-ers bevlekt door de val van El Kaouakibi
- Vooruit heeft met Rousseau en Vandenbroucke twee opvallende sterkhouders, die veel en positief opvallen maar meer (alleen) de eigen kiezers bereiken
- Zichtbaarheid is heel scheef verdeeld, PVDA en CD&V zijn bijna afwezig, Groen uitgesproken zwak zichtbaar. VB scoort wat beter, wellicht door aanwezigheid op de sociale en niet in de traditionele media

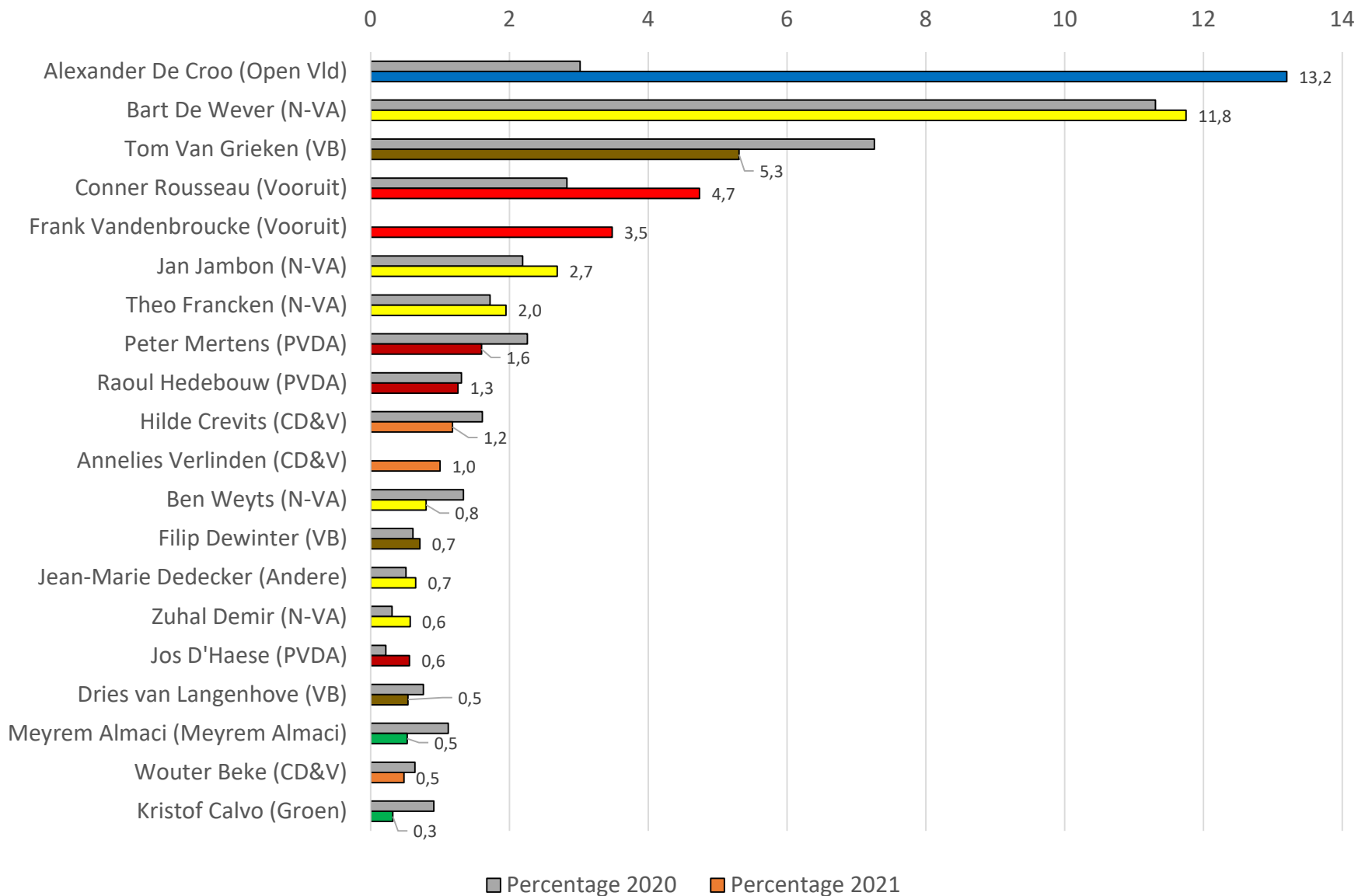
6. Populariteit politici

Populariteit van politici

- *Door welke politicus voelt u zich op dit moment het best vertegenwoordigd?*
- Respondenten schreven één naam op, ze kregen *geen* lijst van politici voorgeschoteld. Dat levert veel scherper onderscheid tussen politici op want de vraag peilt naar de naam waar een respondent spontaan aan denkt
- Alleen politici met +10 vermeldingen worden meegenomen
- Meest populaire antwoord: *Geen enkele politicus* = 32% (604 respondenten)
  - Heel veel burgers voelen zich expliciet door geen enkele politicus vertegenwoordigd
- 1.118 respondenten gaven wél een naam op

Populariteit vergelijking 2020 en 2021

- In 2021 zijn er *minder* respondenten (32%) die zich door geen enkele politicus vertegenwoordigd weten dan in 2020 (45%). Dat is een opmerkelijk verschil. Dus er is weer meer vertrouwen in individuele politici
- De Croo groeit spectaculair, maar de in 2020 meest populaire (De Wever) boet niet in. De Wever staat al 15 jaar aan de top en blijft populair
- Van Grieken verliest wat van zijn pluimen, Rousseau groeit verder, was in 2020 de opmerkelijke nieuwkomer
- Theo Francken, hoewel geen minister meer, houdt goed stand. Hij is de eerste (plaats 7) in de top-20 die geen minister of partijvoorzitter is
- De Block, Geens, Wilmès, De Crem en Tommelein verdwijnen uit de top-20

Besluit populariteit politici

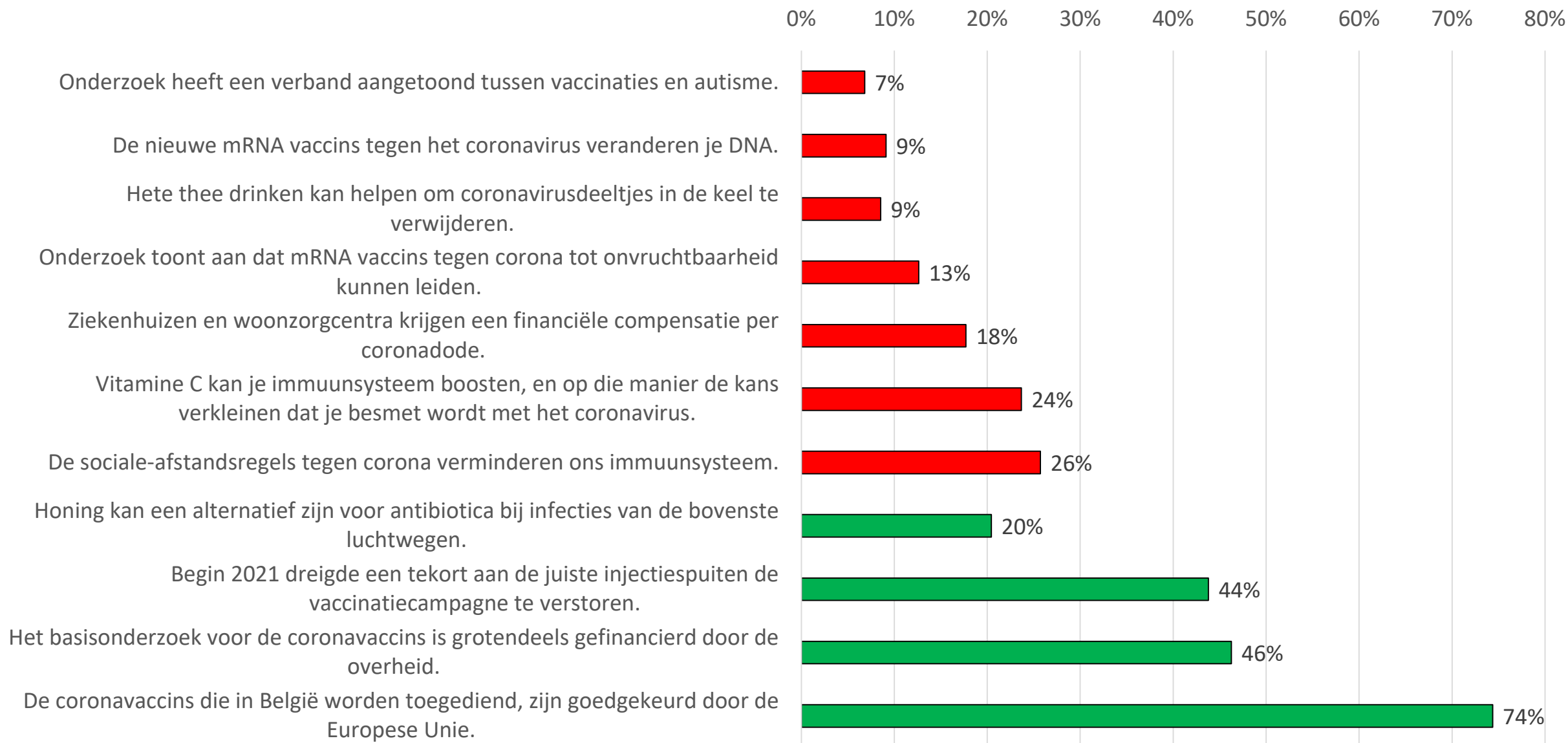
- De Croo steek De Wever naar de kroon, en scoort van alle politici ook het best buiten het eigen electoraat. Kan de Open Vld die populariteit van De Croo electoraal verzilveren? Hij staat er wel helemaal alleen voor
- Vooruit zit met twee sterkhouders in de absolute top, beiden stevig gegroeid sinds 2020
- N-VA breed aanwezig bij de populaire politici
- CD&V is zwak, slechts drie vermeldingen (Crevits en Beke laag)
- Groen is afwezig (PVDA doet het veel beter op die flank)

7. Fake nieuws

Herkennen mensen fake nieuws?

- Confrontatie met 7 fake items en 4 feitelijke items, allemaal over gezondheid (en corona). Moeilijk om equivalente items te vinden!
- *Op online en traditionele media verschenen in de afgelopen maanden verschillende nieuwsberichten over volksgezondheid. Kan u voor elk van onderstaande berichten aangeven of u ze geloofwaardig dan wel ongeloofwaardig vindt?*
- In grafiek: % respondenten dat het item als eerder of heel geloofwaardig bestempelde
- Rode balken zijn fake nieuws, groene zijn feitelijk nieuws

Fake nieuws (over gezondheid) wordt herkend, maar...

- Groot verschil tussen fake en feitelijke items. Er is feitelijke kennis aanwezig. Het omgekeerde zou verwonderen na meer dan een jaar zeer intensief coronanieuws
- Maar sommige fake nieuws items wordt toch vrij veel geloofd (vb. vitamine C (24%) en afstandsregels (26%)) terwijl sommige feitelijke items niet zo geloofwaardig zijn (vb. honing (slechts 20% geloofwaardig) en tekort injectiespuiten (slechts 44% geloofwaardig))
- Die misvattingen kunnen effect hebben op vaccinatiebereidheid bijvoorbeeld (vb. 13% gelooft dat mRNA-vaccins tot onvruchtbaarheid kunnen leiden, 7% nog steeds dat vaccins tot autisme kunnen leiden, hoewel de studie van Wakefield al in 2010 werd teruggetrokken). We gaven eerder aan dat geloof in fake nieuws tot minder vaccinatiebereidheid leidt
- De 7 fake nieuws items vormen een betrouwbare schaal ($\alpha=0,84$) wat wil zeggen dat mensen die 1 van de fake items geloven ook een grotere kans hebben om de andere fake items te geloven
- Welke mensen hechten geloof aan fake nieuws?
  - Regressie met fake-nieuws-schaal als afhankelijke variabele toont paar opvallende resultaten
  - De 'goedgelovigen' zijn jongeren, véél meer dan ouderen (heeft wellicht met hun nieuwsmediagebruik te maken; online media en sociale media) (vb. 27% van de 18-29-jarigen gelooft dat vaccins tot onvruchtbaarheid kunnen leiden, terwijl slechts 6% van de +50ers dat gelooft), en lager opgeleiden.
  - Er is géén eenduidig verband met politieke interesse. Het is niet omdat je in politiek bent geïnteresseerd bent dat je beter in staat bent om fake nieuws te 'spotten'
  - Rechtse burgers zijn meer goedgelovig dan linkse burgers; rechtsen geloven élk van de 7 items meer dan linkse burgers (vb. item over vaccin en onvruchtbaarheid 14% tegenover 7%)
  - Opvallend: mensen die de vrijheid van meningsuiting heel belangrijk vinden, zijn heel wat goedgeloviger dan de anderen. Dus prijs stellen op vrij je mening te kunnen zeggen, hangt samen met de vrijheid om te geloven in wat niet waar is

8. Affectieve polarisatie

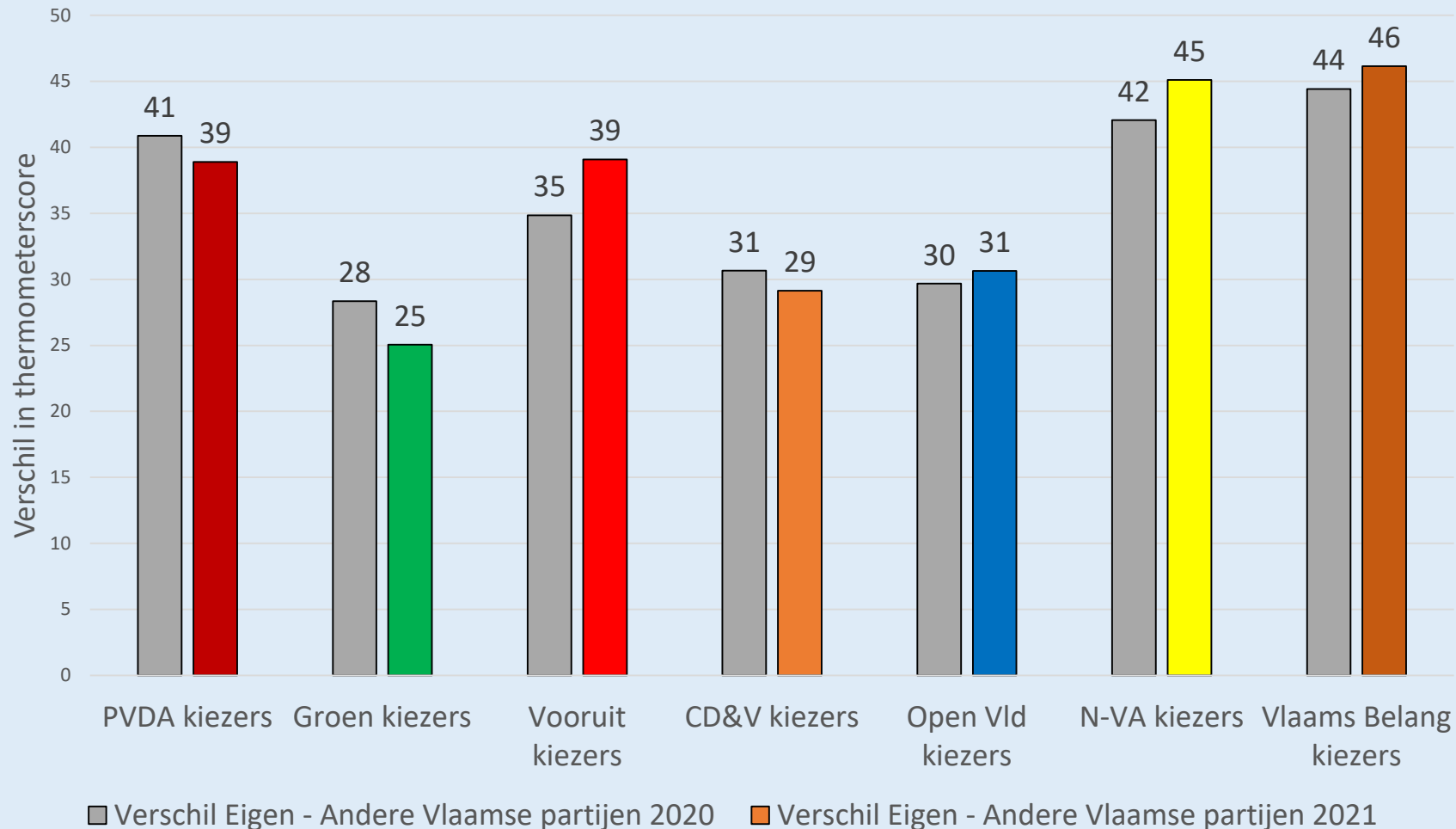
Affectieve polarisatie

- Politieke conflicten zijn ten dele te wijten aan de polarisatie in de Belgische politiek, het feit dat partijen niet bereid zijn met andere partijen compromissen te sluiten
- Naast de *ideologische* polarisatie (die wel al onderzochten en waarvan we vonden dat ze afnam) is er ook *affectieve* polarisatie
- Affectieve polarisatie is het fenomeen waarbij kiezers van een partij de kiezers van een andere partij niet alleen ideologisch maar ook als mens afkeuren. Het gaat om de instinctieve afkeer van burgers die voor andere partijen stemmen
- In sommige landen (vb. U.S.) is de affectieve polarisatie doorheen de tijd sterk gestegen en dat heeft ook effect op de manier waarop politici zich gedragen (minder respect voor de tegenstander, meer agressie en onbeleefd gedrag, meer overtuigd van het eigen gelijk, minder compromisbereidheid etc.)
- We meten affectieve polarisatie bij burgers in De Stemming 2021 met verschillende vragen
  - *Kunt u de thermometer hier beneden gebruiken om aan te geven hoe u denkt over de volgende groepen? Scores tussen 50° en 100° betekenen dat u (zeer) gunstig gezind en warm tegenover deze groep staat. Scores tussen 0° en 50° betekenen dat u (helemaal) niet gunstig gezind en eerder koud tegenover deze groep staat. Dus, we vroegen respondenten naar hun 'temperatuur' jegens aanhangers van alle Vlaamse partijen, alle Franstalige partijen, en Vlamingen en Walen. Deze vraag stelden we alleen aan de **PANEL**respondenten*
  - Daarnaast hebben we in cross-sectie een nieuwe vraag over kinderen die zouden trouwen met een verloofde van een andere partij

Geen toename van affectieve polarisatie op één jaar tijd

- De **PANEL**respondenten beantwoorden in 2021 dezelfde thermometervraag dan in 2020. Zo kunnen we kijken naar evoluties op dat ene jaar tijd
- Op één jaar tijd, tussen De Stemming 2020 en De Stemming 2021 is de polarisatie niet sterk toegenomen: er is over alle 'partijduo's' heen zo goed als een status quo. Dat zou je misschien ook verwachten gezien de grote federale regeringsvorming waarbij zeven partijen vrede sluiten
- Toch zijn er tussen specifieke electoraten soms wél verschillen in afkeuring of goedkeuring van andere electoraten
  - PVDA-kiezers werden negatiever over Vooruit- en Groen-kiezers (-6° en -7°; omdat ze uit de regering vielen?)
  - VB-kiezers werden negatiever over N-VA-kiezers (-6°; doordat de N-VA hen niet mee in de regering nam?)
  - N-VA-kiezers werden negatiever over Vld-kiezers (-7°; door de felle kritiek van BDW op de Vld?)
  - Omgekeerd zien we meer liefde van Groen voor Vld en N-VA, van Vooruit voor PVDA, CD&V en Vld, van CD&V voor Vooruit en Vld, van Vld voor Vooruit en N-VA
  - Al bij al lijkt het er op dat de regeringsvorming wel wat heeft doen bewegen (niet mee mogen doen maakt boos op wie wel deelneemt, de regeringspartners zien elkaar liever)

Geen stijging van verschil tussen eigen partij-aanhangers en andere-partij-aanhangers

- In grafiek: verschil in thermometer-score (0-100°) van eigen partij-aanhangers en de aanhangers van alle andere partijen (gemiddeld over alle andere partijen heen)
- Vb. in 2020 beoordelen de PVDA-kiezers de kiezers van de andere partijen gemiddeld 41° lager dan de eigen partij-supporters
- Het verschil neemt *niet* toe tussen 2020 en 2021, dus niet meer negatieve gevoelens voor de politieke 'anderen' op één jaar tijd
- Anno 2021 hebben de electoraten van de rechtse partijen VB (46° verschil) en N-VA (45° verschil) de grootste afkeur voor kiezers van andere partijen, gevolgd door de linkse PVDA (39°) en Vooruit (39°). De kiezers van Groen (25°) zijn het meest vriendelijk of tolerant voor andere electoraten

Affectieve polarisatie als trouwen met...

Verloofde is...	Kiezers van...							
	Alle respondenten	PVDA	Groen	Vooruit	CD&V	Open Vld	N-VA	VB
Vlaming	7,7	7,2	7,0	7,6	7,8	7,5	8,1	8,4
Waal	6,3	6,6	6,4	6,9	6,4	6,8	6,3	5,7
aanhang(st)er van PVDA	5,0	6,9	5,7	5,9	4,6	5,0	4,4	4,2
aanhang(st)er van Groen	5,2	5,7	7,2	6,0	5,8	5,9	4,8	3,8
aanhang(st)er van Vooruit	5,4	6,1	6,3	7,3	5,5	6,0	4,8	4,2
aanhang(st)er van CD&V	5,6	5,4	6,2	5,9	7,1	6,3	5,9	4,6
aanhang(st)er van Open Vld	5,5	4,7	5,9	5,6	5,9	7,2	5,8	4,4
aanhang(st)er van N-VA	5,4	4,1	4,8	4,5	5,6	5,4	7,1	5,4
aanhang(st)er van Vlaams Belang	4,4	2,9	2,8	2,7	3,4	3,8	4,7	7,2

- *Stel u heeft een zoon of dochter die gaat trouwen. Kunt u aangeven hoe tevreden u zou zijn als de verloofde een aanhanger is van x (partij) (0 = Zeer ontevreden, 10 = Zeer tevreden)*
- Klassieke vraag die in de V.S. een systematisch dalende tevredenheid met verloofde van de andere partij aangeeft
- In grafiek: score op 0-10 schaal qua tevredenheid met de verloofde
- Er komen meer negatieve gevoelens bovendrijven met deze persoonlijke vraag dan met de thermometervraag (minder sociale wenselijkheid?)
- Duidelijk meest tevredenheid als verloofde van zelfde partij is (steeds +7,0, behalve bij PVDA)
- *Heel* veel negatieve gevoelens jegens VB-supporters (alle andere partijen scoren hen onder 5,0) maar ook veel 'uitgaande' boosheid vanuit VB naar andere electoraten
- Bij de andere radicale partij (PVDA) zijn er wat minder negatieve gevoelens (zowel inkomend als uitgaand)
- Ook N-VA-aanhangers zijn controversieel, ze scoren linkse-partij-aanhangers laag en scoren vier van de zes andere partijen onder 5,0
- Alle electoraten zijn minder blij als hun kind zou trouwen met een Waal(se), verschil grootst bij VB en N-VA
- Affectieve polarisatie heeft dus ook betrekking op het persoonlijk leven van mensen, politiek dringt de persoonlijke levenssfeer binnen

Besluit polarisatie

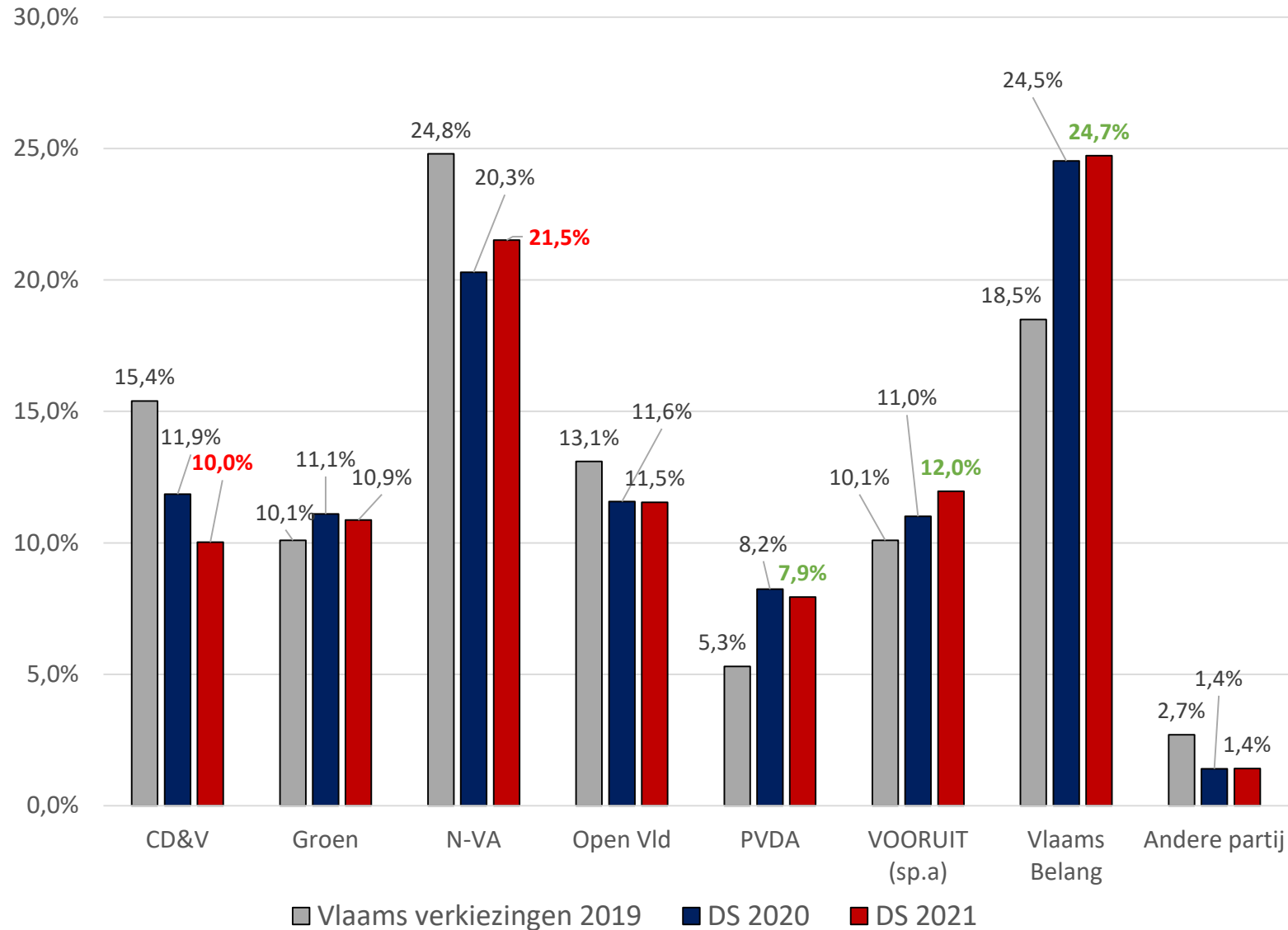
- Affectieve polarisatie is reëel, Vlamingen prefereren supporters van hun eigen partij boven supporters van andere partijen, maar het nam het laatste jaar niet toe
- Wel verschuivingen in functie van regeringsvorming, meer liefde binnen dan buiten de regering- en oppositieblokken
- Veel animus rond de kiezers van VB, meest inkomende én uitgaande vijandigheid. VB blijft dus speciale partij. Dat is opvallend anders voor PVDA die ook een radicale partij is
- Ook N-VA-kiezers zijn niet zo enthousiast over anderen, en worden zelf ook niet echt door anderen op prijs gesteld
- Politiek heeft betekenis in het persoonlijke leven : politieke overtuigingen spelen een grote rol in het oordeel dat kiezers over de geschikte verloofde voor hun kind hebben

9. Stemgedrag en kiesintenties

Bottom line: de stem

- De coronacrisis leidde tot ongekennde maatregelen. Politieke beslissingen werden plots heel onmiddellijk en persoonlijk voelbaar
- Corona viel grotendeels samen met een lange politieke crisis die pas in de herfst van 2021 werd opgelost met de installatie van De Croo I
- Leidt die turbulente politieke context tot electorale aardverschuivingen?

Kies-intenties 2021 vs. DS 2020 en uitslag 2019

- Opletten met vergelijkingen, kan aan toeval liggen. Voor 2020 en 2021 gaat het om een schatting met een foutenmarge. Alleen gekleurde cijfers verschillen met 95% zekerheid van de uitslag 2019
- Ondanks corona en lange federale regeringsvorming, nauwelijks wijzigingen tussen 2020 en 2021: eerdere wijzigingen 2019-2020 stabiliseren zich
- VB groeit niet verder door na 2020
- Vooruit zit beetje in de lift (maar niet significant tegenover 2020)
- CD&V is enige partij die significante wijziging ziet tov. 2020, partij kalft verder af
- CD&V, Groen, Open Vld en Vooruit zijn bijna even groot (elk rond 10-11%)
- In percentage stemmen heeft huidige Vlaamse regering haar meerderheid niet teruggewonnen (43,0% van de stemmen, in 2019 was dat 53,3%)
- N-VA en VB hebben in stemmen geen meerderheid samen (46,2%) maar zouden dat met deze uitslag wel in zetels hebben
- Besluit: extreme partijen blijven op winst staan, centrum blijft afkalven
- Besluit²: VB blijft grootste partij

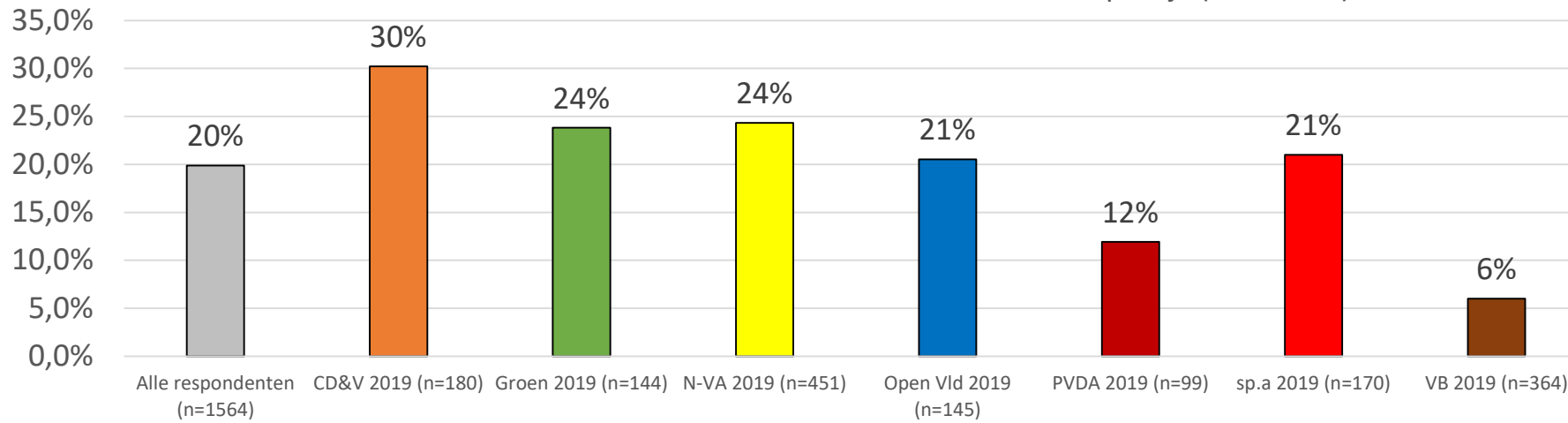
In- en uitstroom 2019-2021

		Stemkeuze 2019							
Stemkeuze 2021		CD&V	Groen	N-VA	Open Vld	PVDA	sp.a	VB	Andere
	CD&V	137	↘4	↘7	↘1	↘0	↘1	↘3	↘0
	Groen	↘6	113	↘6	↘6	↘1	↘5	↘1	↘0
	N-VA	↘18	↘1	287	↘8	↘1	↘2	↘6	↘3
	Open Vld	↘10	↘2	↘7	143	↘2	↘4	↘0	↘0
	PVDA	↘5	↘7	↘7	↘6	73	↘10	↘3	↘0
	VOORUIT	↘14	↘17	↘7	↘10	↘5	119	↘4	↘0
	VB	↘6	↘4	↘58	↘6	↘2	↘9	267	↘3
	Andere	↘0	↘0	↘0	↘0	↘0	↘1	↘1	21

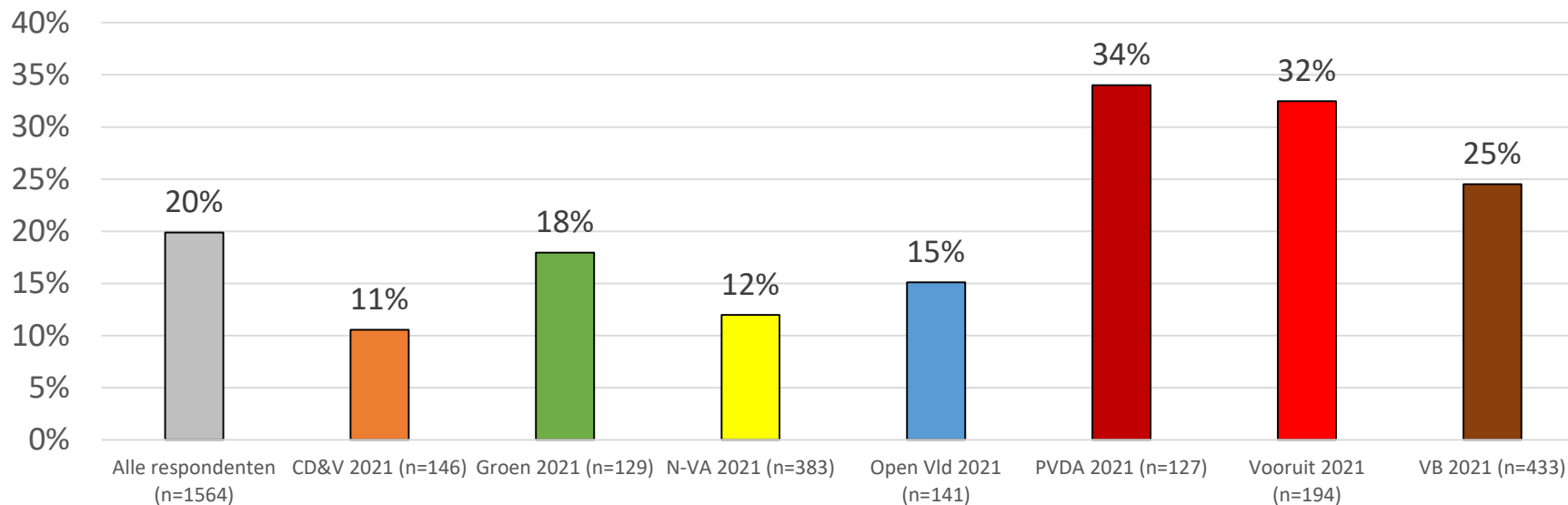
- Twee jaar naar de verkiezingen, hoe zijn de electoraten van 2019 geëvolueerd?
- Tabel toont uitstroom van alle partijen naar alle partijen; ↘ wil zeggen dat er stroom is van de kolompartij naar de rijpartij
- Cijfers zijn absolute aantallen
- Tabel bevat enkel kiezers die zowel voor 2019 als 2021 een partij rapporteerden (geen nieuwe kiezers, blanco, ongeldig, niet gaan stemmen, weet niet)
- Elke kiezer in De Stemming-steekproef representeert ongeveer 3.000 reële kiezers
- Let op: resultaat hangt sterk af van de juiste herinnering van de stem in 2019! (en die is twee jaar na datum wel wat mistig geworden soms)
- Veel kleine verschuivingen in allerlei richtingen (niet betrouwbaar)
- Maar verschillende grotere stromen (+10):
  1. Van CD&V naar N-VA, Open Vld, en Vooruit
  2. Van N-VA naar VB (groot!)
  3. Van Open Vld naar Vooruit
- Besluit: dit bevestigt wat we al in 2020 zagen, N-VA verliest sterk aan VB, maar het verlies van CD&V is nieuw sinds 2020 en meer uitgesproken naar verschillende partijen toe

Uit- en instroom van kiezers tussen 2019 en 2021

Hoeveel van het electoraat van 2019 stemt in 2021 voor andere partij? (uitstroom)

Hoeveel van het electoraat van 2021 stemde in 2019 voor een andere partij? (instroom)

- 20% van de kiezers opteert in 2021 voor een andere partij dan ze in 2019 deden (in 2020 lag dat op 17,5%).
- VB heeft trouwste electoraat (94% van de kiezers van 2019 zeggen ook in 2021 op de partij te zullen stemmen) én heeft veel nieuwkomers' (25% van de kiezers van 2021 zijn nieuw)
- CD&V houdt slechts 70% van zijn electoraat vast, en haalt minst nieuwe kiezers binnen (11%), beetje gelijkaardig verhaal inzake N-VA (maar minder verlies)
- Na PVDA (34%) haalt Vooruit meest nieuwe kiezers binnen in 2021 (32%), en de partij verliest rond het gemiddelde (21%)
- Open Vld houdt electoraat gemiddeld vast (21%), maar haalt minder dan gemiddeld binnen (15%)
- Netto scoren VB, PVDA en Vooruit het best

In- en uitstroom 2020-2021

		Stemkeuze 2020							
Stemkeuze 2021		CD&V	Groen	N-VA	Open Vld	PVDA	sp.a	VB	Andere
	CD&V	45	↘0	↘0	↘0	↘0	↘1	↘1	↘0
	Groen	↘0	39	↘0	↘0	↘3	↘1	↘5	↘0
	N-VA	↘2	↘0	95	↘5	↘0	↘0	↘14	↘0
	Open Vld	↘3	↘0	↘2	48	↘1	↘3	↘2	↘0
	PVDA	↘5	↘0	↘2	↘1	45	↘11	↘2	↘0
	VOORUIT	↘0	↘8	↘2	↘2	↘3	45	↘2	↘0
	VB	↘2	↘0	↘18	↘1	↘0	↘1	110	↘0
	Andere	↘0	↘0	↘0	↘2	↘0	↘0	↘0	0

- We kijken naar de **PANEL**respondenten die zowel in 2020 als in 2021 aan De Stemming deelnamen. Waar vond de winst en het verlies in het laatste jaar plaats?
- Noteer dat de empirische basis relatief smal is met slechts weinig respondenten, dus alleen grote stromen hebben betekenis
- Tabel toont uitstroom van alle partijen naar alle partijen; ↘ wil zeggen dat er stroom is van de kolompartij naar de rijpartij
- Cijfers zijn absolute aantallen
- Tabel bevat enkel kiezers die zowel voor 2020 als 2021 een partij rapporteerden (geen nieuwe kiezers, blanco, ongeldig, niet gaan stemmen, weet niet)
- Veel kleine verschuivingen in allerlei richtingen (niet betrouwbaar)
- Maar verschillende grotere stromen (+5):
  1. Van Groen naar Vooruit
  2. Van N-VA naar VB en terug (veruit grootste stroom sinds 2020)
  3. Van Vooruit naar PVDA (moet sterk gerelativeerd worden want op weinig en herwogen respondenten gebaseerd)
- Besluit: N-VA en VB blijven communicerende vaten die elkaar kiezers afsnoepen, ook gedurende het laatste jaar ging dat door. Maar in tegenstelling tot 2019-2020 zijn de stromen 2020-2021 veel meer in de twee richtingen waardoor netto-resultaat een status-quo is

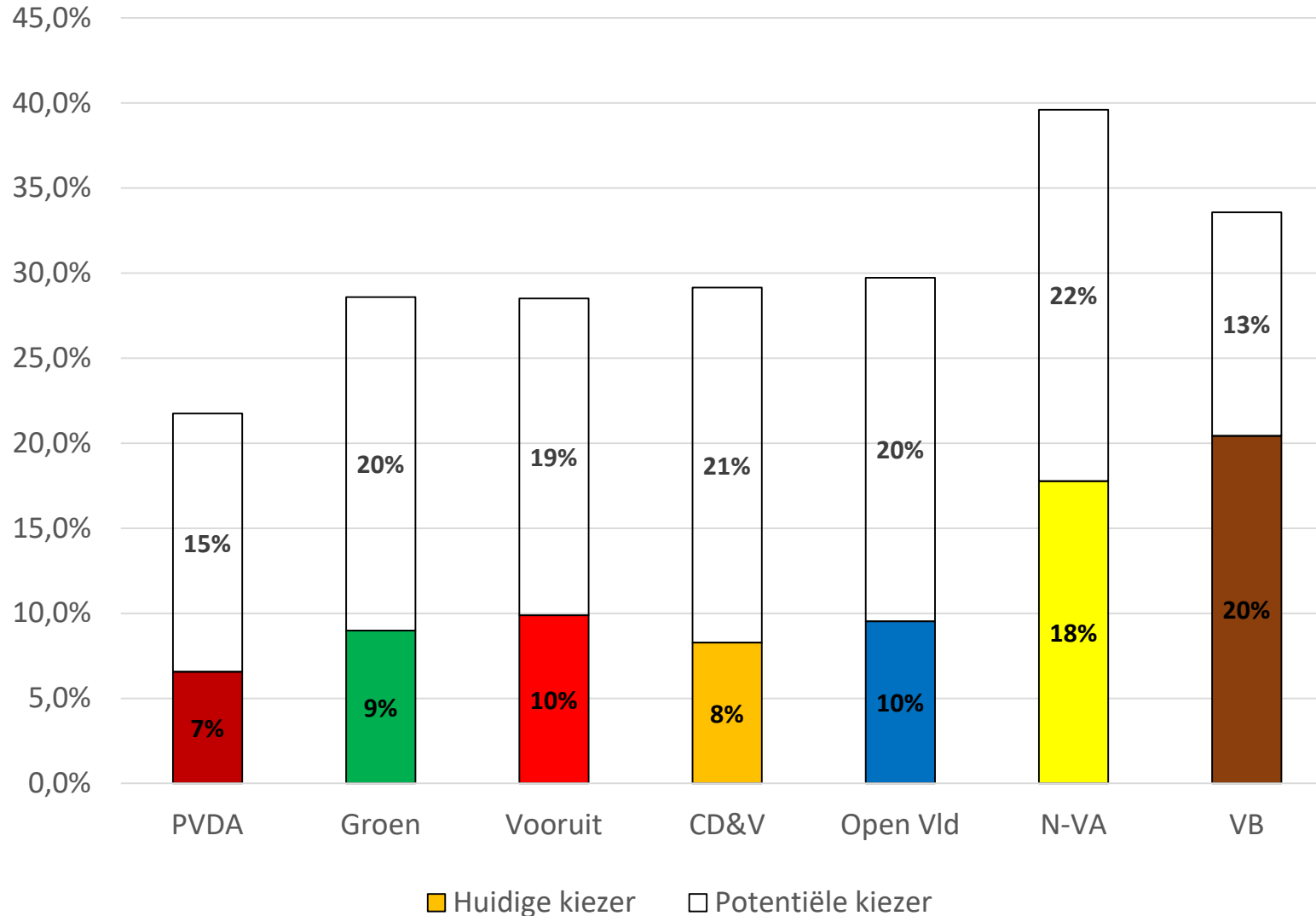
Motieven voor switch N-VA-VB tussen 2020-2021

- Omdat het de grootste kiezersuitwisseling betreft, kijken we naar de redenen die de **PANEL**respondenten geven om tussen die twee partijen te wisselen
- *U gaf aan dat u op X zou stemmen moesten het nu verkiezingen zijn. Bij de vorige bevraging in 2020 gaf u aan nog op X te stemmen. Kan u in uw eigen woorden zeggen waarom u van voorkeurspartij bent veranderd?*
- Respondenten uiten vaak diepe twijfel over hun keuze tussen die twee. Vb. *Ik twijfelde of ik op het Vlaams Belang zou stemmen, maar ben nu definitief van gedacht veranderd. Ik heb altijd op N-VA gestemd en zal het nu terug doen* (ging van VB naar N-VA)
- VB->N-VA switchers verwijzen naar het cordon sanitaire en de verloren stem voor VB
- N-VA->VB switchers verwijzen naar wanbestuur, de afwezigheid van verandering...

Potentieel van partijen

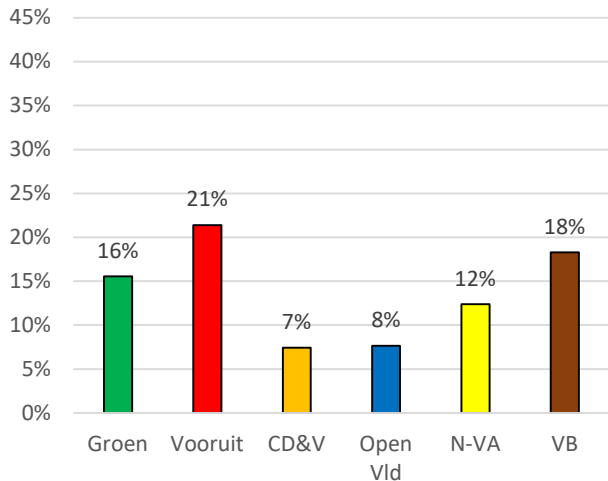
- *In Vlaanderen zijn verschillende politieke partijen actief. Kunt u aangeven hoe waarschijnlijk het is dat u ooit op elk van de onderstaande partijen zou stemmen? (0=zeer onwaarschijnlijk, 10=zeer waarschijnlijk)*
- Die vraag laat toe om na te gaan voor welke partijen kiezers *zouden kunnen* stemmen (als ze het nog niet doen). Het brengt de kiezerscompetitie tussen partijen in kaart
- Alle partijen waar de respondent niet op stemde (in 2020) maar die hoger dan 6 scoorden op de 0-10 schaal worden hier als het potentieel van die partij beschouwd

Huidige kiezers en potentiële kiezers

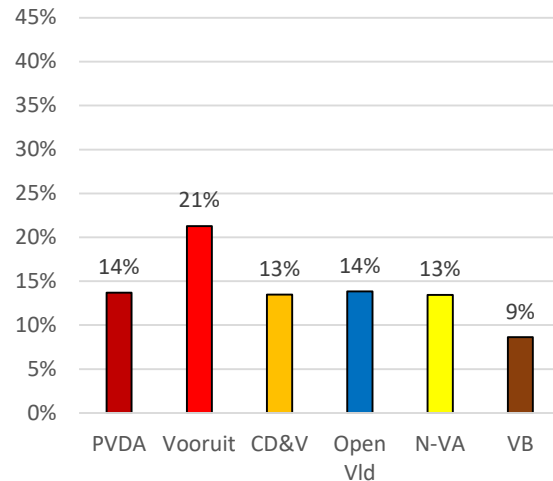

- Leesvoorbeeld: als alle potentiële PVDA-kiezers op PVDA zouden stemmen dan zou de partij 7% + 15% = 22% van de stemmen hebben
- Vier partijen hebben gelijkaardig totaal potentieel: Groen, Vooruit, CD&V en Open Vld
- VB en N-VA hebben groter totaal potentieel, PVDA een kleiner
- Qua *bijkomend* potentieel is VB het kleinste (13%), dat van N-VA het grootste (22%). Dat wil zeggen dat VB er op dit moment het best in slaagt om zijn potentieel in een effectieve stem om te zetten, en N-VA het minst goed
- Al we deze data van 2021 vergelijken met die van 2021 (niet in grafiek) zien we geen grote verschuivingen. Het bijkomend potentieel van VB (-3%), N-VA (-3%) en vooral PVDA (-5%) is wat kleiner geworden, voor de andere partijen blijft het grotendeels stabiel (hoewel we bij *alle* partijen een (licht) dalend potentieel zien; er is dus wat minder overlap tussen de electoraten in 2021 dan in 2020)

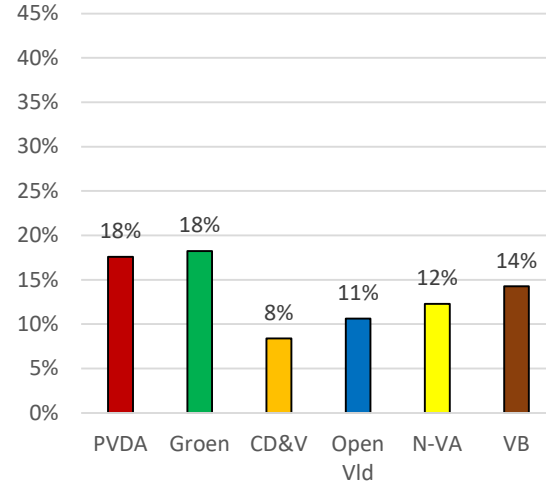
Potentiële kiezers van PVDA stemmen nu...

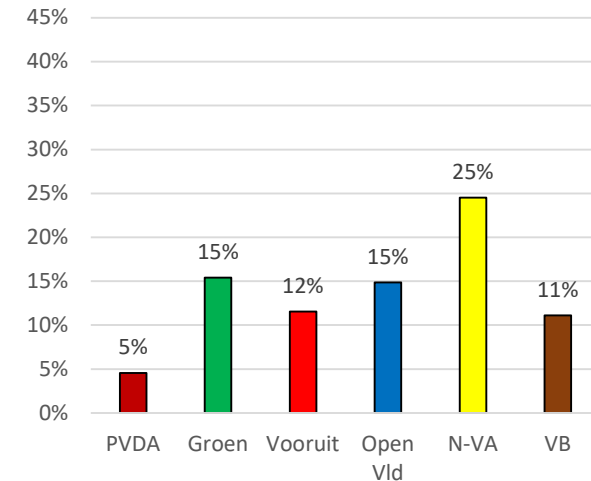
Potentiële kiezers van Groen stemmen nu...

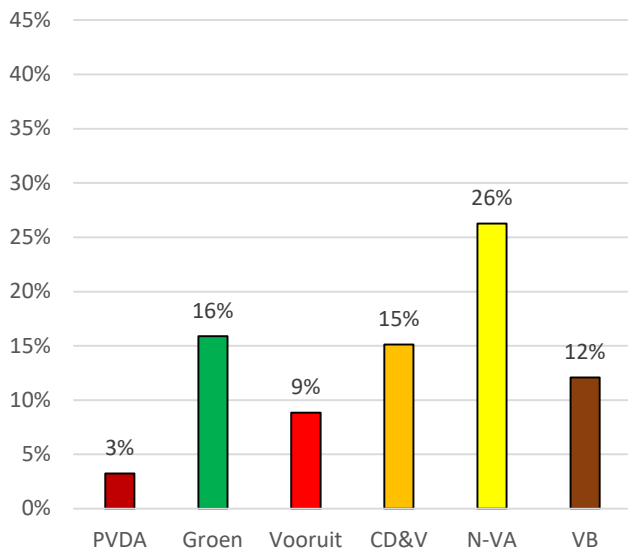
Potentiële kiezers van Vooruit stemmen nu...

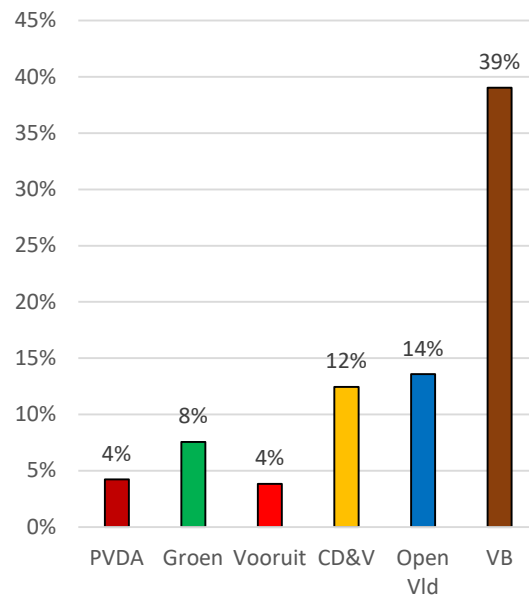
Potentiële kiezers van CD&V stemmen nu...

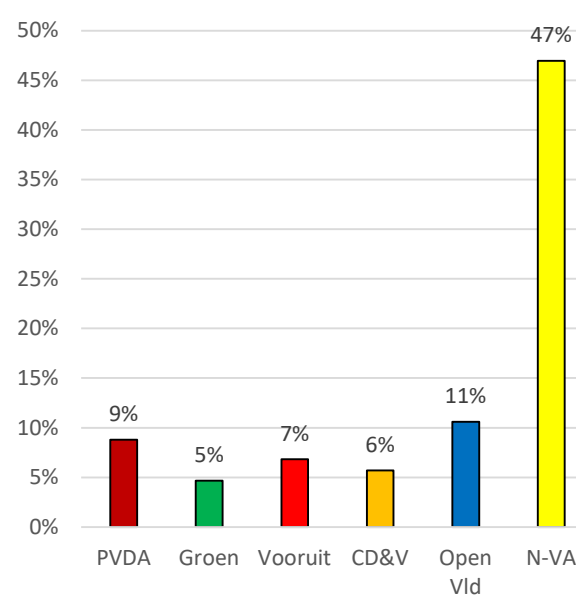
Potentiële kiezers van Open Vld stemmen nu...

Potentiële kiezers van N-VA stemmen nu...

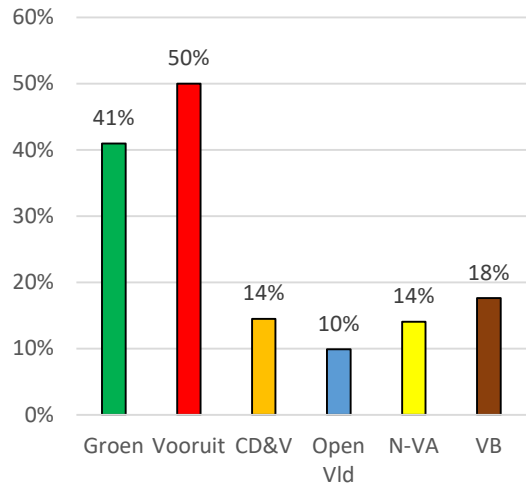

Potentiële kiezers van VB stemmen nu...

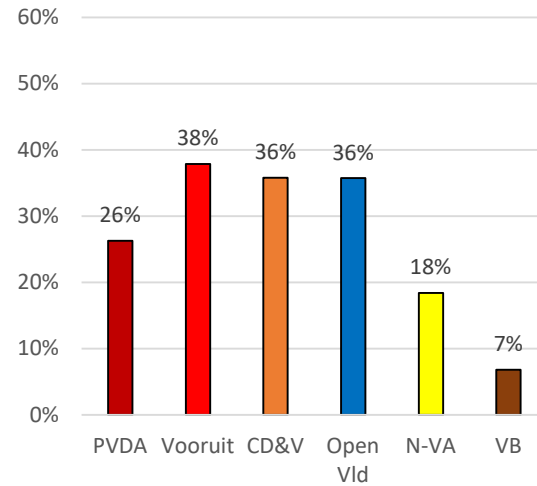

- Grafieken geven aan van waar de mogelijke *winst* van een partij kan komen
- Grootste overlap van wederzijds potentieel bij N-VA en VB
- N-VA en VB hebben wel grootste totaal potentieel (cfr. supra) maar het is elkaars potentieel. Dus dat kan niet op hetzelfde moment gerealiseerd worden
- N-VA-kiezers zitten meest in het potentieel van de andere partijen (steeds +12%); heeft onder meer met grootte N-VA te maken
- Duidelijke segmentatie van kiezersmarkt volgens links-rechts
- Meer gespreid potentieel aan de linker- dan aan de rechterzijde

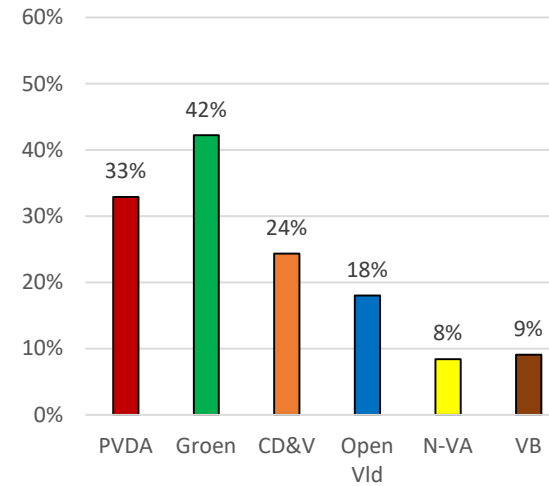
Huidige PVDA kiezers zitten in potentieel van...

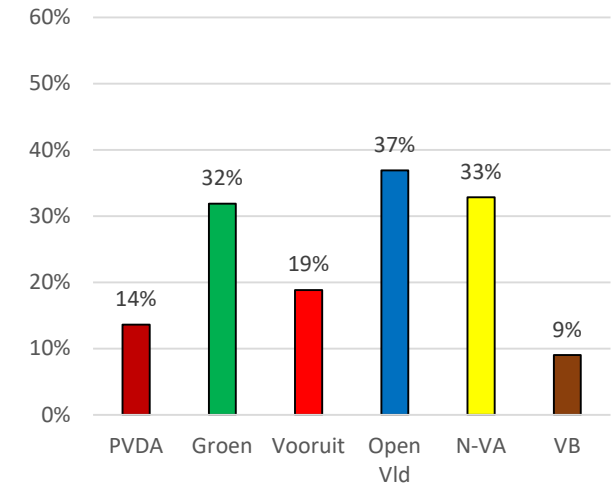
Huidige Groen-kiezers zitten in potentieel van...

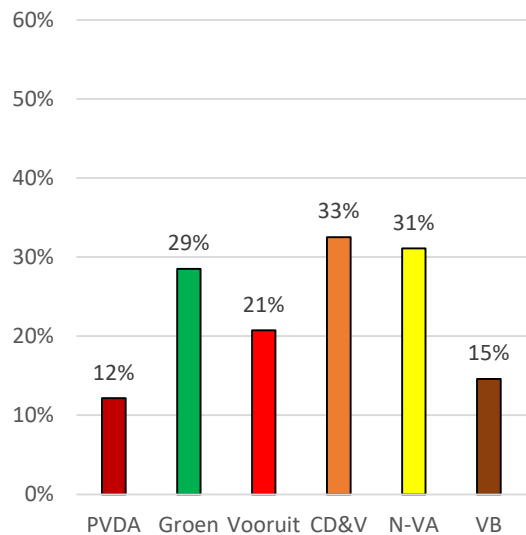
Huidige Vooruit-kiezers zitten in potentieel van...

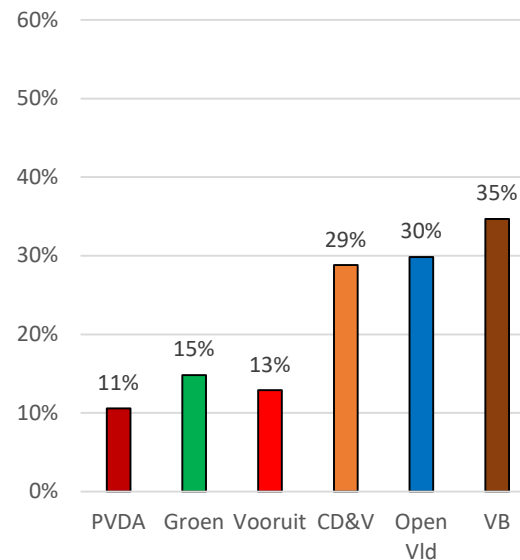
Huidige CD&V-kiezers zitten in potentieel van...

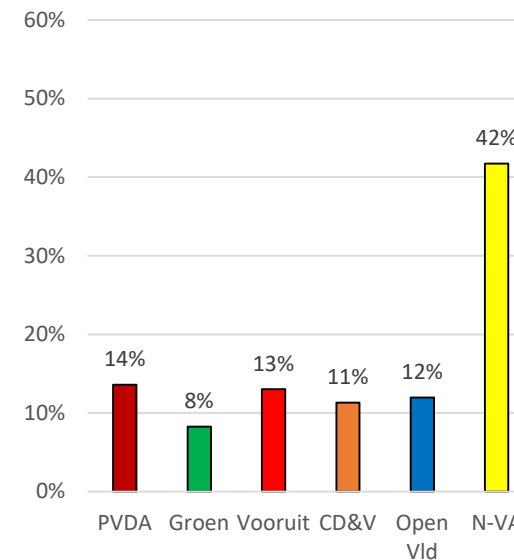
Huidige Vld-kiezers zitten in potentieel van...

Huidige N-VA-kiezers zitten in potentieel van...

Huidige VB-kiezers zitten in potentieel van...

- Grafieken zeggen aan wie er *verlies* mogelijk is
- Linkse partijen verliezen doorgaans mogelijk aan andere linkse partijen, rechtse aan rechtse
- CD&V, Groen en Open Vld kunnen meest aan iedereen verliezen, VB het minst (alleen verlies aan N-VA)
- VB kan mogelijk (nog) meer kiezers weghalen bij N-VA dan omgekeerd: 42% van N-VA-kiezers zitten in VB-potentieel, omgekeerd is dat 35%

Conclusie stemgedrag en stemintenties

- Stabilisatie 2020-2021, de grote wijzigingen tussen de verkiezingen van 2019 en De Stemming 2020 worden in 2021 bevestigd
- CD&V lijkt meest problematisch, verloor al 2019-2020 en gaat nu verder omlaag. Partij verlies aan verschillende kanten, links (Vooruit) en rechts (Open Vld en N-VA)
- Vooruit lijkt in beste doen, won al wat 2019-2020 en gaat nu verder vooruit (maar niet significant)
- N-VA en VB zijn communicerende vaten en bleven ook in laatste jaar kiezers uitwisselen, in de twee richtingen deze keer (waardoor netto gelijke stand is)
- Potentieel van vele partijen is bijna even groot, opnieuw veel gemeenschappelijk potentieel tussen N-VA en VB

10. Profielen van electoraten

Profielen van de electoraten

- Kenmerken van kiezers hangen samen met hun stem, kiezers stemmen niet per toeval op een partij. Beleidspreferenties, bijvoorbeeld, hebben een effect op de stem: mensen stemmen meer voor partijen met wie ze het eens zijn qua beleid (ondanks incorrect stemmen)
- In De Stemming 2021 passeerden heel veel verschillende attitudes en kenmerken de revue. Hoe hangen die samen met het stemgedrag?
- Bij wijze van samenvatting koppelen we al die attitudes en kenmerken aan de stem voor elke partij. We schatten zeven binominale logistische regressies waarbij we proberen te voorspellen wie op partij X stemt in vergelijking met al wie op één van de 6 andere partijen stemt
- Noteer dat niet alle attitudes echt een zuiver eenrichtingseffect hebben op de stem. De richting van de causaliteit is niet steeds duidelijk. Attitudes kunnen ook het *gevolg* zijn van een stem, mensen hebben de neiging om de beleidspreferenties van hun partij over te nemen, bijvoorbeeld, *nadat* ze er al op gestemd hebben
- Op de volgende slides tonen we de resultaten electoraat per electoraat, van linkse naar rechtse electoraten. We kijken alleen naar de statistisch significante effecten, de kenmerken en attitudes waarbij een electoraat met 90% kans zekerheid afwijkt van de andere electoraten
- We bespreken telkens de stijging of daling van de kans om op een partij te stemmen. De basiskans om op een partij te stemmen is 14%, namelijk 100% gedeeld door 7 partijen. De kenmerken en attitudes vergroten of verkleinen die basiskans
- Doordat we werken met uitgebreide modellen met veel variabelen gaat het om netto-effecten waarbij er gecontroleerd wordt voor veel andere voorspellers, dat maakt dat we soms andere resultaten krijgen dan in de meer beperkte analyses die totnogtoe getoond werden

- 140 PVDA-kiezers in de analyse
- Links-rechtsplaatsing: bij elke stap naar links op de links-rechtsschaal (0-10) stijgt de kans om op PVDA te stemmen met 2%. Dus de hele schaal maakt maar liefst 22% verschil. Wetende dat de kans om op een partij te stemmen 14% is, is dat een enorm effect. Kiezers van PVDA beschouwen zichzelf als héél links.
- Steun voor coronamaatregelen: hoe *minder* steun voor de maatregelen, hoe meer kans op PVDA-stem. Groot effect: elke stap op coronasteunschaal betekent 2,3% minder kans voor PVDA
- Breuklijn regulering economie: PVDA-kiezers zijn meer voor regulering economie dan andere electoraten (wat ze ook objectief 'links' maakt), maar effect is beperkt (0,6% bij elke stap op 0-10 schaal)
- Congruentie economische beleidsvoorstellen: PVDA-kiezers stemmen voor de partij die qua economische voorstellen dicht bij hen staat. Bij elk van de 15 stellingen waar ze het meer eens zijn met de partij, stijgt de kans op PVDA-stem met 0,5%
- Thema sociale zekerheid: dit thema belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) verhoogt kans op PVDA-stem met 2,5%
- Geen effect: socio-demografische kenmerken, sociaal-culturele beleidsvoorstellen, thema-eigenaarschap, evaluatie regeringen...
- Besluit:
  - klassieke, sociaal-economisch (zeer) linkse partij. Enige afwijking van dat patroon is coronamaatregelen
  - PVDA-kiezers zijn gemiddeld afwijkend van de andere electoraten (Pseudo R^2 van model = 0,22)

- 160 Groen-kiezers in de analyse
- Links-rechtsplaatsing: bij elke stap naar links op de links-rechtsschaal (0-10) stijgt de kans om op Groen te stemmen met 0,9%.
- Tevredenheid democratie: Groen-kiezers zijn meer tevreden over de democratie dan gemiddeld. Effect is 2,1% op elke stap op de 5-puntenschaal
- Geloof in fake nieuws: Groen-kiezers geloven meer in het fake nieuws over gezondheid, één van de 7 fake nieuws verhalen geloven verhoogt de kans op een Groen-stem telkens met 1,6%
- Breuklijn vrije meningsuiting: bij elk stapje op de 10-puntenschaal tussen openbare orde en vrije meningsuiting stijgt de kans op Groen-stem met 0,8%
- Congruentie sociaal-culturele beleidsvoorstellen: groot effect van akkoord zijn met de sociaal-culturele voorstellen van Groen, 1,8% stijging van Groen-kans bij elke stelling waarbij met het eens is met Groen (15 voorstellen)
- Thema klimaat: dit thema belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) verhoogt kans op PVDA-stem met 5,2%
- Andere thema's: negatief effect van bijna alle andere thema's, zijnde economie, functioneren democratie, gezondheidszorg, migratie, pensioenen, sociale zekerheid
- Eigenaarschap: elk bijkomend thema-eigenaarschap (op 9 in totaal) verhoogt kans op stem voor Groen met 0,7%
- Evaluatie regeringen: Groen-kiezers zijn *negatiever* over de federale regering dan de gemiddelde kiezer (min 1,4% op elke stap van de 0-10 schaal). Dit is opvallend want Groen maakt deel uit van die regering! Groen-kiezers zijn dan weer positiever over het beleid van de EU Commissie (1,0% op elke stap)
- Geen effect: socio-demografische kenmerken, sociaal-economische beleidsvoorstellen, breuklijn milieu-werk (!)...
- Besluit:
  - typische sociaal-culturele linkse partij met sterke thematische focus maar ook dosis libertarisme
  - Groen-kiezers hebben sterk uitgesproken eigen profiel (Pseudo R^2 van model = 0,33)

- 222 Vooruit-kiezers in de analyse
- Links-rechtsplaatsing: bij elke stap naar links op de links-rechtsschaal (0-10) stijgt de kans om op Vooruit te stemmen met 1,8%
- Tevredenheid democratie: Vooruit-kiezers zijn meer tevreden over de democratie dan gemiddeld. Effect is 2,1% op elke stap op de 5-puntenschaal
- Steun coronamaatregelen: grotere steun voor coronamaatregelen dan bij de andere kiezers, Vooruit-kiezers zijn de enigen die zich positief onderscheiden hierop (Vandenbroucke-effect?); elke stap op coronasteunschaal doet kans op Vooruit-stem met 2,6% stijgen
- Breuklijn vrije meningsuiting: bij elk stapje op de 10-puntenschaal tussen openbare orde en vrije meningsuiting stijgt de kans op Vooruit-stem met 0,9%
- Thema pensioenen en sociale zekerheid: deze thema's belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) verhoogt kans op Vooruit-stem met 4,3 en 8,2%
- Eigenaarschap: elk bijkomend thema-eigenaarschap (op 9 in totaal) verhoogt kans op stem voor Vooruit met 0,9%
- Evaluatie regeringen: Vooruit-kiezers zijn positiever over de federale regering dan de gemiddelde kiezer (plus 1,2% op elke stap van de 0-10 schaal). Vooruit-kiezers zijn dan weer negatiever over het beleid van de EU Commissie (min 0,8% op elke stap)
- Geen effect: socio-demografische kenmerken, congruentie op sociaal-economische en sociaal-culturele beleidsvoorstellen, breuklijn regulering economie...
- Besluit:
  - linkse partij met thematische focus en veel relatief tevreden kiezers
  - Vooruit-kiezers hebben gemiddeld afwijkend patroon (Pseudo R^2 van model = 0,22)

- 158 CD&V-kiezers in de analyse
- Socio-demografisch: hoe ouder hoe meer kans op CD&V-stem (plus 0,1% per extra jaar leeftijd), minder vrouwelijke kiezers (-2,9% bij vrouwen) en minder lager opgeleiden (-3,7% in vergelijking met de middelbaar opgeleiden)
- Tevredenheid democratie: CD&V-kiezers zijn meest tevreden over de democratie van alle electoraten. Effect is 3,2% op elke stap op de 5-puntenschaal
- Breuklijn milieu vs. werk: bij elk stapje op de 10-puntenschaal naar preferentie van werk toe (en weg van milieu) stijgt de kans op CD&V-stem met 0,9%; is enige electoraat dat zich hierop profileert
- Congruentie sociaal-culturele beleidsvoorstellen: effect van akkoord zijn met de sociaal-culturele voorstellen van CD&V, 0,8% stijging van CD&V-kans bij elke stelling waarbij met het eens is (15 voorstellen)
- Congruentie sociaal-economische beleidsvoorstellen: effect van akkoord zijn met de sociaal-culturele voorstellen van CD&V, 0,7% stijging van CD&V-kans bij elke stelling waarbij met het eens is (15 voorstellen)
- Thema gezondheidszorg: dit thema belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) verhoogt kans op CD&V-stem met 3,5%
- Thema migratie: dit thema belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) *verlaagt* kans op CD&V-stem met 6,1%
- Geen effect: links-rechtsplaatsing (*alle* andere electoraten onderscheiden zich hier wel op), tevredenheid regeringen, thema-eigenaarschap, breuklijn communautair...
- Besluit:
  - Centruumpartij met onderscheiden socio-demografische achterban, relatief groot effect van congruentie (issue-kiezers)
  - CD&V-kiezers hebben *minst* uitgesproken eigen profiel (Pseudo R² van model = 0,14)

- 156 Vld-kiezers in de analyse
- Links-rechtsplaatsing: bij elke stap naar rechts op de links-rechtsschaal (0-10) stijgt de kans om op Vld te stemmen met 1,3%.
- Tevredenheid democratie: Vld-kiezers zijn meer tevreden over democratie dan gemiddeld: effect is 2,9% met elke stap op de 5-puntenschaal
- Breuklijn regulering economie: Vld-kiezers zijn meer tegen regulering economie dan andere electoraten, - 0,6% bij elke stap op 0-10 schaal
- Breuklijn communautair: bij elk stapje op de 10-puntenschaal naar België ipv. Vlaanderen toe stijgt de kans op Vld-stem met 0,8%; Vld heeft enig electoraat dat zich significant als meer pro-België onderscheidt
- Congruentie sociaal-economische beleidsvoorstellen: effect van akkoord zijn met de sociaal-economische voorstellen van Vld, 0,9% stijging van Vld-kans bij elke stelling waarbij met het eens is (15 voorstellen)
- Thema belastingen: dit thema belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) verhoogt kans op Vld-stem met 5,1%
- Thema functioneren van democratie: dit thema belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) verhoogt kans op Vld-stem met 5,1%
- Thema migratie: dit thema belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) *verlaagt* kans op Vld-stem met 6,8%
- Evaluatie federale regering: Vld-kiezers zijn positiever over de federale regering dan de gemiddelde kiezer (plus 2,4% op elke stap van de 0-10 schaal)
- Geen effect: socio-demografische kenmerken, sociaal-culturele congruentie, thema-eigenaarschap, breuklijn milieu-werk...
- Besluit:
  - Sociaal-economisch rechtse kiezers met hoge politieke tevredenheid
  - Vld-kiezers hebben gemiddeld uitgesproken eigen profiel (Pseudo R^2 van model = 0,21)

- 407 N-VA-kiezers in de analyse
- Links-rechtsplaatsing: bij elke stap naar rechts op de links-rechtsschaal (0-10) stijgt de kans om op N-VA te stemmen met 1,8%
- Geloof in fake nieuws: N-VA-kiezers geloven minder in het fake nieuws over gezondheid, elk van de 7 fake nieuws verhalen geloven, *verlaagt* de kans op een N-VA-stem met 3,5%
- Breuklijn communautair: bij elk stapje op de 10-puntenschaal naar België ipv. Vlaanderen toe daalt de kans op N-VA-stem met 1,0%; geen enkel ander electoraat onderscheidt zich in die mate hierop
- Congruentie sociaal-economische beleidsvoorstellen: effect van akkoord zijn met de economische voorstellen van N-VA, 1,2% stijging van N-VA-kans bij elke stelling waarbij met het eens is (15 voorstellen)
- Thema economie: dit thema belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) verhoogt kans op N-VA-stem met 4,7%
- Thema's klimaat, sociale zekerheid en welzijn: deze thema's belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) verlaagt kans op N-VA stem met respectievelijk 8,2%, 7,9% en 7,5%
- Evaluatie regeringen: N-VA-kiezers zijn *negatiever* over de federale regering dan de gemiddelde kiezer (-2,6% bij elke stap van de 0-10 schaal) en *positiever* over de Vlaamse regering (+5,5% bij elke stap op de 0-10 schaal)
- Geen effect: socio-demografische kenmerken, sociaal-culturele congruentie, thema-eigenaarschap...
- Besluit:
  - Sociaal-economisch rechtse kiezers met communautair profiel
  - N-VA-kiezers hebben redelijk sterk uitgesproken eigen profiel (Pseudo R^2 van model = 0,28)

- 468 VB-kiezers in de analyse
- Socio-demografisch: hoe *jonger* hoe meer kans op VB-stem (plus 0,2% per jaar jonger) en meer lager opgeleiden (+4,0% in vergelijking met de middelbaar opgeleiden)
- Links-rechtsplaatsing: bij elke stap naar rechts op de links-rechtsschaal (0-10) stijgt de kans om op VB te stemmen met 3,3%, dat is de meest uitgesproken LR-profilering van alle partijen
- Tevredenheid democratie: VB-kiezers zijn veel minder tevreden over democratie dan gemiddeld: effect is 4,7% % met elke stap op de 5-puntenschaal
- Geloof in fake nieuws: VB-kiezers geloven meer in het fake nieuws over gezondheid, één van elk van de 7 fake nieuws verhalen geloven, verhoogt de kans op een VB-stem met 2,0%
- Breuklijn migratie: bij elk stapje op de 10-puntenschaal naar minder rechten voor migranten verhoogt de kans op VB-stem met 1,5%, dit is het enige electoraat dat zich hierop onderscheidt
- Breuklijn communautair: bij elk stapje op de 10-puntenschaal naar België ipv. Vlaanderen toe daalt de kans op VB-stem met 0,5%
- Congruentie sociaal-economische beleidsvoorstellen: effect van akkoord zijn met de economische voorstellen van VB is *negatief*; dus hoe meer je niet akkoord bent met het VB qua economische voorstellen, hoe méér je er op zal stemmen (-1,1% per stap op de congruentieschaal 0-15)
- Congruentie sociaal-culturele beleidsvoorstellen: effect van akkoord zijn met de sociaal-culturele voorstellen van VB, 1,4% stijging van VB-kans bij elke stelling waarbij met het eens is (15 voorstellen)
- Thema migratie: dit thema belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) verhoogt kans op VB-stem met 9,3% (sterk effect)
- Thema criminaliteit: dit thema belangrijk vinden (nee/ja, gesloten vraag) verhoogt kans op VB-stem met 6,3%, geen enkel ander electoraat profileert zich op dat thema
- Eigenaarschap: elk bijkomend thema-eigenaarschap (op 9 in totaal) verhoogt kans op stem voor VB met 0,9%
- Evaluatie Vlaamse regering: VB-kiezers zijn negatiever over Vlaamse regering dan gemiddeld (-2,6% bij elke stap van de 0-10 schaal)
- Geen effect: coronasteun, evaluatie federale regering...
- Besluit:
  - Sociaal-cultureel zeer rechtse kiezers met democratische ontevredenheid
  - VB-kiezers hebben uitgesproken eigen profiel (meest, samen met Groen) (Pseudo R² van model = 0,35)

Besluit profielen van electoraten

- De electoraten van de partijen zijn verschillend, maar sommige electoraten zijn meer verschillend (Groen en VB) dan andere (CD&V)
- Socio-demografische verschillen zijn klein (tenminste als je al de attitudes meeneemt in de analyse)
- Links-rechtsplaatsing onderscheidt zo goed als elk electoraat (niet CD&V), ook tevredenheid over democratie is een stevige scheidslijn in de Vlaamse politiek
- Migratie is meest onderscheidend thema
- Er zijn verschillen tussen electoraten in de mate waarin de twee ideologische dimensies een rol spelen:
  - Sommige partijen hebben sociaal-cultureel congruente kiezers (Groen, Vlaams Belang), anderen hebben sociaal-economisch congruente kiezers (N-VA, Vld, PVDA), en nog andere hebben kiezers die op beide dimensies meer congruent stemmen (CD&V)
  - Eén partij heeft kiezers die sociaal-economisch incongruent stemmen, dus tegen hun eigen preferenties in, met name Vlaams Belang. Die kiezers stemmen voor een partij die *verder* van hun eigen sociaal-economische standpunten afstaat dan de gemiddelde Vlaamse partij

11. Besluit

Algemeen besluit (cherry picking)

- Coronabeleid is gepolitiseerd geraakt, tot het zich laten vaccineren toe
- Terug wat meer tevredenheid over onze democratie, maar groot wantrouwen in regeringen en hun beleid; de coronabonus is weg
- Gezondheid groeit verder door als thema, het communautaire is terug (maar kan ook meer Belgisch ipv. Vlaams zijn)
- De dominante tegenstelling in Vlaanderen is sociaal-cultureel (migratie, klimaat, criminaliteit) en niet langer sociaal-economisch
- Afnemende ideologische polarisering (lange termijn) en geen toenemende affectieve polarisering (korte termijn)
- Jongeren staan anders ten opzichte van politiek (corona, VB-stem, fake nieuws...). Heeft misschien te maken met hun ander informatiemenu (meer sociale media)
- Vooruit staat er wellicht beste voor op dit moment, qua thema's en populariteit/zichtbaarheid politici; CD&V zit meest in 'vieze papieren'

Highlights per partij

- PVDA kan zich schijnbaar vaste plaats verwerven met heel links profiel en redelijk zichtbare en populaire politici, kan op termijn misschien Vooruit en Groen pijn doen
- Groen heeft onzichtbare en niet-populaire politici, maar wel electoraat met duidelijk profiel en kiezers die op de lijn van de partij zitten
- Vooruit legt succesvol claim op resem sociaal-economische thema's, heeft twee personaliteiten, en begint bescheiden electorale winst te boeken
- CD&V heeft weinig geprofileerd electoraat, geen thema-eigenaarschap, geen duidelijke links-rechtspositie
- Open Vld heeft De Croo maar ook El Kaouakibi, en is in de perceptie naar links opgeschoven op de lange termijn
- N-VA verliest terrein qua thema-eigenaarschap, De Wever wordt overvleugeld maar N-VA heeft breed palet aan populaire politici
- VB mobiliseert ontevreden en, blijft steunen op migratie, en VB-kiezers stemmen tegen hun sociaal-economische preferenties